Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

GL. ROSKILDE AMTS LANDBOFORENING

1870 - 6. februar - 1970

GL. ROSKILDE AMTS LANDBOFORENING

1870 - 6. februar - 1970

Udarbejdet af konsulent K. M. Nielsen
med bistand af konsulenterne
Knud Jensen, J. A. Ploug, K. B. Haltrup og Holger Waage

Dagbladets Bogtrykkeri
1970

Indholdsfortegnelse

Side

Forord 5

Landbrugets udvikling og foreningens oprettelse 7-57
Konsulent K. M. Nielsen

Kvægbrugsarbejdet 58-72
Konsulent Knud Jensen

Planteavlsarbejdet 73-92
Konsulent K. M. Nielsen

Svineavlsarbejdet 93-113
Konsulent Jørgen Ploug

Maskinudvalgets virksomhed 114-118
Konsulent K. B. Haltrup

Ungdomsarbejdet 119-130
Konsulent K. M. Nielsen

Grundforbedringsarbejdet 131-139
Konsulent K. M. Nielsen

Regnskabsvirksomheden 140-144
Konsulent Holger Waage

Forord

I anledning af, at Gl. Roskilde Amts Landboforening har bestået i 100 år den 6. februar 1970, udsender man hermed denne jubilæumsberetning i håb om, at den vil blive vel modtaget. Beretningen tilsigter at give en kort orientering om landbrugets udvikling i de sidste 100 år, specielt således som den er foregået på Roskildeegnen.

Der gives desuden en kort oversigt over de faglige udvalgs arbejde igennem årene.

Der er tidligere udsendt lignende beretninger ved 50 og 75 års jubilæerne, og denne beretning er en supplering og beskæftiger sig derfor i særlig grad med arbejdet i de sidste 25 år, men for at give et nogenlunde billede af foreningens virksomhed, har det været nødvendigt også kort at omtale visse ting, som er vedtaget eller gennemført i de tidligere perioder.

Som det fremgår af beretningen, har foreningen været meget aktiv lige fra starten, og den har på mange måder været med til at præge egnen på det landbrugsfaglige og på andre områder, og det er vort håb og ønske, at den må kunne gøre det på samme måde i tiden, der kommer.

Jeg tror at kunne sige, at foreningen har været til stor hjælp for egnens landmænd, og den må betragtes som det vigtigste bindeled mellem disse, og selv om forholdene har ændret sig i de senere år, og sikkert vil gøre det i endnu stærkere grad i de kommende, vil foreningen fortsat kunne få den allerstørste betydning, hvorfor man håber, at medlemmerne — som hidtil — vil slutte stærkt op om foreningen og dens arbejde også i den kommende tid.

Landboforeningen har modtaget værdifuld økonomisk støtte til dette festskrift af Sparekassen Sjælland, hvilket jeg herved bringer foreningens bedste tak for. Der skal ligeledes lyde en tak til alle, der har bistået os med udarbejdelse og udsendelse af festskriftet.

Februar 1970. *A. Nymann-Jørgensen.*

Landbrugets udvikling

Danmark er fra naturens side et lille fattigt land, og geologisk set er det afvigende fra de andre nordiske lande ved at hvile på en løs undergrund — skrivekridt.

Ved udforskning af landets tilblivelse har det vist sig, at der overalt i Danmark — bortset fra Bornholm, hvor det er grundfjeldet, der stikker frem til overfladen — er skrivekridt som underlag. Dette menes at være skaller fra tidligere tiders havdyr, som har levet på dybt vand, det må derfor formodes, at der har været hav, hvor Danmark nu ligger. Laget af skrivekridt er ret tykt, så man må antage, at denne periode har været af lang varighed, og temperaturen har sikkert det meste af tiden været forholdsvis høj.

Senere er det blevet koldere, og temperaturen har til tider været så lav, så vandet har været frosset til en eller flere store sammenhængende isflager, som har dækket det meste af den nordlige halvkugle. Efter en periode med kulde mener man, at temperaturen er steget, således at isen er begyndt at smelte og er kommet i drift mod syd, og under denne drift hen over grundfjeldet er der blevet indarbejdet store mængder jord og sten, som ved isens smeltning er blevet aflejret som lag over skrivekridtet, hvor isen er nået til.

Det menes, at vi har haft 3 istider, og det er den sidste, der særlig har givet aflejringer i Danmark, idet næsten hele det nuværende landområde menes at have været dækket med is på den tid, og man mener desuden at kunne forklare landets varierende jordbonitet og overfladeforhold ud fra den måde, hvorpå isen har bevæget sig og siden er smeltet.

Hvor lang tid istiden har strakt sig over, kan der kun gisnes om, men det har sikkert drejet sig om millioner af år.

Efter istiderne har der fundet forskellige hævninger og sænkninger sted, som ligeledes har været med til at give landet sin nuværende overfladekarakter.

Senere er landet blevet bevokset med forskellige plantevækster, fugle og forskellige dyrearter har ligeledes fundet vej hertil.

Hvor længe der har levet mennesker, kan der kun gisnes om, men der regnes

i almindelighed med, at det har der gjort de sidste 6-7000 år. Hvor de første mennesker er kommet fra, vides heller ikke, men som udviklingen er foregået, er det sikkert nærliggende at regne med, at de er indvandret fra syd. Dem, der har bosat sig på øerne, må have sejlet hertil, og denne opfattelse understreges af, at de første beboere har levet i nærheden af kysterne, særlig langs fjorde og vige, hvor man finder de første efterladenskaber fra mennesker i form af køkkenmøddinger, gravhøje og lignende. Fra kysterne kan man følge deres vandring langs åløb og lignende ind i landet, hvor den første egentlige bebyggelse har fundet sted, idet det må formodes, at de første mennesker har levet som nomader og dermed flyttet fra sted til sted.

Roskildeegnen er rig på minder fra den tid, og meget tyder på, at de første mennesker bosatte sig langs Roskilde fjord, som den gang strakte sig helt ind til Gl. Lejre, hvor der i alle tilfælde på et tidligt tidspunkt har levet mennesker. Disse må formodes at være kommet sejlende ned gennem Roskilde fjord til Kattinge vig og derfra videre til Lejre, hvorfra de senere har fulgt åløbene til Højby, Gøderup, Allerslev, Osted, Rorup og Assingløse m. fl., hvor de i den første tid stadig levede en nomadetilværelse, og den daglige kost bestod af fisk, dyr og planterødder. Da bebyggelsen fandt sted på begrænsede områder, blev dette til de første landsbyer, og samtidig begyndte man at holde husdyr. I historisk henseende inddeler man den første tid, hvori der levede mennesker i oldtiden, der igen blev opdelt i fire perioder, der har fået navn efter det materiale, hvoraf man tilberedte sine håndredskaber:

1. den ældre stenalder omfattede år fra 3000-4000 f.k.f.
2. den yngre stenalder, der omfattede 1500 år og
3. broncealderen, der omfattede 1000 år fra 1500 til 500 f.k.f. og
4. jernalderen, der ligeledes omfattede 1500 år fra 500 f.k.f. til år 1.000 efter Kristi fødsel.

I denne lange periode, hvor menneskene sikkert har levet i en mere eller mindre halvvild tilstand, udviklede der sig forskellige befolkningsgrupper eller stammer, som ofte bekæmpede hinanden, men hvor man omkring år 8-900 fik samlet landet under en ledelse og fik oprettet kongedømmet, og dermed indledtes det tidsafsnit, som kaldes middelalderen, og som strækker sig et godt stykke op imod vore dage.

I forbindelse med bosætningen og landsbyernes udvikling tog man fat på jordens opdyrkning, som næsten altid skete i fællesskab inden for et landsbysamfund, og man ved fra disse tider, at det første opdyrkede areal, der hørte

Forsøgscentret: Middelalderlandsbyen

til en ejendom, lå hjemme omkring bygningerne og kaldtes toften. Senere — da befolkningstallet blev større — og man begyndte at holde flere husdyr, foretog man opdyrkning af større områder, og dette skete stadig i fællesskab, og man fik på denne måde mange lange agre, der i vifteform gik ud fra landsbyen til overdrevene, som var områder mellem landsbyerne. Inden for de nyopdyrkede områder fik hver ejendom en smal strimmel jord. Efterhånden som opdyrkningen fandt sted blev antallet af agre forøget, og der kendes eksempler på, at man i en landsby havde helt op til 30 til 40 agre, som man stadig dyrkede i fællesskab i mange år efter vedtagelsen i det såkaldte olderlaug, der bestod af datidens bønder, og hvor formandshvervet (kaldet oldermanden) gik på skift. Man samledes på tingstedet, når der skulle træffes aftale om jordens dyrkning eller andre vigtige ting.

Redskaberne, der benyttedes ved opdyrkningen, var meget primitive og bestod fra begyndelsen af en kroget gren, der senere blev beslået med jern, og derfra udvikledes de forskellige tiders plovformer og andre redskaber.

Selv om kongedømmet var blevet indført i det 9. århundrede, kneb det alligevel med at få ordnede forhold, og forskellige befolkningsgrupper fortsatte

Kongsgaarden i Gl. Lejre

med at bekrige hinanden, og i det hele taget var forholdene meget usikre og utrygge, hvilket bevirkede, at man måtte opbygge et forsvar, og fra den tid stammer begyndelsen til militæret. Opbygningen af dette foregik på den måde, at særlige dygtige og initiativrige mennesker påtog sig beskyttelsesopgaven på lokalt plan, og som anerkendelse og en slags godtgørelse herfor, fik de tildelt visse goder og rettigheder og desuden ofte brugsretten over større jordområder. Hermed kan man se begyndelsen til herregårdenes opståen og dermed adels- og herremandsstanden.

Der eksisterede ikke noget skolevæsen på den tid, men enkelte personer lærte på forskellig måde mere end andre bl. a. ved at foretage studieture til forskellige lande, og efter Ansgars indførelse af kristendommen i Danmark i 826, banede dette vejen for præstestanden eller de gejstlige, idet menneskene fra tidernes morgen har været let påvirkelige overfor trolddom og spøgelser og fra nu af også overfor religiøse påvirkninger. Dette udviklede sig under de gejstliges indvirkning, til religiøse problemer, og på denne måde fik de skriftkloge stærkt tag i mange mennesker, og de benyttede i forbindelse hermed deres magt til også at

underlægge sig jord, som på de tider var det eneste, der regnedes for at have værdi.

Da der på denne måde opstod to selvstændige stænder, adelen og præstestanden, der havde modstridende interesser, bekæmpede de ofte hinanden, og kongemagten havde tit besvær med at holde styr på gemytterne.

I løbet af middelalderen blev landbrugsvirksomheden stadig udviklet, men udviklingen foregik i et meget langsomt tempo, og for de almindelige mennesker var det ofte strenge tider, idet dels herremændene og dels de gejstlige efterhånden gjorde sig til herre over større eller mindre befolkningsgrupper. I det 15. århundrede indførtes i nogle egne af landet (Sjælland og Lolland-Falster) pligtarbejde, det som senere kaldtes hoveri og vornedskab, der betød, at bønderne i visse egne skulle møde på herregårdene een gang om ugen med heste og vogn og udføre forefaldent landbrugsarbejde. Som tiden gik, blev arbejdet udvidet til flere dage om ugen, ja, så galt enkelte steder til hver dag i ugen.

Under arbejdet på herregårdene havde ridefogeden opsyn med bønderne, og det betød, at han næsten havde både hånds- og halsret over dem og kunne behandle dem efter forgodtbefindende, og de bønder, der var genstridige kunne anbringes i hundehullet eller på en træhest, hvortil de blev lænket. Hvor det gik værst til, havde bønderne således kun søndagene til at passe deres egen bedrift i.

I 1702 ophævedes vornedskabet, men i stedet indførtes det såkaldte stavnsbånd, der betød, at ingen mand måtte flytte fra sit sogn i alderen fra 14 til 36 år, senere ændredes dette til at omfatte alderen fra 9 til 40 år. Fra herremandens side blev dette begrundet med nødvendigheden af stadig at kunne stille en kampklar hær på benene, når det var nødvendigt, eller når det blev krævet fra kongemagtens side. Den almindelige befolkning blev under disse vilkår stærkt undertrykt, og efterhånden var det herremændene og de gejstlige, der dominerede, og som næsten ejede al jorden med det resultat, at landbrugets udvikling stagnerede og blev ringere fra tid til anden. Til gengæld blev herregårdene drevet godt, og der blev her efter forholdene, levet en luksustilværelse, hvad de mange herregårdsslotte, samt beretningerne om den selskabelighed, der blev ført, vidner om.

Denne udvikling stod på i 8—900 år, og det er først i begyndelsen af det 18. århundrede, der er enkelte fremsynede mænd inden for herremændenes kreds, der indser det uheldige i denne udvikling og tager initiativet til gennemførelse af mere frie forhold og til at overlade de almindelige landmænd (bønderne)

Gdr. Jens Dinesens stuehus i Torkildstrup, ca. 200 år gammelt

deres jord som ejendom og til fri drift. Det tog dog lang tid at få disse anskuelser til at slå igennem, og det er først omkring 1750, at det lykkedes ved hjælp af kongemagten at få udformet forskellige love (de såkaldte landbolove), som muliggjorde dette, hvilket førte frem til stavnsbåndets ophævelse i 1788 samt til love om jordens udskiftning og overgang fra fæste til selveje.

På det tidspunkt havde udviklingen medført, at kongemagten og de gejstlige ejede ca. 50 pct. af landets jord, herremændene 44 pct. og bønderne kun 6 pct. De nye love tog bl. a. også sigte på, at bønderne skulle kunne overtage ejendommene og i årene efter stavnsbåndets ophævelse og lovenes gennemførelse, fik bønderne en del steder friere forhold og samtidig overdraget jorden til selveje.

På Bernstorff gods, nord for København, fik Danmarks første bonde, Hans Jensen, skøde på sin ejendom i året 1766, og derefter tog udviklingen fart. For at fremme den mest muligt oprettedes i året 1786 den første kreditkasse, som tilbød billige uopsigelige lån, der skulle afdrages i løbet af 25 år, og dette fremmede overgangen yderligere. Men i årene omkring 1812 til 13 kom landet ud for store økonomiske vanskeligheder som følge af et for stort offentligt

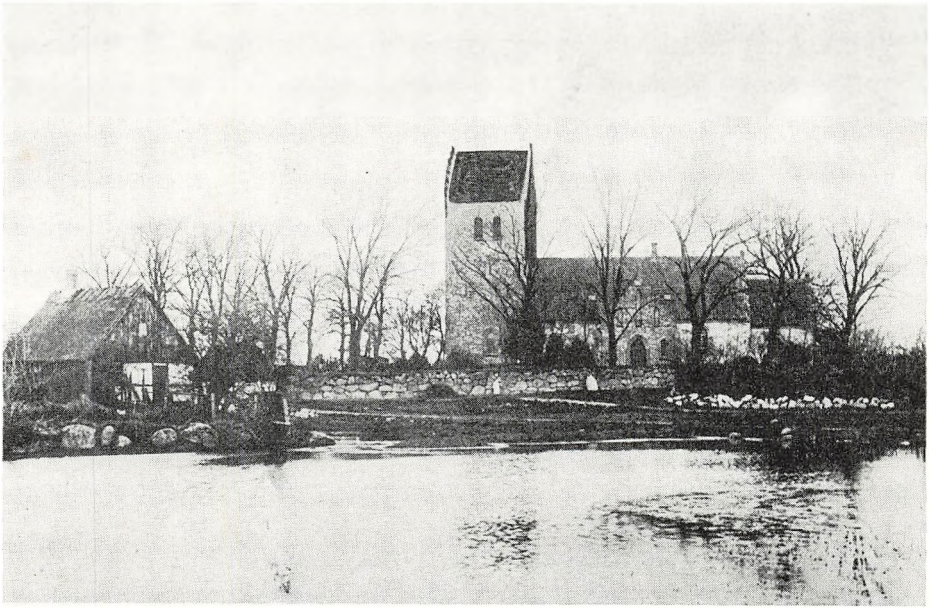

Byplads i Osted 1906

pengeforbrug med statsbankerot til følge og nedskrivning af pengeværdien til $^1/_{10}$ af dens oprindelige pålydende, og dette fremkaldte en voldsom prisstigning, som i første omgang gav de nye selvejere gode indtægter, der medførte, at produktionen steg.

Da Europa i denne periode, som følge af Napoleons-krigene og de revolutionerende bevægelser, havde beslaglagt både arbejdskraft og opmærksomhed i mange lande, stagnerede produktionen her, og det var med til at forbedre afsætningsmulighederne fra Danmark, men på dette tidspunkt begyndte man at vende tilbage til mere normale tilstande, og produktionen blev igen stigende overalt og skabte derfor hurtigt nye afsætningsvanskeligheder. I året 1818 indtraf omslaget for alvor med stærkt prisfald og skabte dermed en meget alvorlig landbrugskrise. Det tog derfor lang tid at få rettet de økonomiske forhold op, og i hele denne periode havde de nye bønder meget vanskelige vilkår, idet de havde svært ved at klare enhver sit. Tvangsauktioner hørte til dagens orden, mange var derfor også af den opfattelse, at det der var sket i årene omkring 1788 var en fejltagelse, idet de ikke mente, at almindelige jævne mennesker var

i stand til at leve op til det ansvar, som de nu havde påtaget sig, og der berettes om, at man nogle steder bad om at vende tilbage til tidligere tiders tilstande. Efter 15—20 års forløb ændrede forholdene sig dog så meget, at der igen var blevet tålelige tilstande, og udviklingen kunne føres videre.

På det lovgivningsmæssige område havde bondestanden og den almindelige almue været holdt uden for, men nu rejste der sig også røster om indflydelse, og vi fik en politisk frihedsbevægelse, der medførte, at vi fik den første stænderforsamling i Roskilde i 1849 og senere almindelig valgret for den mandlige del af befolkningen (kvinderne fik først valgret efter 1915).

Landet blev ramt af 2 krige 1848—49 og 1864 begge med Tyskland, og ved den sidste, hvor vi tabte slaget ved Dybbøl, måtte man afstå Sønderjylland, der i 56 år fra 1864 til 1920, hørte under Tyskland.

I forbindelse med den politiske frihedsbevægelse i 1849 fulgte også forskellige landbolove, som var med til at øge interessen og aktiviteten for landbrugsvirksomhed.

De økonomiske forhold i landet var som helhed stadig ret dårlige, bl. a. fordi en række vesteuropæiske lande, som vi efterhånden havde fået nogen samhandel med, indførte told på forskellige varer for at beskytte landbruget i de pågældende lande, fra 1850 til 1880 var priserne dog svagt stigende, men i de følgende 20 år til 1900 var de faldende, og først efter 1900-tallet fulgte en fremgangsperiode indtil verdenskrigens udbrud i 1914.

Landet blev i middelalderen opdelt i sogne med kirken som det naturlige centrum. Senere fulgte inddeling i kommuner af hensyn til den offentlige administration, og i 1660 oprettedes Gl. Roskilde amt, der i 1808 blev lagt sammen med Københavns amt, og det samlede område havde på det tidspunkt lige ved 300.000 indbyggere. Senere er amtet igen blevet udskilt, men har fortsat amtmand sammen med Københavns amt. Gl. Roskilde amt har et samlet jordareal på ca. 69.000 ha., som for det meste består af god jord. Ved bonitering og matrikelsansættelsen i 1844 ansattes et jordstykke i Karlslunde således til landets bedste og takst 24, hvorefter der går 2,8 ha. jord til 1 td. hartkorn. Som gennemsnit for hele amtet kan det beregnes, at der medgår 5,2 ha. til 1 td. hartkorn, og der er kun et sted i landet, Maribo amt, hvor der medgår mindre areal — 4,8 ha. Gl. Roskilde amt er forholdsvis skovfattigt, særlig i den østlige side, men det samlede skovareal udgør dog ca. 5.000 ha. eller godt 7 pct. Det meste af jorden i amtet var på det tidspunkt opdyrket, og der fandtes ca. 3.000 ejendomme, heraf 13 eller 14 større gårde, hvoraf kun 5, Egholm hovedgård, Rye-gård, Ledreborg, Vibygård og Geddesdal, var egentlige hovedgårde, og herun-

der hørte denne egns tidligere fæstebønder, og de måtte udføre hoveriarbejde og var i øvrigt meget afhængige af de daværende herremænds forgodtbefindende.

I tiden omkring 1850—60 havde man fået foretaget udskiftning af jorden og udflytning af gårdene fra landsbyerne, og man havde indført et såkaldt sædskifte for at kunne holde orden på jordens dyrkning. Det mest almindelige brugte sædskifte på den tid angives at være: 1 rug, 2 byg, 3 bælgplanter, 4 rug, 5 havre, 6 græs, 7 græs, 8 græs, 9 brak.

Landbrugsbygningerne var i forhold til tidligere tid blevet væsentlig forbedrede, men var alligevel små og trange. For bønderbrugenes vedkommende var den almindelige byggeform den firelængede gård.

Husmandsbrugene havde som regel kun et beskedent jordtilliggende — 1 à 2 ha. — og var næsten alle oprettet i tilslutning til en gård med det formål, at ejeren eller brugeren skulle udføre arbejde på gården, hvorfra man til gengæld stillede heste og markredskaber til rådighed for husmanden til dyrkning af sin egen jord, og dette måtte i de fleste tilfælde finde sted på søn- og helligdage. Landbrugsredskaberne var primitive og bestod væsentligst af en vogn, plov og harve. Jorden blev derfor kun dårligt behandlet, og høstudbyttet blev kun lille, omkring 1788 antagelig kun omkring 5 à 10 mill. afgrødeenheder. Husdyrbestanden, som kvæg, svin, får og høns, var på de fleste bedrifter meget beskeden, på en almindelig bondegård ofte 4 heste, 4 køer, 4 stk. opdræt, 5 grise, 10 høns, men der kunne naturligvis dengang, som nu, være megen forskel fra den ene ejendom til den anden.

Fra gammel tid har der fra egnen været solgt en del produkter i København, fourage samt smør, flæsk og æg, og da kvaliteten var forholdsvis ringe, blev prisen derefter, til gengæld var der mange af datidens landmænd, der gerne tog en sådan køretur for at komme ud og få adspredelse og nye indtryk, da mulighederne for at følge med ellers var meget små. Der fandtes således ikke aviser eller den slags, den første avis i Roskilde udkom i 1829. En del produkter solgtes også i Roskilde, og torvehandelen spillede i det hele taget en stor rolle. Handelsmænd fra Roskilde kørte ligeledes rundt i egnen og foretog opkøb af kreaturer og lignende, og i forbindelse hermed var omegnens kroer af stor betydning, da de tjente som overnatningssteder, og hvor man om aftenen kunne samles i festligt lag. Der fortælles således, at flere handelsmænd en kold efterårsdag samledes på Skomagerkroen (Damshøj i Vester Såby). Kromanden havde slagtet grisen, og konen havde taget blod af denne i en stor balje til blodpølse. Da pladsforholdene ikke var alt for gode, blev baljen med blod og gryn anbragt i en stor sovesal. Gæsterne spiste og drak godt, og da man ved midnats-

tid gik til ro i den nævnte sovesal, lukkede værten porte og døre til kroen og slap en stor glubsk hund løs på gårdspladsen. Ud på natten blev den ene af gæsterne dårlig og ville ud i gården, men det forhindrede den glubske hund. I mørke og i den foreliggende situation — næppe helt ædru — kunne vedkommende ikke finde anden udvej end at benytte den pågældende balje med pølsemad til sit ærinde, og det fortælles, at da man næste dag opdagede, hvad baljen indeholdt, tog gæsterne skyndsomt afsted og kom ikke tilbage til middagen.

Trafikforholdene var på den tid dårlige, idet vejene nærmest var spor, som man efterhånden havde kørt sammen, og som man af og til måtte rette lidt på. Fra Roskilde til København var der dog togforbindelse, idet den første jernbane i Danmark blev oprettet på denne strækning i 1847.

En del ejendomme var stadig omkring 1840—50 under de såkaldte hovedgårde, og forholdene var trods alt ikke bedre, end at det kneb med at få nogen til at overtage disse ejendomme, når der skulle finde skifte sted på grund af dødsfald eller lignende. På et tidligere tidspunkt ved man således, at på Skovledholm i Osager — der nu ejes af gårdejer Frede Frandsen — sad en enke med gården og 10 børn, efter at hendes mand var død i 1775, og fra herremandens side tilbød man da en ung mand, der skulle ind og springe soldat at blive fritaget herfor mod at gifte sig med enken, der var noget op i årene, og derefter overtage gården i fæste. Der kom siden flere børn, en af disse blev forfader til familien Frandsen, som senere på flere måder kom til at spille en stor rolle i egnens liv.

Alt taget i betragtning havde man det dog efter omstændighederne godt, og inden for de forskellige landsbysamfund havde man i løbet af året flere selskabelige sammenkomster, men ellers var samkvemmet ikke ret stort, og foreninger kendtes ikke.

STIFTELSEN AF GL. ROSKILDE AMTS LANDBOFORENING DEN 6. FEBRUAR 1870

Inden for de større landbrug havde man, på grund af de bedre forhold, som herskede her, nogen forbindelse med hinanden, og man dannede allerede i 1769 den første landøkonomiske forening, Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, som fik til opgave at beskæftige sig med forskellige ting, som havde fælles interesse for de større landbrugsbedrifter, og med dette som mønster, blev der i begyndelsen af det 19. århundrede oprettet enkelte amtshusholdningsselskaber og landøkonomiske selskaber flere steder i landet, dog stadig kun beregnet for større jordbesiddere. Efter at de første højskoler var oprettet — den første oprettedes i Rødding i 1844 — og efter at bønderne havde fået friere forhold, skabtes der også forståelse og interesse for at oprette foreninger til varetagelse af deres interesser. Spredte tilløb hertil var allerede gjort i 1818 og de følgende år, men de foreninger, der blev dannet, fik ingen betydning og opløstes igen. Først i 1841 oprettedes den første egentlige landboforening ved et møde på

Gadebillede i Osted 1907

hotel „Prinsen" i Roskilde d. 27. oktober, denne forening fik navnet „Københavns Amts Landboforening", og den har siden udfoldet en meget betydelig virksomhed i både Roskilde og Københavns amter, men selv om den tog sigte på at varetage de almindelige landmænds interesser, kom den første ledelse dog kun til at bestå af mænd fra det store landbrug og enkelte embedsmænd. Frygten for indflydelse fra den side skabte vanskeligheder med hensyn til at få kontakt med de jævne landmænd på egnen.

Landmændenes interesser på Roskilde- og Københavnsegnen var noget forskellige på grund af afsætningsforholdene. Foreningen tog først fat på at gennemføre et dyrskue, og det lykkedes. Der havde dog tidligere været holdt dyrskue, det første blev holdt i Roskilde i 1855 og i nogle af de følgende år, hvor det gik på skift mellem Lyngby og Roskilde. Det skabte nogen utilfredshed hos medlemmerne, og en medvirkende årsag til utilfredsheden var sikkert også, at foreningernes møder var henlagt til København. Et medlem af den daværende bestyrelse, møller Hellemann, Rye, rejste derfor på generalforsamlingen i 1868 spørgsmålet om, at dyrskuet i fremtiden skulle holdes i Roskilde, og at møder og lign. ligeledes skulle henlægges hertil. Efter en del forhandlinger stiliede bestyrelsen forslag om, at dyrskuerne i fremtiden skulle holdes 2 år i træk i Roskilde og kun hvert 3. år i Lyngby, og at generalforsamling og møder skulle gå på skift mellem Roskilde og København og eventuelt også kunne holdes på landsbykroerne. Denne ordning var dog ikke tilfredsstillende, og folk fra Roskildeegnen med møller Hellemann i spidsen begyndte derfor at modarbejde foreningen, og det trak op til, at man hellere måtte stifte en forening for Roskildeegnen. Der blev derfor indkaldt til møde på Blæsenborg kro, beliggende hvor Lejre vandværk nu ligger, d. 6. januar 1870 for at undersøge mulighederne for at oprette en ny landboforening.

Indbyderne til mødet var med møller Hellemann i spidsen, sognefoged P. Jensen, Lammestrup, forpagter Kruse, Nyrupgård, gårdejer Fr. Rasmussen, Vennelyst, Anders Christoffersen, Himmelev, og sognefoged L. Christoffersen, Himmelev. I mødet deltog ca. 40 mennesker. Møller Hellemann, der ledede mødet, gav en redegørelse for mødets afholdelse og opfordrede til, at man forsøgte at danne en ny forening for egnens landmænd, og efter nogen forhandling enedes man om at gøre forsøget, og dersom man kunne få tilslutning fra mindst 100 landmænd, da at oprette foreningen. De tilstedeværende fik derefter til opgave at søge at få den fornødne tilslutning, og i løbet af en måned mente man, at tilslutningen var tilstrækkelig stor, og der blev indkaldt til nyt møde på Blæsenborg kro d. 6. februar 1870, hvor det besluttedes at stifte foreningen,

og derefter holdtes samme dag stiftende generalforsamling. Foreningen fik navnet Gl. Roskilde Amts Landboforening, og efter nogen forhandling enedes man om at udforme formålsparagraffen således:
„at fremme husdyravl, agerbrug, produkternes forædling og ved fordeling af gode herhenhørende skrifter, at foranledige sammenkomster af medlemmer, hvor disse gives lejlighed til at udveksle erfaringer."

Det vedtoges desuden at nedsætte en bestyrelse på 9 mand, der vælges for 3 år. Man måtte således det følgende år foretage lodtrækning om, hvem der var på valg. Den første bestyrelse kom til at bestå af:

Lensgreve F. V. Dannemand, Åstrup, formand.
Møller Ph. J. N. Hellemann, Ryegård, næstformand.
Forpagter K. Kruse, Nyrupgård.
Gårdejer Ole Mogensen, Thorkildstrup.
Gårdejer P. Hansen, Kornerup.
Gårdejer G. Meyn, Snoldelev.
Gårdejer P. Jensen, Tjæreby.
Møller P. Thomsen, Manderup.

Den første formand blev således en storlandmand og greve, han var født i København den 20. juli 1813 og overtog hovedgården Åstrup i 1842 efter sin far, efter at han i 1839 var optaget i grevestanden. Han deltog ikke i mødet, men man havde formodentlig i forvejen sikret sig, at han ville påtage sig opgaven. Greven var formand i 14 år, og foreningen blev ledet støt og roligt, og man fik stadig forøget medlemstallet. Bestyrelsen indstiftede med generalforsamlingens godkendelse et medlemstegn bestående af en lille sølvmedaljon indfattet i en dannebrogsroset. Mærket, der var foreningens ejendom, blev anskaffet i et antal af 160 stk., og det blev påbudt, at medlemmerne skulle bære det ved møder, udstillinger og forsamlinger, og medlemstegnet skulle tilbageleveres foreningen ved udtrædelse af foreningen. Bestyrelsen lod desuden udarbejde foreningens første love. Fremstilling af medlemstegn og trykning af love påførte foreningen 150 rgdl. i startudgifter, og dem måtte formanden lægge ud af sin egen lomme, da man fandt, det var uheldigt, at foreningen startede med så stor en gæld. Den endelige vedtagelse af foreningens love fandt sted på en generalforsamling i Roskilde d. 7. marts s. å. Medlemsbidraget i de første år kan ikke oplyses, men det har muligvis været 2 rgdl., og så sent som i 1919 var medlemskontingentet kun 4 kr. årligt. Ved mødet i marts 1870 blev der stillet

forslag om, at husmænd kunne optages som medlemmer for 1 rgdl., men det er nok tvivlsomt, om man har tænkt på husmænd som sådan, men mere på embedsmænd og næringsdrivende, selv om det fremgår af flere udtalelser, at man var venligt stemt over for de mindre jordbrugere. Det blev dog bestemt, at dersom husmænd udstillede på dyrskuer, kunne de kun opnå halvt præmiebeløb.

Foreningens medlemmer fik lejlighed til at udstille deres dyr ved Københavns amts Landboforenings dyrskue i Roskilde i 1870, men man deltog ikke fra foreningens side i dyrskuets arrangement. Efter generalforsamlingen i Roskilde i marts 1870 talte foreningen 210 medlemmer, og man vedtog at holde dyrskue i Roskilde det følgende år, og der blev til dette formål afsat et beløb på 300 rgdl.

I det første år blev der desuden holdt flere foredrag. Titlen på et af de første foredrag var „Hvad landmanden kan gøre for at hindre indførelse af smitsomme sygdomme i sin besætning", og gartner F. Wendt talte om „Hvorledes fremmes en god græsvækst?", og han berørte desuden spørgsmålet om dyrkning af rodfrugter og oplyste, at sådanne afgrøder kunne give 220—300 td. pr. td. land. Man foretog også indkøb af avlsdyr, bl. a. 2 tyre og 2 orner til udstationering blandt medlemmerne. Næstformanden Hellemann indledte desuden en diskussion om kvægets fodring og gødningens rette anvendelse, og der blev indkøbt endnu flere avlsdyr, som fordeltes til nogle medlemmer til en pris af, for tyrekalve fra 10—14 rgdl. og for kviekalve fra 7—23 rgdl. pr. stk.

Det første dyrskue blev, som planlagt, afholdt i Roskilde den 15. juni 1871 i fint vejr, og der udstilledes 13 tyre, 31 køer, 21 kvier, 18 hingste, 17 hopper, 4 orner, 8 søer, 5 væddere og 5 får. Bedømmelsen begyndte kl. 8 om morgenen i Kornerups gård, Skomagergade 21. Om eftermiddagen fra kl. 14—15,30 præsenteredes dyrene på Hestetorvet, og formanden foretog præmieuddelingen. Bedømmelsen foretoges efter et udarbejdet pointsystem, og dyrene præmieredes fortløbende, 1. præmie og nedefter. Der toges ikke entré, men dyrskuet var en stor begivenhed, der samlede mange mennesker, og om aftenen samledes ca. 150 til spisning i et telt, der var rejst i haven i gæstgivergården „Gl. Postgård", Skomagergade 15. Der deltog også en del damer i festen, og der meddeles, at under måltidet herskede et hjerteligt, broderligt venneforhold. Dyrskuet blev fremover årets store begivenhed, og det selskabelige samvær efter dyrskuerne bevirkede, at der på den måde blev skabt kontakt med bybefolkningen, og flere af byens borgere skænkede præmier til udstillerne, en tradition, der er bevaret op til vore dage.

Efter krigen 1864 blev forbindelsen sydpå afbrudt for en årrække, og man

søgte kontakt mod vest. I 1865 oprettedes den første faste skibsforbindelse til England, og da England i denne periode var inde i en liberaliseringsproces, dannede det baggrund for afsætning af danske landbrugsvarer. I de fleste andre vesteuropæiske lande blev landbruget beskyttet ved toldforanstaltninger, og dermed hindredes afsætningen af landbrugsvarer fra Danmark helt eller delvis til disse lande, men det betød samtidig, at landbruget disse steder levede en beskyttet tilværelse og derfor ikke af konkurrencemæssige grunde havde nødig at forbedre deres landbrugsforhold. Da prisen for korn var gunstig i forhold til prisen for smør og flæsk, ændrede landmændene her i landet deres driftsforhold, således at man i stedet for at sælge korn og slagte kreaturer, begyndte at indføre korn og sælge smør og flæsk, som der efterhånden viste sig at være et godt marked for i England, men det skulle dog tage lang tid, inden en sådan ændring slog igennem og fik nogen større betydning, men det var trods alt indledningen til nye landbrugsforhold. De produkter, som smør og lignende, der blev fremstillet på bøndergårdene, var på grund af produktionsforholdene og den hygiejniske tilstand meget dårlige, og salgspriserne blev derfor højst utilfredsstillende bl. a. også fordi varemængderne fremkom uregelmæssigt. Inden for den nystiftede landboforenings bestyrelse var man opmærksom på disse uheldige forhold, og man drøftede betimeligheden af at ansætte en mejerske, der kunne rejse rundt og vejlede landmændene og særlig deres koner i mælkens rette behandling og fremstilling af smør. I 1874 besluttede man at ansætte en sådan. Vedkommende fik til opgave at rejse rundt i området og holde kursus for medlemmerne, og ordningen virkede tilfredsstillende. Senere ydede man desuden tilskud til en mejerikonsulent, der arbejdede for et større område, ligesom man indbød dygtige mennesker til at holde foredrag om disse ting ved foreningens møder, hvilket der var stor interesse for.

Centrifugen var blevet opfundet og forbedret og fremstilledes bl. a. på Maglekilde maskinfabrik, som ejedes af Maglekilde-Petersen, der var medlem af landboforeningen, og man begyndte efterhånden at samle mælken for flere ejendomme, og derfra og til at komme videre til oprettelse af fællesforetagender var jo ikke så langt. Det første egentlige andelsmejeri oprettedes i Hjedding i Vestjylland i 1882, og det første andelsmejeri her på egnen, „Landmandslyst" i Osted, blev oprettet i 1887. Selv om landboforeningen havde været medvirkende ved gennemførelse af de fleste af de her omtalte foranstaltninger, overlod man her, som siden i så mange andre tilfælde ledelsen til virksomhederne selv.

Husmandsbrugene var som nævnt små, og husmændene arbejdede i de fleste tilfælde på gårdene, ikke desto mindre blev nogen af disse småbrug drevet godt

og tiltrak sig i sådanne tilfælde en vis opmærksomhed. Allerede i 1872 vedtog bestyrelsen i landboforeningen at belønne særlig dygtige husmænd, og der stilledes til dette formål et beløb til rådighed på 40 rigsdalere, og man fik yderligere tilskud fra staten på 100 rigsdalere, således at man til formålet rådede over 140 rigsdalere. En del af bestyrelsens medlemmer udpegedes til et bedømmelsesudvalg, og der blev i de følgende år uddelt belønning for veldrevne husmandsbrug til et antal af omkring 400 fra 13 til 38 pr. år. Belønningen blev som regel tildelt som kontante tilskud, der kunne andrage helt op til 40 kr. til de bedste.

Allerede fra starten optog foreningen som nævnt foredragsvirksomheden på sit program, og der blev i de første år holdt en række møder og oplysende foredrag i foreningens opland. En del af de emner, der blev behandlet, var tilpasset datidens forhold, medens andre svarede til dem, man ville tage op i dag, men en del af emnerne var dog meget specielle, f. eks. „Hestens kindtænder og disses sygdomme".

Naboforeningen Ramsø-Tune Herreds Landboforening var blevet stiftet i 1874 og allerede i 1888 ansatte de to foreninger i fællesskab den første konsulent, J. Brink Lassen, senere Tune. Han fik til opgave at forestå foreningens daglige ledelse, der bl. a. bestod i at medvirke ved bedømmelsen af husmandsbrug, foredragsvirksomhed, medvirke til en bedre udnyttelse af husdyrene samt medvirke ved oprettelse af avlsforeninger, foretage årligt tilsyn og kåring m.v. Brink Lassen skulle bosætte sig i Roskilde, og der være at træffe på markeds-, torvedage og lignende, hvor der kom mange landboere til byen. Dermed begyndte konsulentvirksomheden, som senere blev udbygget stærkt, idet Københavns amts Landboforening i 1906 også kom med i samarbejdet vedrørende konsulentansættelser og andre faglige områder, idet man oprettede de tre landboforeninger i Københavns amt, og en stor del af det faglige arbejde, specielt vedrørende husdyrbruget, herunder dyrskuer m.m., består den dag i dag. I de senere år er der tillige ansat en fælles maskinkonsulent.

I 1906 ansættes den første planteavlskonsulent under de tre landboforeninger, men i 1933 trak Københavns Amts Landboforening sig ud af samarbejdet om planteavlskonsulent, idet de ansatte selvstændig konsulent på dette område. Gl. Roskilde Amts og Ramsø-Tune Herreds Landboforeninger har siden haft fælles planteavlsudvalg og ansat konsulent til at varetage planteavlsarbejdet i de to foreninger.

Der skulle således gå 15 år, fra man ansatte den første husdyrbrugskonsulent, til man også tog planteavlsarbejdet op, og det må tages som udtryk for, at det

Foreningens første formand 1870–84 lensgreve F. V. Dannemand, Aastrup

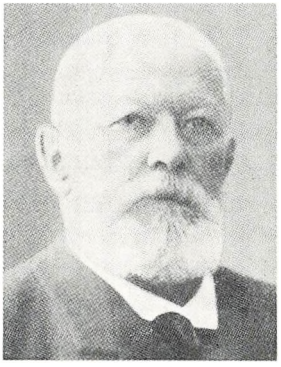

Lensgreve J. L. Holstein-Ledreborg, formand fra 1884–90

Foreningens første husdyrbrugskonsulent, J. Brink Lassen, ansættes i 1888

på den tid var husdyrbrugsarbejdet, der særlig trængte til at blive sat i system, og hvor medlemmerne derfor havde konsulenthjælp behov, og det hænger nok igen sammen med, at man i 1860—70 gennemførte driftsændringer, hvor man gik over fra at sælge planteprodukter til at omsætte disse igennem husdyrbruget, og hvor man begyndte at købe billigt korn og andre fodermidler, som man mente med økonomisk fordel kunne forædles til animalske salgsprodukter. Forholdene for landbruget var vanskelige i de sidste 10—20 år af det forrige århundrede, og mange landmænd havde store økonomiske vanskeligheder, og en del måtte forlade erhvervet, men når det ikke gik værre end det trods alt gjorde, var det fordi landmændene var nøjsomme, og udgifterne blev holdt på et meget lavt niveau. Den nævnte driftsomlægning havde dog givet anledning til, at handelsvirksomheden blev stigende, og det bevirkede, at der ofte opstod problemer, idet nogle forretningsfolk var for smarte og udnyttede landmændene ved at sælge dem dårlige produkter. Der kunne således nævnes eksempler på iblanding af ukrudt og andre ting i forskellige mølleriprodukter.

I disse år begyndte man så småt at anvende kunstgødning, og da det var noget nyt og for landmændene ukendt, kunne en agent med et godt snakketøj få landmændene til at tro, at det var vidunderprodukter, men også disse kunne være forfalskede og i værste tilfælde nærmest værdiløse. Frøavlen og frøhandlen kom også så småt igang, og også her var der store muligheder for forfalskning. En del af den nyansatte konsulents arbejde bestod derfor også i at bistå medlemmerne med råd og vejledning i disse ting samt hjælpe dem, der var ble-

vet taget ved næsen. Disse forhold gav anledning til, at landboforeningen i 1889 nedsatte et udvalg til at foretage fælles indkøb både af foderstoffer, gødning og frø, og efter at Ramsø-Tune Herreds Landboforening i 1894 var kommet med i dette arbejde, fik konsulenten også overdraget ledelsen af denne handelsvirksomhed. Et par år senere ansattes en sekretær til at forestå denne handel.

Københavns amts Landboforening kom også med i denne handelsvirksomhed, og omkring århundredskiftet ses det, at der blev omsat ca. 150 tons kunstgødning og 26 tons frø, og med denne ret store omsætning gik man i begyndelsen af det nye århundrede, hvor planteavlsudvalget blev nedsat for de tre landboforeninger, over til at lade omsætningen af kunstgødning og frø varetage af dette udvalg, og dermed lægges grunden til de senere foderstofforeninger og frøsalget, der oprettedes i tilslutning til Danske Landboforeningers Frøforsyning, der blev oprettet i 1906, og som fik hovedsæde i Roskilde og har haft det siden.

I 1880'erne drøftede bestyrelsen også oprettelsen af et svineslagteri i Roskilde, og efter nogen forhandling kom Ramsø-Tune Herreds Landboforeninger med i disse drøftelser, men man stødte stadig på vanskeligheder, bl. a. fordi medlemmerne (andelshaverne) skulle være solidariske, og det var man betænkelig ved under de herskende økonomiske forhold. I slutningen af 1880'erne og begyndelsen af 90'erne blev der dog oprettet slagterier i Holbæk, Ringsted og Frederikssund, og af konkurrencemæssige grunde måtte man derfor tage stærkere fat, og efter at der var holdt en række sognemøder, fandt man ud af, at grundlaget var nogenlunde i orden, efter at Roskilde by havde fundet en egnet byggeplads, og den 30. april 1895 kunne slagteriet i Roskilde derefter begynde sin virksomhed.

I samme periode blev der arbejdet på at oprette en sukkerfabrik i Køge, men dette mødte voldsom modstand og måtte derfor opgives. I årene omkring 1950 blev der igen arbejdet på oprettelse af en sådan, men heller ikke det lykkedes, og sukkerroeavlen på denne egn har derfor i de fleste tilfælde været leveret til Gørlev Sukkerfabrik.

DEN UROLIGE POLITISKE PERIODE

I 1870'erne og 80'erne, hvor den demokratiske tankegang var slået igennem, opstod der uro både på det politiske plan og inden for foreningslivet, idet det daværende højre mente, at de stadig havde ret til at forestå ledelsen af landets politik og tillige foreningsvæsenet, medens man fra andre befolkningsgruppers side hævdede, at det var flertallet, der skulle besætte de ledende stillinger og i det hele taget være de ledende. Inden for landboforeningen gjorde de samme synspunkter sig efterhånden gældende, og da foreningens formand, lensgreve Dannemand, erfarede dette, besluttede han, som den fine mand han var, at trække sig tilbage fra formandsposten, og ved generalforsamlingen i 1884 valgtes som ny formand greve J. L. Holstein-Ledreborg, der var bondevenlig, og som på det tidspunkt var folketingsmand for venstre, valgt i Lejrekredsen, og som man fra bøndernes side havde meget tillid til og respekt for, selv om han var storlandmand. Ved generalforsamlingen i 1884 fandt der i øvrigt en stor udskiftning af bestyrelsen sted, og landbrugskandidat L. Nielsen, Skensved, der siden kom til at betyde meget for foreningen, kom ind som nyt medlem af bestyrelsen ved den lejlighed. De bevægede diskussioner, der foregik i forbindelse med systemskiftet, skabte stærkt røre inden for foreningen, og bevirkede bl. a., at nogle medlemmer udmeldte sig, og foreningen fik en lille medlemstilbagegang, men det blev oprettet allerede i løbet af 2 år, således at foreningen i 1886 havde 563 medlemmer.

Greve Holstein-Ledreborg virkede som foreningens formand i 6 år til 1890 og gjorde det godt uden at blande sig ret meget i det faglige arbejde, og han afløstes siden på formandsposten af den førnævnte Nielsen, Skensved, der fungerede indtil 1897, og med datidens højeste landbrugsuddannelse havde han særlig gode forudsætninger for at lede en sådan forening.

25 ÅR ER GÅET

I 1895 havde foreningen bestået i 25 år, og da den efter datidens forhold havde øvet en meget betydelig indsats, fandt man anledning til at fejre begivenheden, og det skete ved en stor fest, hvori medlemmerne deltog i stort tal, og hvortil man havde indbudt tidligere bestyrelsesmedlemmer samt Roskilde bys borgmester og formanden for Roskilde Borger-, Håndværker- og Industriforening.

Der deltog desuden mange af Roskilde bys borgere, og deltagerantallet menes at have været ca. 400. Der var middag med taler af formanden, næstformanden m. fl. og oplæsning af Maglekilde-Petersen m.m., og dagen sluttede med et fornøjeligt bal, der varede til den lyse morgen.

TIDEN FRA 1895–1920

Efterhånden som vi nærmede os århundredskiftet, begyndte de økonomiske forhold at bedre sig, og det skabte forøget interesse for foreningens virksomhed. Andelsselskaberne var for en dels vedkommende oprettet, og det gælder først og fremmest mejerier og slagterier, som hver på sit område kom til at betyde en fuldstændig omlægning af produktionen og salgsforholdene, og som samtidig bevirkede, at almindelige landmænd nu kunne opnå samme priser for deres produktion, som store landmænd kunne. Produktionen steg derfor også jævnt fra år til år, og fra landboforeningens side animerede man sine medlemmer hertil og understregede desuden betydningen af at fremstille kvalitetsprodukter og for at bedre de hygiejniske forhold lod man bl. a. afholde mælkedemonstrationer, malkeundervisning samt præmiemalkning, og malkeundervisningen har man på forskellig måde fortsat indtil de senere år, og dette har utvivlsomt haft stor betydning for mælkekvaliteten. Fra en beskeden begyndelse steg eksporten af landbrugsprodukter fra år til år, og i årene omkring 1910 anslås den samlede danske eksport at have andraget ca. 450 mill. kr., heraf udgjorde landbrugseksporten ca. 400 mill. kr., man kunne derfor med fuld ret tale om, at landbruget var landets hovederhverv. For at frembringe denne landbrugseksport måtte man dog indføre korn, oliekager, kunstgødning m.m. for et beløb af ca. 125 mill. kr., således at landbrugets nettoeksport blev ca. 275 mill. kr., men også dette var efter datidens forhold et stort beløb, og det havde stor betydning ikke alene for landbruget, men også i samfundshusholdningen.

En væsentlig del af eksporten gik, som tidligere nævnt, til England, hvor de liberale handelsmetoder og Englands industrialisering var med til at øge den jævne befolknings købekraft og dermed forbruget af gode fødevarer. Det blev dengang understreget, at når det var gode tider i England, klarede danske landmænd sig godt og omvendt, når England havde dårlige tider. Fra denne periode stammer udtrykket: „Når bonden har penge, har alle penge", og således føltes det her i landet.

De gode tider i begyndelsen af dette århundrede blev vel efterhånden også

præget af, at det trak op til en verdenskrig, hvor Tyskland d. 8. aug. 1914 erklærede Østrig-Ungarn krig på grund af forskellige uoverensstemmelser, og dette udviklede sig som bekendt til den første verdenskrig, der varede til 1918, hvor freden sluttede med underskrivningen af våbenhvilen i de berømte jernbanevogne i Compiegne skoven i nærheden af Reims i Frankrig.

Krigen gav et voldsomt afbræk i den fremgangsperiode, man ellers havde været inde i, og for dansk landbrug betød det, at importen af råstoffer næsten helt standsede, og afsætningen af landbrugsprodukter til England og Tyskland for en tid var ude for meget store vanskeligheder.

For Danmarks vedkommende betød fredsslutningen i 1918, at Sønderjylland efter 56 års udlændighed i 1920 kom tilbage til Danmark, og dermed blev det danske landbrugsareal forøget med ca. 10 pct.

I de gode år efter århundredskiftet blev landbrugsejendommene mere eller mindre udbygget med nye bygninger og maskiner, og det krævede efter datidens forhold en betydelig kapitalinvestering, men en væsentlig del af denne blev klaret af de løbende indtægter, og dertil var kreditsystemet stærkt udbygget og godt udviklet, således at der var gode lånemuligheder. I disse år blev der derfor lagt et godt grundlag for den fremtidige landbrugsvirksomhed og produktion, og det blev derfor også i disse år dansk landbrug kom til at indtage en førerstilling, sammenlignet med landbruget i de fleste andre lande.

FORENINGSVIRKSOMHED

Foreningens formand igennem 7 år, L. Nielsen, Skensved, trak sig tilbage, og som hans efterfølger valgtes gårdejer Anders Jensen, Nr. Hyllinge, og kendte mænd som A. O. Rasmussen, Tågerup, og A. L. Dyrlund, Hvalsø, m. fl. kom med i bestyrelsen. I 1908 skiftede man pånv formand, idet Anders Jensen ved generalforsamlingen nægtede at modtage genvalg sammen med 2 andre bestyrelsesmedlemmer, og som nye bestyrelsesmedlemmer valgtes Chr. Christensen, Biltris, Christoffer Andersen, Korsbjerggård, og Christoffer Nielsen, Orupgård, hvoraf særlig de to sidste senere fik stor indflydelse på foreningens arbejde. Som ny formand valgtes gdr. Chr. Pedersen, Gammelgård i Glim, og som næstformand proprietær O. Hansen, Nymøllegård, Hedehusene. Chr. Pedersen fortsatte dog kun som formand i 1 år, idet han samtidig var blevet valgt som kontorbestyrer for „Den sjællandske Bondestands Sparekasse" i Roskilde, og dette hverv krævede hele hans arbejde. Som ny formand valgtes derfor i

1909 proprietær H. Hansen, Nymøllegård, og som næstformand P. Frandsen, Ørsted, som året efter blev afløst af Christoffer Nielsen, Orupgård. Hansen, Nymøllegård, fortsatte som formand til 1918, hvor han blev afløst af proprietær H. Christensen, Almindegård, Darup, der virkede i 3 år til 1921.

I disse år beskæftigede man sig i ledelsen med oprettelse af svineavlsudvalg, da man indså, at det var nødvendigt at forbedre svinebestanden, idet de danske svin ikke var gode nok som baconproducenter til det engelske marked. Man begyndte derfor at krydse disse med den engelske Yorkshirerace, men senere slog man ind på at forbedre den danske landrace ved oprettelse af avlscentre og fremavlssteder, et arbejde, der siden er videreført med godt resultat.

Der var i årene forinden blevet oprettet en del små tyreholdsforeninger, som den daværende landbrugskonsulent Brink Lassen havde været initiativtager til og i en årrække ført tilsyn med. Da Brink Lassen i 1896 havde overtaget stillingen som forstander på Tune Landboskole, kneb det med at få dette arbejde ført videre, og i 1898 bad man derfor den tidligere formand, L. Nielsen, Skensved, om at overtage konsulentarbejdet for Gl. Roskilde Amts og Ramsø-Tune Herreds Landboforeninger, og han påtog sig opgaven.

Hesteavlsforeningerne blev ligeledes oprettet i disse år, og her beskæftigede man sig bl. a. med indkøb af jyske hoppeføl, som bortsolgtes ved auktioner til foreningernes medlemmer.

Husholdningsarbejdet har aldrig direkte været optaget i landboforeningernes virksomhed, men efter århundredskiftet var der dog tilløb til det, uden at det blev til andet end, at man lod afholde nogle korte kurser for foreningens medlemmers damer.

Planteavlsarbejdet beskæftigede man sig også med i disse år. I 1903 nedsattes et planteavlsudvalg af de 2 landboforeninger med landbrugslærer O. Christensen, Tune Landboskole, som formand, og efter at Københavns Amts Landboforening i 1906 blev tilsluttet, med dannelse af et fælles planteavlsudvalg, blev landbrugslærer H. Krüger Larsen, Dalum Landbrugsskole, ansat som foreningens første planteavlskonsulent, og i forbindelse hermed påbegyndte man lokale markforsøg, som siden kom til at spille en stor og meget afgørende rolle i foreningens virksomhed.

Afgift til den offentlige administration var hidtil blevet opkrævet som tiende og hartkornsskatter, men da administrationen stadig krævede flere penge, blev der i 1903 vedtaget en såkaldt skattelov, hvor man indførte begrebet grundskyld, idet man lod ejendom og jord vurdere, og ejerne eller brugerne af ejendommene blev pålignet en afgift, den såkaldte grundskyldspromille. Til at begynde

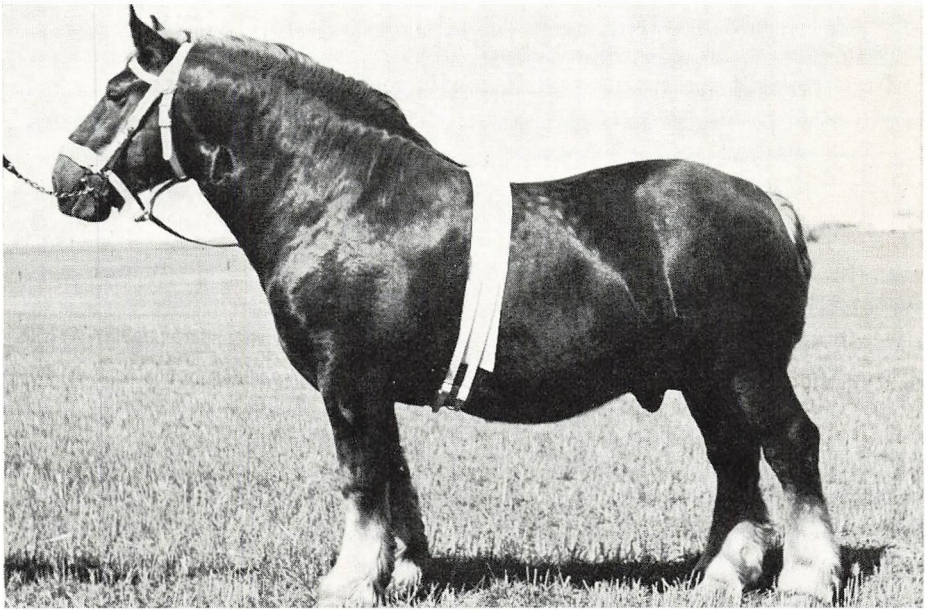

„Høvdingen"

med var de faste afgifter forholdsvis små, men efterhånden som det offentlige forbrug stadig steg, blev afgiften større, og da den hvilede særlig stærkt på landbrugsjord, blev den tyngende og følte mere og mere uretfærdig, og man arbejdede derfor fra landboforeningernes side igennem mange år stærkt på at få grundskylden afskaffet eller væsentlig lempet, og i de senere år blev der gennemført foranstaltninger, der tilsigtede at begrænse afgiften, når landbrugets økonomiske forhold var særlig dårlige.

Skatteloven af 1903 krævede desuden samtidig, at skatteyderne skulle selvangive deres indkomst og formue, og dermed melder spørgsmålet om regnskabsføring sig, idet det viste sig, at mange ikke kunne klare skatteopgørelsen, og for at afhjælpe dette lod man fra landboforeningernes side i begyndelsen af dette århundrede afholde nogle kurser vedrørende regnskabsføring og selvangivelse, men det viste sig hurtigt, at mange medlemmer havde behov for mere direkte hjælp, men efter at man havde gjort forskellige forsøg på at få tilslutning til et udvidet arbejde og til ansættelse af en regnskabsassistent, måtte det opgives, og først i 1913 opnåede man at få et samarbejde med Københavns Amts Landboforening, hvor man allerede på det tidspunkt havde en regnskabs-

konsulent, og denne ordning fortsatte til 1927, hvor foreningen ansatte sin første selvstændige regnskabskonsulent.

I 1919 oprettedes statens grundforbedringsudvalg, der lod foretage en opgørelse over behovet for afvanding af jorden samt kalkning, og da undersøgelsen viste, at ca. ⅓ af arealerne i Roskilde og Københavns amter var vandlidende og lidt større arealer kalktrængende, var der stor interesse for at få afhjulpet disse mangler, og selv om man på egnen havde en række dygtige dræningsmestre, fandt man alligevel tiden inde til at sætte dette arbejde i system, og man vedtog derfor sammen med de to andre landboforeninger i amtet samt husmandsforeningerne at nedsætte et grundforbedringsudvalg, dette udvalg ansatte i 1919 en konsulent til varetagelse af grundforbedringsarbejdet.

Den første såkaldte verdenskrig udbrød i august 1914, og selv om Danmark holdt sig uden for krigen, fik den stor indflydelse på mange forhold. For landboforeningen rejste der sig også mange problemer, som man måtte tage stilling til, bl. a. indkvartering af soldater og betalingen til landmændene herfor, samt fordeling af kunstgødning og oliekager, da forsyningerne med disse ting efterhånden blev meget små. Spørgsmålet om befolkningens ernæring meldte sig ligeledes, idet det var så uheldigt, at man i et par af krigsårene, særlig i 1917, havde en meget dårlig høst, og derfor så man sig nødsaget til at indføre en kornordning i 1918 for at sikre befolkningens brødforsyning.

Fra landbo- og husmandsforeningernes side så man forskelligt på kornordningen, og særlig på kornpriserne, og det skabte i de følgende år en del uoverensstemmelser, som man særlig fra hovedorganisationernes side var optaget af, og som bl. a. bevirkede, at man for at styrke de danske landboforeninger foretog indsamling til et arbejdsfond, og hertil skaffedes der fra Gl. Roskilde Amts Landboforenings medlemmer et beløb på 11.000 kr.

Spørgsmålet om Københavns forsyning med grøntsager og kartofler var også noget, man beskæftigede sig med i disse år, men da krigen sluttede i 1918, begyndte forholdene efterhånden at trække sig i lave igen, og bortset fra kornordningen fik de fleste af de andre ting ikke større betydning.

TIDEN FRA 1920–1945

Ved foreningens 50 års jubilæum d. 6. februar 1920 var der arrangeret stor festmiddag på hotel „Prinsen", hvor foreningens tidligere formænd, Roskilde bys borgmester og politimester m. fl. var indbudt. En kendt person i Roskilde, etatsråd Matthissen, var udpeget som toastmaster, og foreningens formand, proprietær H. Christensen, holdt festtalen, hvori han mindedes foreningens virksomhed gennem de 50 år og takkede de mange, der igennem tiden havde udført et godt arbejde for foreningen og nævnte i forbindelse hermed, at det man nu særlig trængte til, var et kontor, hvor trådene kunne samles, men der skulle hengå 35 år, inden man fik et sådant og yderligere 12 år, inden man opnåede at få et kontor, der kunne opfylde ønskerne på tilfredsstillende måde. Der blev holdt en lang række taler, og festen sluttede med et muntert bal og havde i det hele taget fået et yderst festligt forløb.

Samarbejdet med Roskilde by blev styrket i disse år, idet handelen øgede sin virksomhed, og mange landboere benyttede efterhånden Roskilde som deres egentlige indkøbssted, og da pengeomsætningen var stadig stigende, fik man også behov for sparekasser og banker, og dermed blev Roskilde oplandets by, hvis udvikling man senere fulgte med stor interesse.

I 1920 udarbejdede man nye vedtægter, som kom til at gælde i 46 år til 1966. De nye vedtægter betød en modernisering i forhold til de første vedtægter fra 1870 og senere fra 1896. I henhold til de nye vedtægter kom bestyrelsen nu til at bestå af 11 medlemmer. Bestyrelsen vælger selv formand og næstformand og nedsætter de nødvendige udvalg. Det bestemmes endvidere, at der kun skal holdes generalforsamling 1 gang om året imod 2 gange tidligere, generalforsamlingen holdes i februar eller marts måned. Medlemskontingentet fastsættes efter hartkorn, idet der dog gives et grundkontingent på 4 kr., og derefter 3 kr. pr. td. hartkorn, højst 25 kr. Den almindelige prisstigning, som fandt sted i disse år, bevirkede dog, at man allerede 2 år senere i 1922 måtte hæve kontingentet med ca. 50 pct. Da pengene under den såkaldte landbrugskrise i 30'erne blev små, satte man dog kontingentet ned igen med ca. 25 pct. for pány at hæve det lidt i 1945 og senere.

For at styrke sammenholdet, opdelte man foreningens område i 66 kredse, hvor der valgtes en mand i hver af disse til at forestå opkrævning af medlemskontingent og til at holde kontakt mellem medlemmerne og foreningen. En del af Roskildes borgere optoges desuden i disse år som medlemmer, og derigennem styrkedes samhørigheden yderligere, et forhold der ved de årlige dyrskuer o.

lign. fik stor betydning, idet en del Roskildeborgere lod sig indvælge i de forskellige udvalg og deltog i arrangeringen af dyrskuerne samt i den årlige dyrskuefrokost, hvor det efterhånden blev kotume, at byens borgmester talte på byens vegne for landboerne, og dyrskuets formand takkede for samarbejdet og ikke mindst fordi byen havde stillet den smukke dyrskueplads på Køgevej til rådighed for landboforeningerne. I disse år var det de tre landboforeninger, der stod som arrangør af dyrskuet, og dyrskuets formandspost gik på skift mellem formændene for de tre landboforeninger.

For at gøre dyrskuerne afvekslende og belærende arrangerede man allerede fra omkring 1910 planteavlsudstillinger samt husholdningsudstillinger og maskinudstillinger m.m., og efter at man i 1959 fik stillet F.D.F.-huset på dyrskuepladsen til rådighed for disse udstillinger, blev forholdene særdeles gode, og i de efterfølgende år var udstillingerne derfor stærkt besøgte.

Til at begynde med var det kun de større husdyr, der blev udstillet, men i 1913 tog man også fjerkræet med, og det bevirkede, at man sammen med husmandsforeningerne tog et konkurrencearbejde op imellem hønseholdere, der solgte rugeæg og daggamle kyllinger i større udstrækning, et arbejde, der er fortsat siden. I 1941 blev der desuden lejlighed til at udstille kaniner og i 1943 tillige geder, idet man fik et samarbejde i gang mellem kaninavlerforeningen og gedeavlerforeningen på egnen.

I 1943 fik man desuden en henvendelse fra Københavns Amts Husmandsforeninger, hvis medlemmer tidligere har haft lejlighed til at udstille, om at få et samarbejde i gang, således at husmandsforeningerne blev økonomisk medansvarlige og fik ret til at vælge repræsentanter til dyrskueledelsen og en del dommerposter. Der blev i første omgang aftalt en 3-årig prøveordning, og efter dennes udløb blev ordningen gjort permanent, det vil sige til 1968, hvor det sidste lokale dyrskue blev afholdt, idet man i De samvirkende sjællandske Landboforeninger på grund af økonomiske forhold havde vedtaget at ophøre med at holde dyrskue på Bellahøj i København, hvor der havde været holdt dyrskue hvert år siden 1938. I stedet påtog De samvirkende sjællandske Landboforeninger sig at holde dyrskue i provinsen på betingelse af, at de lokale landbo- og husmandsforeninger på Sjælland opgav at holde dyrskuer. Fra De samvirkende sjællandske Landboforeningers og De samvirkende sjællandske Husmandsforeningers side rettede man derefter henvendelse til 4 centralt beliggende byer om at stille dyrskueplads til rådighed. Roskilde, som har en central beliggenhed for det sjællandske område, var en af disse, og Roskilde byråd var venligt stemt for tanken og stillede ca. 35 ha. af Maglegårds jorder syd for hovedvej A1 til rå-

Ballegaarden i Kattinge opført i 50'erne og 60'erne

dighed for formålet og påtog sig desuden at anlægge veje og parkeringspladser m.m. på arealet. Det første dyrskue blev derfor holdt d. 13. til 15. juni 1969, og det viste sig da, at pladsen var særdeles velegnet til formålet, og dyrskuet fik meget stor tilslutning, idet der var 2029 udstillere og et besøgstal på ca. 52.000. Dyrskuet fik et meget fint forløb, og Roskilde by fortjener den størst mulige tak for den indsats, man har ydet på det område.

Foreningen har lige fra starten ladet afholde møder og foredrag om aktuelle emner, uden at der havde været noget egentligt system i mødevirksomheden. I 1922 planlagde man derimod 2 eftermiddagsmøder i januar måned i Roskilde med 2 foredrag hver gang, og dette arrangement tiltrak sig betydelig opmærksomhed og fik stor tilslutning, bl. a. også af mindre jordbrugere. Den daværende formand for Lejrekredsens husmandsforening, Jens Rasmussen, Gevninge, deltog også og fandt, at der her var noget, man kunne og burde samarbejde om. På Jens Rasmussens foranledning blev der allerede samme vinter afholdt et møde med ham og bestyrelsen for at drøfte sagen, og der blev derefter afholdt møder i Viby, Lindenborg og Karleby. Mødeudgifterne skulle dækkes ved entré, og interessen og tilslutningen var så stor, at der det første år blev oparbejdet en

kassebeholdning på lige ved 500 kr., som man var enige om at indsætte på en særlig konto til imødegåelse af tab ved senere møder. Året efter kom Roskildekredsens husmandsforeninger med i samarbejdet, og mødevirksomheden blev fortsat med normalt 4 mødedage og 8 foredrag i Roskilde i januar måned og enkelte møder i omegnen. Tilslutningen til møderne var fortsat god, idet der normalt til møderne i Roskilde var forsamlet ca. 3—500 af egnens landmænd, medens tilslutningen til de lokale møder var væsentlig mindre og i nogle tilfælde for lille, således at man i en årrække måtte opgive at holde møde det pågældende sted.

I midten af 30'erne rettede Ramsø-Tune Herreds Landboforening og Køgekredsens Husmandsforeninger ligeledes henvendelse til foredragsudvalget om at få lov til at være aktivt med i foredragsvirksomheden, og det blev samtidig bestemt, at foredragskassens beløb i tilfælde af, at samarbejdet blev ophævet, skulle fordeles med 50 pct. til Gl. Roskilde Amts Landboforening, 25 pct. til Ramsø-Tune Herreds Landboforening og 25 pct. til De tre Husmandskredse i Københavns Amt, som husmandsorganisationerne dengang blev kaldt. Foredragsvirksomheden er fortsat hvert år siden og har således gået i 48 år, hvilket er ret enestående, og mødedeltagelsen har fortsat været god, såvidt vides havde man det største deltagerantal i 1957 med ca. 800 deltagere. I de senere år har mødedeltagelsen i Roskilde ligget på godt 2—300, og i de lokale områder har tilslutningen som tidligere været noget svingende .

Foreningens stiftelsesdag, d. 6. februar, blev i mange år fejret ved en selskabelig sammenkomst, ofte med middag, men efterhånden ændrede festen karakter, og dagen lå ikke fast mere, men festen holdtes som regel i februar eller marts. I 1936 blev Ramsø-Tune Herreds Landboforening medindbyder til disse vinterfester og har været det siden. Festerne arrangeres nu som en teateraften med efterfølgende spisning og bal, og tilslutningen har fortsat været stor, idet 500 til noget over 700 mennesker som regel har deltaget. I 1968 blev samarbejdet på dette område udvidet til også at omfatte Roskilde Borger-, Håndværker- og Industriforening, således at det nu er en fest for både land og by, som det var tidligere, og man håber på, at dette samarbejde kan fortsætte til gavn og glæde for alle parter.

Omkring 1925 begyndte man at arrangere udflugter for foreningens medlemmer med damer, og fra 1930 har der hvert år siden været arrangeret sådanne. Til at begynde med foregik udflugterne i busser, men efter krigen, hvor næsten alle efterhånden fik egen bil, har man benyttet disse. I de første år var det som regel halvdagsture, hvor man besøgte landbrugsejendomme og forskellige

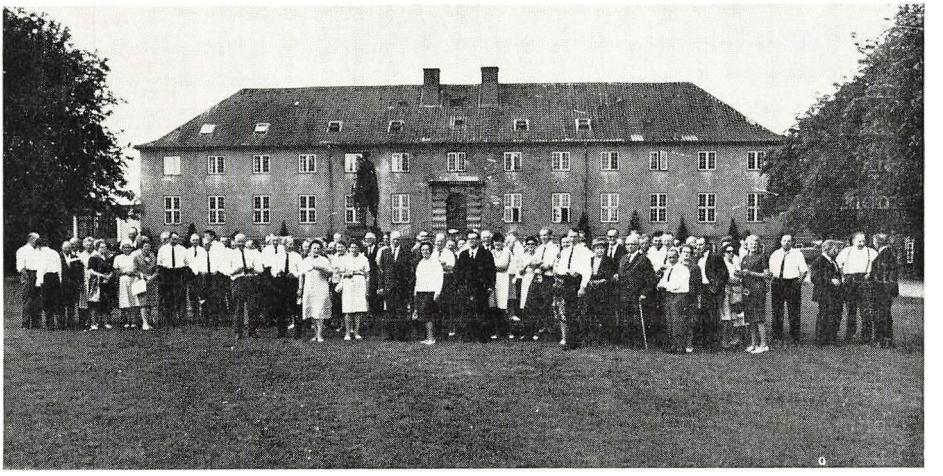

Foreningens udflugt til Ollerup i 1967

andre virksomheder, men da de bedre befordringsforhold efterhånden har bevirket, at man har set de fleste egne af Sjælland, har man arrangeret udflugter til Jylland — Fyn — Langeland samt Sverige, Norge og tillige Tyskland. Udflugterne har næsten altid haft stor tilslutning varierende fra godt 100 til 250 deltagere, og udflugterne har — som helhed — været både lærerige og fornøjelige.

FORENINGENS LEDELSE

Bestyrelsen, der nu i henhold til de nye love af 1920 består af 11 mand, forestod den egentlige ledelse og planlagde efter indstilling fra de nedsatte udvalg foreningens arbejde og arrangementer. I 1921 trak proprietær Christensen, „Almindegård", sig tilbage fra formandsposten og afløstes af Christoffer Andersen, „Korsbjerggård", der bestred formandshvervet til 1927, hvor han afløstes af J. P. Nielsen, „Veddelevgård", der var formand til 1930, hvor han blev afløst af H. P. Hansen, „Søgård", Kirkerup, der virkede i 4 år til 1934, da han

Søndermarksgaard set fra Køgevej

afløstes af sin broder, amtsrådsmedlem Niels Hansen, Marbjerg, der var formand til 1946.

Det faglige arbejde fortsættes og udvides stærkt i disse år, idet som nævnt regnskabsudvalget ansætter konsulent, og i 1921 blev det besluttet at oprette en lokal svineforsøgsstation til afprøvning af grise fra en del fremavlssteder, som på foranledning af et udvalg, der var nedsat af de 3 landboforeninger i 1916, var blevet godkendt som sådanne. Roskilde Andels Svineslagteri havde tidligere arbejdet med forskellige spørgsmål vedrørende svineavlens fremme, og ved oprettelsen af svineforsøgsstationen kom slagteriets daværende formand, I. P. Jacobsen, Ørsted, med i samarbejdet og kom til at spille en ret afgørende rolle idet slagteriet påtog sig at yde en betydelig økonomisk støtte. Den første svineforsøgsstation blev oprettet på Christiansminde ved Holbækvej i Roskilde, hvor man udførte en del fodringsforsøg, samtidig med at man foretog den førnævnte avlskontrol. Svineavlsudvalget lod desuden afholde en del avlsdyrauktioner, hvor der blev bortsolgt gode orner, drægtige gylte og sopolte, og hvor medlemmerne kunne opnå kredit. Der blev også drøftet muligheder for at optage salg af smågrise, og efterhånden resulterede det i 1924 i oprettelse af grisesalget i

Roskilde i samarbejde med Københavns Amts Husmandsforeninger, og der opnåedes i forbindelse hermed en ordning med Roskilde slagteri, hvorefter køberne af smågrise betalte et mindre beløb kontant, og slagteriet stod i forskud med resten, som så afdragedes ved grisenes levering til slagteriet, en ordning, der i mange år virkede særdeles godt, idet der hver mandag i en grisesalgshal i Roskildeegnens Foderstofforenings gård i Roskilde og senere desuden hos A/S H. Jessen, Tåstrup, i Karleby forsamlingshus og i Hvalsø var grisesalg. Der omsattes som regel ca. 20.000 grise om året eller ca. 400 pr. uge. Ordningen fortsatte til 1966, hvorefter man gik over til at foretage omsætningen af smågrise ved hjælp af 3 salgsledere, der under udvalgets ansvar opkøber grise og sælger disse til foreningens medlemmer på samme salgsbetingelser som tidligere.

Da forholdene på „Christiansminde" efterhånden blev for trange for kontrol- og forsøgsarbejde, købte organisationerne i 1929 et areal på Køgevej af Roskilde kommune, hvor man opførte en moderne og tidsvarende bondegård og indrettede en efter forholdene ret stor svineforsøgsstation, hvor afprøvningsarbejdet og forsøgsvirksomheden siden har været fortsat. Det blev desuden besluttet, at landboforeningernes husdyrbrugskonsulent K. M. Andersen, der havde været leder af forsøgene på „Christiansminde", skulle bosætte sig og forestå ledelsen af forsøgene samt af gårdens øvrige drift. På gården holdt man desuden en god kvægbesætning og drev i øvrigt et fint landbrug. Gårdens areal var på 20 tdr. land, og det supplerede man ved at forpagte 10 tdr. land af Roskilde kommune, således at det samlede areal blev på 30 tdr. land. Da Københavns Amts Kvægavlsforening for kunstig Sædoverføring blev stiftet i 1941, blev tyrene efter nogle års forløb også opstaldet på „Søndermarksgården", og i det hele taget kom denne virksomhed i en lang årrække til at betyde meget for husdyrbruget i foreningens område. Gården blev desuden ofte besøgt af foreningens medlemmer og andre, der ønskede at stifte bekendtskab med det arbejde, der blev udført.

De unge landmænd deltog i disse år i møder og lignende sammen med de ældre, men i 1924 blev man sammen med Københavns Amts Husmandsforeninger enige om at nedsætte et ungdomsudvalg bestående af 7 medlemmer, 4 valgt af husmandsforeningerne og 3 af Gl. Roskilde Amts Landboforening og Ramsø-Tune Herreds Landboforening i fællesskab. Ideen til udvalgets nedsættelse opstod efter, at en dansk-amerikaner, P. Lund, med støtte fra „International Edication Board" i Amerika var sendt til Danmark for at orientere om et arbejde, som man allerede i begyndelsen af dette århundrede havde taget op i Amerika, og som efterhånden havde vundet stor tilslutning der. Fonden tilbød, på visse

betingelser, at yde støtte til arbejdet, og det muliggjorde, at man kunne ansætte en ungdomskonsulent til at forestå den daglige ledelse. Udvalget beskæftigede sig særligt med det såkaldte 4-H arbejde, og der meldte sig allerede det første år et stort antal deltagere hertil. Efterhånden blev der desuden arrangeret demonstrationer og konkurrencer for unge landmænd, og i 1936 begyndte man tillige at afholde kursus for unge landmænd, og dette arbejde er fortsat siden.

LANDBRUGETS ØKONOMISKE STILLING

Krigen fra 1914 til 1918 havde bevirket, at priserne på landbrugsprodukter steg stærkt, og i de første år efter krigens afslutning fortsatte prisstigningerne, og der var gode afsætningsmuligheder for fødevarer, både til Tyskland og England. Priserne kulminerede dog i 1921, hvor de for de fleste landbrugsprodukters vedkommende lå 140 til 160 pct. højere end før verdenskrigen. Priserne på heste og levende kreaturer var dog faldet på et noget tidligere tidspunkt. I 1921—22 steg kronens værdi, som ellers havde ligget en del under pari, og dette sammen med et prisfald på verdensmarkedet bevirkede en nedgang i landbrugets priser på ca. 35 pct. Da dette faldt sammen med en dårlig høst, opstod der pludselig krise i landbruget. Den blev dog kun af kort varighed, idet vi allerede sidst på året 1922 fik en ny inflation, der bragte kroneværdien ned under $\frac{2}{3}$ af den normale parikurs, og da pengeværdien holdt sig på dette niveau indtil 1925, fik landbruget forholdsvis gode økonomiske forhold igen. Der blev i denne periode talt om den uærlige krone, og man prøvede på politisk plan på forskellig måde at rette den op, uden at det dog lykkedes. I 1925 begyndte kronen imidlertid, uden at man kunne forklare hvorfor, at stige stærkt, og i løbet af et halvt år nåede den pari, selv om man ved hjælp af forskellige foranstaltninger prøvede at holde noget igen. Den hurtige stigning bevirkede, at landbruget, der også dengang skulle sælge en væsentlig del af sin produktion på verdensmarkedet, fik meget vanskelige forhold, idet eksportpriserne faldt tilsvarende, som kronen steg, og da landbrugets driftsomkostninger, som altid, havde vanskeligt ved at tilpasse sig priserne på landbrugets salgsprodukter, fortsat steg, kom mange landmænd i økonomiske vanskeligheder. Driftsomkostningerne var eksempelvis ca. 80 pct. højere end før krigen, og da ejendomspriserne under og efter krigen var steget ret stærkt, var det særlig de unge landmænd, der kom i vanskeligheder. I løbet af et par år faldt driftsomkostningerne dog noget, og priserne bed-

rede sig lidt på visse varer, således at der var tegn på, at tingene pånyville trække sig i lave. Men i 1929—30 faldt priserne i Amerika på næsten alle produkter, og da Amerika også dengang havde en stor samhandel med den øvrige verden, bevirkede det, at priserne i Europa også begyndte at vige, og i 1930—31 slog prisfaldet voldsomt igennem med det resultat, at man overalt fik stor arbejdsløshed og dermed forringet købekraft. For dansk landbrug og for hele det danske samfund betød det økonomiske vanskeligheder i en udstrækning, som man aldrig tidligere havde kendt. For landbrugets vedkommende betød det f. eks., at forrentningsprocenten, der er udtryk for forrentningen af den i ejendommen investerede kapital gik under nul, og ejendomspriserne faldt meget stærkt med det resultat, at mange ejendomme kom til tvangsauktion. Fra statens side forsøgte man at afbøde vanskelighederne ved at gennemføre forskellige foranstaltninger, men det hjalp ikke ret meget. Først i 1933, da vi fik det såkaldte Kanslergadeforlig, og hvor man sammen med England forlod guldværdien og samtidig gennemførte forskellige støttelove for at afbøde den store arbejdsløshed, rettedes situationen lidt op. For landbrugets vedkommende indeholdt Kanslergadeforliget også en bestemmelse om, at der på visse betingelser kunne ydes billige lån til landmænd, der var i vanskeligheder, ligesom man gennemførte en lov om henstand og moratorie, således at forfalden gæld kunne indefryses og i nogle tilfælde helt eller delvis afskrives. Til at administrere disse ordninger, blev der i hver amtsrådskreds af ministeriet nedsat et såkaldt akkordudvalg, hvortil landmænd, der var kommet i vanskeligheder, kunne henvende sig, og det var der mange, der meget mod deres vilje var henvist til at gøre.

I løbet af 2—3 år rettede forholdene sig dog noget, fordi landmændene efterhånden forstod at sætte tæring efter næring og begrænse omkostningerne til det mindst mulige. Fra det offentliges side gjorde man desuden, hvad man kunne for at begrænse arbejdsløsheden og dermed forbedre købekraften.

Da Hitler i 1933 kom til magten i Tyskland, betød det inden længe en ændret udenrigspolitik, og spiren til en ny verdenskrig blev lagt. Det blev efterhånden synligt for de fleste, at det bar mod en sådan. Stærk oprustning i Tyskland og nervøsitet i andre lande betød, at man indså det formålstjenlige i, dersom det værste skulle ske, at have et lager af fødevarer og andre livsfornødenheder, og det bevirkede en stigende efterspørgsel efter fødevarer og dermed en bedring i priserne på disse. Da vi nåede frem til slutningen af trediverne, var krisen derfor overstået, og man fik igen nogenlunde forhold for landbruget, men choket, som krisen havde skabt, havde man stadig i behold.

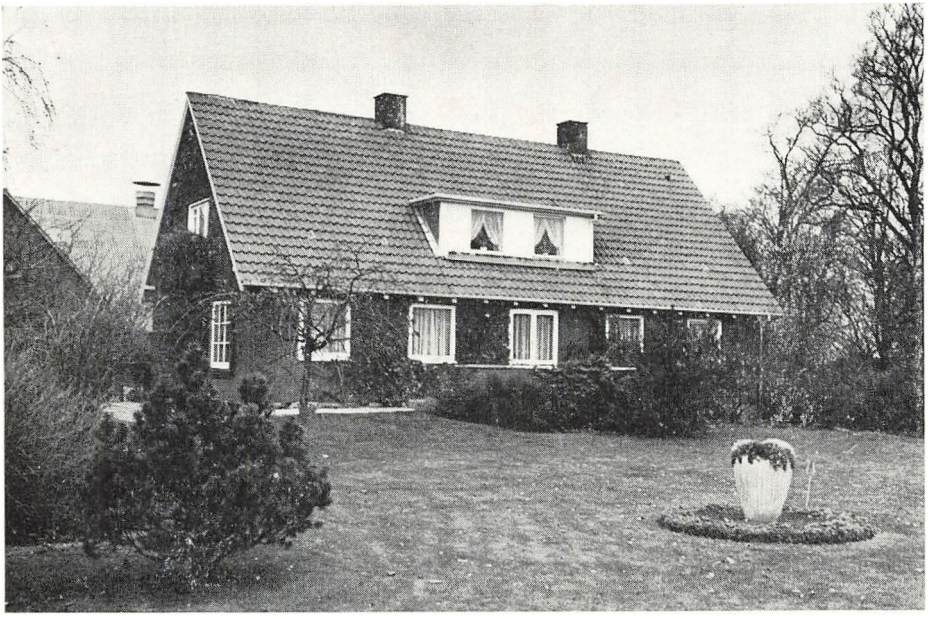

Gdr. Jørgen Christensens gård i Sæby opført efter brand omkring 1940

Som ventet udbrød den nye verdenskrig i september 1939, og den 9. april 1940 blev Danmark besat af den tyske værnemagt, og dermed begyndte et nyt og meget vanskeligt kapitel for landet og dermed også for landbruget.

Forbruget af udenlandske hjælpemidler som kunstgødning, foderstoffer og maskiner m.m. var efter landbrugskrisen i begyndelsen af 30'erne steget ret stærkt og betød en stadig produktionsforøgelse og dermed større eksport. Efter krigens udbrud blev det vanskeligt at holde kontakt med de hidtidige handelsforbindelser, og særlig efter besættelsen d. 9. april 1940 opstod der store vanskeligheder på disse områder, idet vi derefter kun kunne samhandle med Tyskland, og da tyskerne var stærkt engageret i krig, havde de ikke ret meget at undvære, hvorfor samhandelen nærmest bestod i, at man fra Danmark måtte forsyne tyskerne med alle de varer, vi kunne undvære — og lidt til — og det værste ved denne samhandel var, at Tyskland lod Danmark betale eksporten over Nationalbanken med det resultat, at vi ved krigens afslutning havde et tilgodehavende i Tyskland på ca. 10 milliarder kr., som der ingen dækning var for. Tilstedeværelsen af tyske soldater i stort tal tærede ligeledes på beholdningerne. Landbrugspriserne holdt sig nogenlunde uændret i de første krigsår, men for

at fremme produktionen og dermed eksporten til Tyskland, hævede man — efter tysk tilskyndelse — priserne noget, og det kunne man jo også sagtens, når det var den danske stat, der betalte. Den manglende tilførsel af kunstgødning og oliekager bevirkede dog, at produktionen stagnerede, og efterhånden gik noget tilbage, bl. a. som følge af, at vi, ligesom under den første verdenskrig, havde et par dårlige høstår under krigen. Fra landbrugets side forsøgte man efter bedste evne at holde produktionsapparatet intakt, således at man efter krigens afslutning hurtigt ville være i stand til at sætte produktionen op.

Landboforeningerne havde i krigsårene haft vanskelige forhold at arbejde under, bl. a. fordi L.S. og andre erhvervsøkonomiske foreninger søgte at bekæmpe dem, men tillige fordi pengene var små, og mange måtte spare, hvor de kunne. Det lykkedes dog trods disse vanskeligheder at holde det faglige arbejde i gang samt at udvide det på visse områder. Under krigen var man mere indstillet på at holde sammen, men da olie- og benzintilførslerne var meget begrænsede, voldte det store vanskeligheder at holde transporten igang, og det kom — ifølge sagens natur — til at genere både det faglige arbejde og mødevirksomheden.

Foreningens 75 års jubilælm blev, trods krig og andre vanskeligheder, fejret d. 6. februar 1945 ved en reception på hotel „Roar", hvor der mødte en del repræsentanter fra andre foreninger og erhvervsorganisationer samt for byens forretningsfolk, og hvor der var frokost for de fremmødte. Dagen blev i øvrigt fejret med en middag og selskabeligt samvær om aftenen. Ved middagen blev der holdt en lang række taler, hvorigennem der blev givet udtryk for taknemlighed for det arbejde, som foreningen gennem de mange år havde udført, ligesom man mindedes de mange, der i årenes løb havde gjort en indsats som formænd, bestyrelses- og udvalgsmedlemmer samt som faglige medarbejdere.

I forbindelse med jubilæet blev der udarbejdet et stort og omfattende jubilæumsskrift, der dog først blev færdigt et halvt år efter jubilæets afholdelse, men hvori foreningens arbejde er indgående omtalt.

TIDEN FRA 1945–1970

Ved krigens afslutning d. 5. maj 1945 var man i landbruget optimistisk med hensyn til den fremtidige produktion og afsætning af landbrugsvarer, men det viste sig hurtigt, at det ikke kom til at gå så let, som man havde regnet med, idet krigen havde svækket hele den vestlige verdens økonomi stærkt og dermed

Gdr. Niels Hansen, Marhjerg, foreningens formand 1934–46

Gdr. Verner Andersen, Gundsølille, foreningens formand fra 1946–57

Forpagter L. Østergaard, Trudsholm, foreningens formand fra 1957–62

landenes købekraft. Fra dansk side forsøgte man, så snart det var muligt, pånyat få optaget handelsforbindelser med England, der, ligesom andre steder, manglede både fødevarer og andre produkter, og det var ikke vanskeligt at finde afsætning, men da økonomien i England var dårlig, kunne der ikke opnås tilfredsstillende priser. Christmas Møller, der dengang var en fremtrædende politiker, havde opholdt sig det meste af tiden under krigen i England, hvorfor han kendte forholdene godt, blev handelsminister i den første regering efter befrielsen, og da han havde stor forkærlighed for England, og for den hjælp England havde ydet Danmark under krigen, var han indstillet på, at man fra dansk side — i taknemlighed over Englands indsats — skulle levere fødevarer på forholdsvis rimelige vilkår. Den første handelsaftale, man opnåede med England, var derfor ikke til fordel for Danmark, og det bevirkede, at landbruget måtte levere fødevarer til forholdsvis beskedne priser i de første 3 à 4 år efter krigen. Da det, ligeledes i den samme periode, kneb med at få tilført foderstoffer og brændselsolie m.m., fordi produktionen af disse ting samt transporten havde vanskeligt ved at komme i gang, blev forholdene ikke så gode for landbruget, som man havde regnet med. Efterhånden som der begyndte at komme orden på tingene igen, blev tilførslerne dog bedre, og da der i 1949 opstod krig i Korea og dermed krigsfrygt i den øvrige verden, begyndte priserne at stige, og fra 1949 steg priserne og produktionen derfor, og forholdene blev efterhånden ret tilfredsstillende for ikke at sige gode, ligesom økonomien i landbruget bedredes en del. En medvirkende årsag hertil var også, at England devaluerede pundet d. 19/9 1949. Der fulgte derfor en 3—4 år, hvor salgsmu-

lighederne blev bedre og bedre særlig for bacon til England, og priserne var jævnt stigende, hvorfor landbrugets indtægter forøgedes, men behovet for investeringer var også stigende, dels som følge af den rovdrift, man havde drevet under krigen og dels for at erstatte den arbejdskraft, der efterhånden søgte bort fra landbruget, og tillige fordi økonomiske vurderinger understregede betydningen af, at bedrifterne blev rationaliserede. Landmændene fik derfor nok at bruge pengene til og mærkede ikke de gode tider særlig meget. Ejendomspriserne steg stærkt i denne periode, bl. a. fordi en del forretningsfolk o.a., der havde tjent gode penge i byerne, ønskede at anvende nogle af disse til køb af landbrug, dels for at sikre sig mod inflationen, og dels fordi landbrug for mange var en interessant hobby. Levefoden steg også i disse år, og derfor brugte landmændene flere penge til at leve for, end de plejede at gøre. Den forhøjede levefod bevirkede tillige, at stuehuse og beboelser blev moderniserede, noget der alt sammen kostede penge, men som ofte var tiltrængt.

For de unge, som startede i landbruget, var forholdene gode på grund af høje lønninger, men når de siden skulle etablere sig, var ejendommene dyre, og de fleste af pengene måtte lånes til høje renter, hvorfor mange af de nyetablerede landmænd kom til at sidde hårdt i det, og da omkostningerne fortsat steg fra midten af 50'erne, uden at produktpriserne steg, opstod der efterhånden et skævt forhold mellem indtægter og udgifter, dette forværredes igennem årene yderligere som følge af oprettelsen af det såkaldte fællesmarked i Europa.

HANDELSFORHOLDENE

Begyndelsen til fællesmarkedet blev gjort i 1957 da de seks lande, Frankrig, Italien, Vesttyskland, Holland, Belgien og Luxemburg aftalte en ordning vedrørende metaller, den såkaldte stål- og kulunion. Efterhånden blev aftalen udbygget til at omfatte alle forhold i de pågældende lande og dermed også landbruget og fødevarer. Formålet var at skabe et stort markedsområde, i hvilket man kunne beherske udbudet af varer og priserne på disse, idet man ved hjælp af toldforanstaltninger holdt priserne på et højt niveau, og lande, der eksporterede til dette marked, måtte derfor betale toldafgifter for at komme ind på markedet, og de beløb, der på denne måde blev indbetalt, blev senere benyttet til at støtte eksporten af varer fra fællesmarkedet til andre lande. De høje priser i fællesmarkedet bevirkede, at produktionen inden for området steg med det

resultat, at fællesmarkedet på flere områder blev selvforsynende, og eksporten til disse lande stødte på større og større vanskeligheder.

For dansk landbrug betød fællesmarkedets landbrugsordninger, at man fik store afsætningsproblemer. Fra landbrugets side begyndte man derfor allerede i slutningen af 50'erne at arbejde for, at Danmark blev optaget i fællesmarkedet, men fra industrien og anden side var der modstand herimod, og der kunne heller ikke opnås politisk tilslutning til noget sådant.

For at modvirke vanskelighederne i fællesmarkedet og for at øge afsætningsmulighederne i en række andre vesteuropæiske lande oprettedes frihandelsområdet E.F.T.A. i 1960, der for industrien var en fordel i en årrække, men da E.F.T.A. ikke gennemførte ordninger for landbruget, fik det ingen større betydning for dette erhverv. Efterhånden indså industrien og arbejdsorganisationerne dog, at det havde været en fordel at være inden for fællesmarkedet, og man arbejdede derfor på at få frihandelsområdet sluttet sammen med de seks til et stort fællesmarked, men også dette stødte på store vanskeligheder, derfor enedes 4 af landene i frihandelsområdet — England, Danmark, Norge og Irland — om samlet at søge optagelse i fællesmarkedet. På grund af modvilje fra den franske præsident de Gaulle, blev optagelsen afvist flere gange, og det er endnu ikke lykkedes at komme længere på dette — for dansk landbrug — meget vigtige område. England har i de senere år haft store økonomiske vanskeligheder at kæmpe med og har derfor måttet sætte forbruget og levestandarden ned, hvorfor afsætningen af fødevarer fra Danmark til England også har stødt på vanskeligheder, der har bevirket, at priserne har ligget forholdsvis lavt.

DRIFTSFORHOLDENE

Landbrugsarealet er fra tidernes morgen stadig blevet forøget ved nyopdyrkning indtil den sidste verdenskrig, hvor det efterhånden udgjorde 3.255.000 ha., men derefter er det gået tilbage med 280.000 ha. til 2.975.000 ha. i løbet af 30 år, hvilket i gennemsnit er en tilbagegang på ca. 10.000 ha. pr. år.

Den arealmæssige anvendelse søges statistisk belyst med visse mellemrum, og resultatet heraf fremgår af følgende oversigt:

Samlet arealanvendelse i 1000 ha.:

	1919	1951	1965	1969
Landbrugsareal	3226	3139	3001	2975
Gartneri m.m.	4	23	22	
Skove og plantager	368	438	472	
Bebyggelse, gader, veje m.m.	204	352	464	
Heder og moser	427	281	277	
Samlet arealbenyttelse	4290	4293	4306	

Stigningen i landbrugsarealet skyldes i første omgang opdyrkning af heder og moser, men da de tilbageværende hede- og mosearealer efterhånden var af for dårlig kvalitet, gik opdyrkningen næsten i stå, til gengæld har landbruget måttet afgive betydelige arealer til bebyggelse og vejanlæg m.m., sådan som det moderne samfund kræver, og det er til disse formål, der gennemsnitlig har medgået ca. 10.000 ha. pr. år i en årrække. Det er en udvikling, der sikkert vil fortsætte, og som man en overgang beklagede, men som man under hensyn til landbrugets nuværende afsætningsforhold, ikke ser så mørkt på mere.

Ligesom det dyrkede areals størrelse er af betydning for landbrugsvirksomheden, har den menneskelige indsats været afgørende, og det er fortsat tilfældet. I gammel tid var næsten hele befolkningen knyttet til landbruget og beskæftiget ved dette, men efterhånden som udviklingen er skredet fremad, har man delt arbejdsopgaverne imellem sig, og dermed er opstået nye erhvervsgrupper, der bosætter sig i bestemte områder, og dermed findes oprindelsen til større og mindre byer. Under den industrielle udvikling i det 19. og 20. århundrede er denne udvikling fortsat i et stadig stigende tempo, og landbefolkningen er dermed kommet til at udgøre en stadig mindre del af den samlede befolkning, hvilket ses af følgende oversigt.

Danmarks befolkning fordeler sig således i 1000:

	1855	1901	1955	1969
Samlede befolkning	1507	2450	4448	4873
Landbefolkning	1171	1384	1378	490
Heraf landbrugsbefolkning	825	1005	850	230
Landbrugsbefolkning i pct.	55	41	19	9

I årene efter krigen er det ikke alene selve tilvæksten, der er gået til byerne, men et stort antal mennesker, 8—10.000 pr. år, er gået direkte fra landbruget til byerhvervene.

Indtil den sidste verdenskrig var ca. 500.000 beskæftiget som helårsarbejdere i landbruget, men omkring 1950 var antallet gået ned til 372.000, og på nuværende tidspunkt er der kun 180.000, heraf ca. 140.000 selvstændige landmænd med egen bedrift, 35.000 som mandlige medhjælpere og 5.000 kvindelige medarbejdere, hvilket betyder en reduktion på godt 300.000 aktive landmænd eller ca. 60 pct. i løbet af 30 år. De selvstændige landmænds antal er gået tilbage med ca. 55.000 og de mandlige medhjælperes antal med ca. 165.000 og de kvindelige medhjælperes antal med ca. 95.000. Tilgangen af unge mandlige medhjælpere har i disse år kun været ca. 1000 pr. år svarende til 3 à 4 pct. af en årgang, og dersom denne udvikling fortsætter eller bibeholdes, må det betyde, at kun 3 à 4 pct. af den danske befolkning i fremtiden bliver beskæftiget ved landbrugserhvervet. Det vil derfor få til følge, at det nuværende antal landbrugsejendomme langt fra kan opretholdes, og at antallet af selvstændige landbrugsbedrifter kommer helt ned på 30—50.000 mod nu 146.000. Denne udvikling vil ændre landbrugets struktur på afgørende måde og vil utvivlsomt få stor indflydelse på landbrugsorganisationernes fortsatte virksomhed, ligesom det kommer til at skabe problemer på mange andre områder i samfundets fortsatte udvikling.

PRODUKTIONS- OG AFSÆTNINGSFORHOLDENE

Til trods for at landbrugsbefolkningen er blevet reduceret så stærkt, som tilfældet er, er det alligevel lykkedes indtil nu at opretholde produktionen, hvilket betyder, at produktionen pr. mandsenhed er væsentlig større end tidligere. Produktivitetsstigningen har fra årene før krigen til nu andraget ca. 150 pct.

Høstudbyttet er steget fra ca. 120 til ca. 150 mill. afgrødeenheder i løbet af de sidste 30 år, eller i gennemsnit 1 mill. afgrødeenheder pr. år.

Den samlede kvægbestand har holdt sig nogenlunde uændret på godt 3 mill. stk., men med den ændring, at antallet af malkekøer er gået ca. 20 pct. tilbage, og antallet af ungdyr og fedekvæg er steget tilsvarende. Svinebestanden er i samme periode steget fra godt 3 mill. til godt 8 mill., og er på den måde kommet til at spille en meget afgørende rolle i mange landbrugsbedrifter.

Heste, som i tidligere tid udgjorde trækkraften i landbruget, er efterhånden næsten helt erstattet af traktorer. Hestenes antal er således gået tilbage fra ca. 600.000 før krigen til ca. 50.000 på nuværende tidspunkt, og heraf er en stor

del sportsheste, til gengæld er traktorernes antal gået frem fra ca. 5.000 til ca. 173.000.

For de mindre husdyrs vedkommende er der ikke sket større ændringer bortset fra, at hønsebestanden er gået en del tilbage.

Til trods for, at malkekvægbestanden er blevet reduceret, har mælkeproduktionen holdt sig nogenlunde uændret. Under krigen gik produktionen dog en del tilbage på grund af mangel på oliekager, men allerede i 1950 var den oppe på samme niveau som før krigen, og her har den stort set holdt sig siden. Den større svinebestand har forøget baconproduktionen mellem 250—300 pct. Værdien af den samlede landbrugsproduktion udgjorde før krigen 2.600 mill. kr. mod nu 9.300 mill. kr., årsagen hertil skyldes først og fremmest stigning i produktion af flæsk og bacon samt stigning i produktpriserne fra 1939 til 1950, hvorefter disse har holdt sig nogenlunde uændrede. Den samlede landbrugseksport indbragte før krigen mellem 11 og 1200 mill. kr. mod i de senere år ca. 7.000 mill. kr., hvoraf 50,4 pct. til E.F.T.A. området, 25,6 pct. til fællesmarkedet og 24 pct. til andre lande.

Landbruget indførte de sidste år før krigen hjælpestoffer fra udlandet for et beløb af 2-300 mill. kr., og nu for ca. 1500 mill. kr., således at landbrugets nettoeksport andrager ca. 5.500 mill. kr. mod ca. 900 mill. kr. før krigen, og disse tal understreger derfor landbrugets økonomiske betydning, et forhold som ofte har været inddraget i den politiske og økonomiske diskussion i de senere år, men som man fra landbrugets side har hævdet, og frem over må hævde, har en stor og helt afgørende indflydelse på landets økonomiske stilling og samfundsøkonomi.

HJEMMEMARKEDSORDNINGERNE

Da landbruget sidst i halvtredserne måtte erkende, at det var vanskeligt at opnå tilstrækkelig høje priser for fødevarer, og da man samtidig i forbindelse med de såkaldte overenskomstforhandlinger stadig blev stærkt presset til at forhøje lønningerne, begyndte man at overveje mulighederne for at opnå kompensation herfor, det resulterede i, at man optog forhandlinger med den siddende regering om gennemførelse af de såkaldte hjemmemarkedsordninger. Overvejelserne resulterede i 1960 i, at man traf en frivillig ordning vedrørende mejeribrugsprodukter, og ifølge hvilke priserne for disse varer skal reguleres på hjemmemarkedet i forhold til omkostningsniveauet og med monopoltilsynets

godkendelse i henhold til monopolloven. Ordningen blev indgået på frivillig basis under monopolloven. Under lønforhandlingerne i 1961, hvor forholdene var særlig vanskelige, kom landbruget til at stå i en yderst dårlig position og blev, af omstændighederne, tvunget til at gennemføre et produktionsstop, hvilket blev anbefalet af landboforeningerne og tolvmandsforeningerne, hvorimod husmandsforeningerne af politiske grunde gik imod. Produktionsstoppet bestod i, at de fleste landmænd tilbageholdt deres produktion af mælk, svin etc. i nogle dage, således at mejerier og slagterier gik i stå, og således at befolkningens forsyning med fødevarer ligeledes standsede. Disse forhold skabte stort røre både i befolkningen og på politisk plan og resulterede i, at man fik gennemført love om kotilskud, ejendomstilskud, kunstgødningstilskud og tilskud fra dispositionsfonden til afsætningsfremmende foranstaltninger samt til lettelse i amtsbeskatningen. Året efter — i 1962 — gennemførtes yderligere hjemmemarkedsordninger vedr. svinekød, okse- og kalvekød samt æg og fjerkræ.

I perioder har der desuden været gennemført kornordninger for at stimulere kornprisen, men de har som regel kun haft en forholdsvis kort løbetid. Den store høst i 1968 bevirkede imidlertid, at kornproduktionen blev for stor, og at kornpriserne derfor faldt meget stærkt, således at både landmænd og kornhandlere kom i økonomiske vanskeligheder.

Da kornhøsten i 1969 blev af nogenlunde samme størrelse, gennemførte landboorganisationerne en frivillig kornordning med kornhandlerne, hvorigennem man sikrede kornprisen fra høsttiden til 43 kr. for foderkorn og 50 kr. for brødkorn. Ordningen gennemførtes økonomisk på den måde, at man benyttede en del af dispositionsfondens midler til at opkøbe korn for med eksport for øje, og da der som følge af, at det ikke i forsommeren 1969 havde været nødvendigt at anvende penge til støtte for eksporten af okse- og kalvekød på grund af forholdsvis gode priser på disse varer, kunne der gennem dispositionsfonden ydes ret betydelige beløb til støtte af kornprisen.

Tilskuddene er blevet reguleret hvert eller hvert andet år og udgør efterhånden sammen med de frivillige hjemmemarkedsordninger for mejeriprodukter et samlet beløb på godt 1,6 milliard kroner pr. år, men da ⅔ af landbrugsproduktionen eksporteres til verdensmarkedets priser, er det ikke tilstrækkeligt til at rette landbrugets økonomi op, hvilket bl. a. ses af, at landbrugets produktpriser fra 1950-51 kun er steget med 16 pct., medens omkostningerne i samme periode er steget med 94 pct.

EJENDOMS- OG BESIDDELSESFORHOLD

Landbrugsforholdene har med hensyn til ejendomsstørrelse undergået væsentlige ændringer i de senere år, hvilket fremgår af følgende oversigt:

Antal landbrugsejendomme i forskellige størrelsesgrupper:

i 1000 stk.	1951	1968
0,55— 10 ha.	98,1	52,0
10 — 30 ha.	82,0	74,2
30 —120 ha.	24,8	25,5
over 120 ha.	0,9	1,0
	205,8	152,7

Antallet af ejendomme er i 1969 gået yderligere ned til ca. 146.000.

98 pct. af ejendommene ejes af landmænd og kun 2 pct. af offentlige myndigheder og andre. Ca. 5 pct. af ejendommene drives af forpagtere, og ca. 1,5 pct. drives ved bestyrer. Dansk landbrug er således et typisk selvejerlandbrug, hvilket igennem de sidste 100 år har været et særkende og et forhold, der har haft den allerstørste betydning for den udvilking, som har fundet sted, og som de fleste håber kan fortsætte selv under ændrede strukturforhold.

Til trods for, at landbruget har forsøgt at følge med tiden, og som det vil være fremgået af tidligere oplysninger, har skabt en stor produktion af høj kvalitet, har landbrugets økonomiske forhold i de fleste af de sidste 25 år været ret dårlige og er blevet forringet mere og mere i de senere år, hvor den såkaldte forrentningsprocent har ligget på nul eller derunder, og en landmandsfamilies gennemsnitlige arbejdsfortjeneste har ligget på ca. 17.000 kr. pr. år mod en faglært arbejders på ca. 32.000 kr., et forhold der er højst utilfredsstillende, og som derfor ikke kan opretholdes i det lange løb, men årsagen må udelukkende tillægges de vanskelige afsætningsforhold og de deraf følgende lave priser.

MEDLEMSFORHOLD OG EJENDOMSFORDELING

Gl. Roskilde Amt dækker som tidligere omtalt et område på ca. 690 km² eller ca. 69.000 ha., og heraf anvendes godt 48.000 ha. som landbrugsjord svarende til ca. 70 pct. af arealet. Landboforeningen dækker, som navnet siger, amtet som

sådan, men Tureby-Køge og Ringstedegnens landboforeninger har hver for sig, fra gammel tid grebet noget ind i det sydlige område, det gælder særlig Tureby-Køge, som har en ret stor del af sine medlemmer i Gl. Roskilde Amt. Desuden beslaglægger husmandsforeningernes medlemmer en del arealer, men Gl. Roskilde Amts Landboforenings arealområde er dog langt det største og kan nogenlunde sikkert opgøres til 27—28.000 ha. Ejendomsstørrelsen i Gl. Roskilde Amt ses af følgende oversigt:

Antal ejendomme fordelt efter areal:

	Antal ejend.	ha.
Fra 0,55 til 5 ha.	327	ca. 600
Fra 5,0 til 10 ha.	745	ca. 5000
Fra 10,0 til 30 ha.	944	ca. 17000
Fra 30,0 til 60 ha.	387	ca. 17000
Fra 60,0 til 120 ha.	66	ca. 4000
Over 120 ha.	25	ca. 5000
	2494	ca. 48600

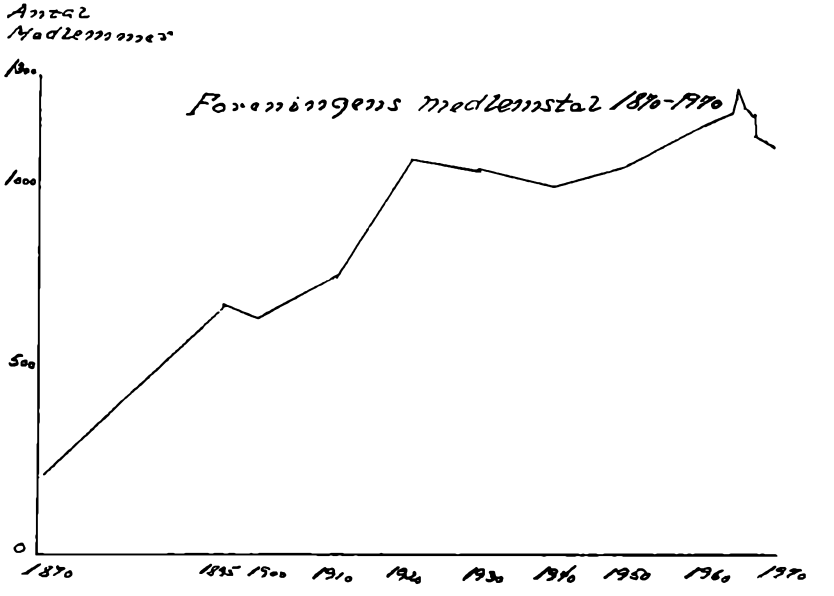

Kurve over foreningens medlemstal

Ejendommenes antal er gået stærkt tilbage i de senere år, idet en opgørelse i 1960 viste, at der da var i alt 3366 ejendomme, således at der i løbet af 7 år har været en tilbagegang på lige ved 900 ejendomme. Landboforeningen hører til en af Sjællands største og har, som det vil være fremgået af det foregående, altid været ret aktiv, og det har ikke mindst været tilfældet i den sidste periode. Medlemstallet har ligget ret konstant og har i de sidste 50 år ligget på over 1000. Kurven viser medlemstallet gennem 100 år.

Landboforeningen har som andre lignende foreninger altid haft nogle medlemmer i byerne, der har været interesseret i foreningens virksomhed og derfor har ønsket at støtte foreningen økonomisk, lige som mange uden for landbruget er interesseret i at læse foreningens medlemsblad, og derfor har stået som medlemmer. I de senere år har antallet af ikke jordbrugende medlemmer udgjort godt 150, og det er således langt den overvejende del af medlemmerne, der er aktive landmænd, og de fleste af disse er stærkt interesserede i det faglige arbejde, som de søger at udnytte i stadig større udstrækning.

Som tidligere nævnt havde foreningen ikke i de første mange år noget egent-

Foreningens udflugt til Næsgaard i 1969.

ligt kontor, idet konsulenterne på de forskellige fagområder havde kontor på deres bopæl, men det var i det lange løb utilfredsstillende, og man besluttede derfor at oprette et fælleskontor. I 1955 lykkedes det da også at få oprettet et kontor i Roskildeegnens Foderstofforening, hvor der blev indrettet plads til husdyrbrugs- og planteavlskonsulenterne og deres medarbejdere, men forholdene var meget trange, og man arbejdede derfor på at få forbedret disse. Det resulterede i, at man i 1967 sammen med de to andre landboforeninger og De samvirkende sjællandske Landboforeninger købte frøsalgets kontorbygning, Østergade 12, hvor man efter forskellige ændringer fik gode og tidssvarende kontorlokaler samt mødesal, hvor alle fagområder siden har haft til huse, og hvor foreningens medlemmer har mulighed for at kontakte de forskellige afdelinger, hvilket man siden har benyttet sig af i stor udstrækning, og ordningen har således vist sig at være til meget stor fordel for alle parter.

Der blev i forbindelse med indretningen af det nye kontor oprettet en telefoncentral med omstilling til alle afdelinger, og denne er siden passet af fru K. Jørgensen. Ordningen har ligeledes vist sig at indebære betydelige fordele.

Allerede fra starten af Gl. Roskilde Amts Landboforening udpegede man en række sognerepræsentanter, og denne ordning har stort set bestået uændret indtil 1967, hvor man foretog en omorganisering, således at foreningens område blev delt i 6 kredse med hver en bestyrelse på 5 mand, der selv vælger deres formand. Formændene i jubilæumsåret er:

Gundsølillekredsen: proprietær Fr. Plesner, Søgård, Kirkerup.
Roskildekredsen: gårdejer Ole H. Olsen, Bakkegård, Baldersbrønde.
Lindenborgkredsen: forpagter Ole Kongsgård, Kongsgården, Lejre.
Ostedkredsen: gårdejer Thorkild Madsen, Ryeskovgård, Borup.
Såby-Sonnerupkredsen: gårdejer E. Vallø Hansen, „Indelukkegården", Kr. Såby.
Karlebykredsen: gårdejer Flemming Petersen, Thorsmosegård, Sæby, Kr. Hyllinge.

Der holdes normalt 2 kredsmøder om året, hvori bestyrelsen i de lokale foreninger og bestyrelsen i hovedforeningen deltager, og hvor man drøfter foreningens arbejde og øvrige anliggender.

I foreningens første tid uddeltes der, som tidligere omtalt, belønning for dyrkning af mindre jordlodder, men dette ophørte i slutningen af forrige århundrede, og man drøftede derefter flere gange i bestyrelsen og på generalforsamlinger at uddele belønning for lang og tro tjeneste, men først i 1936 blev

Gdr. Frede Rasmussen, Østervang, foreningens formand fra 1962–67

der endelig taget beslutning herom, og siden har der hvert år været uddelt sådanne til medhjælpere, der har haft samme plads i 10 år eller mere. Til at begynde med uddelte man dog også belønning for 5 års god tjeneste. Belønningen består i et diplom og et sølvbæger, som overrækkes enten ved generalforsamlingen eller ved en speciel sammenkomst, og der er i løbet af de sidste 25 år uddelt 316 belønninger.

Den tidligere omtalte foredragsvirksomhed er fortsat og moderniseret, og der holdes desuden hvert år 3 à 4 fagmøder, hvor foreningens konsulenter aflægger beretning om arbejdet, og hvor man også tager andre aktuelle spørgsmål op til behandling.

Gårdejer Niels Hansen, Marbjerg, var formand for foreningen ved 75 års jubilæet i 1945, men trak sig året efter tilbage og blev da afløst af gårdejer Verner Andersen, Gundsølille, der var kommet med i bestyrelsen i 1945, som derefter var formand i 11 år til 1957, hvor han blev formand for Roskilde Andelssvineslagteri og samtidig trak sig ud af landboforeningens bestyrelse. Derefter blev forpagter L. Østergård, Trudsholm, valgt som formand og fungerede som sådan i 5 år til han efter eget ønske trak sig tilbage i 1962, hvor han blev afløst af gårdejer Frede Rasmussen, Østervang, Kr. Hyllinge, der var formand til 1967, da forpagter A. Nymann-Jørgensen, Sonnerupgård, blev valgt som ny formand.

FORMÆND GENNEM DE SIDSTE 25 ÅR

Gårdejer Niels Hansen, Marbjerg	1934—1946
Gårdejer Verner Andersen, Gundsølille	1946—1957
Forpagter L. Østergård, Trudsholm, Kr. Såby	1957—1962
Gårdejer Frede Rasmussen, Østervang, Kr. Hyllinge	1962—1967
Forpagter A. Nymann-Jørgensen, Sonnerupgård, Hvalsø	1967—

I samme periode har følgende bestyrelsesmedlemmer fungeret:

Forpagter Johs. Schou, Lindholm	1935—1954
Gårdejer Th. Hansen, „Fyrregaard", Øde Hastrup	1939—1947
Gårdejer Th. Nielsen, Uglestrup	1943—1948
Gårdejer J. P. Olsen, Dåstrup	1942—1951
Gårdejer Poul Vest, Jyllinge	1941—1947
Gårdejer Frede Rasmussen, St. Karleby	1943—1952
samme	1958—1967
Gårdejer L. P. Sivertsen, Herringløse	1946—1955
Gårdejer Erik Eriksen, Baldersbrønde	1946—1955
Gårdejer Jens Nielsen, Tolstrup	1941—1949
Gårdejer J. P. Mindegård, Ørsted	1941—1947
Gårdejer Verner Andersen, Gundsølille	1945—1957
Gårdejer Th. Lind Høgsgård, Gundsømagle	1947—1962
Gårdejer H. Pihl, Bregnetved	1947—1956
Gårdejer Carl Andersen, Dåstrup	1947—1951
Gårdejer Jens Dinesen, Torkildstrup	1948—1955
Gårdejer Johs. Hansen, Valore	1949—1959
Gårdejer Oluf Christiansen, Herslev	1951—1955
Gårdejer Karl Jensen, Ågerup	1951—1957
Gårdejer Jørgen Jørgensen, Kyndeløse	1952—1958
Forpagter L. Østergård, Trudsholm	1954—1963
Gårdejer Chr. Olsen, Svogerslev	1955—1962
Gårdejer Otto Olsen, Baldersbrønde	1955—1958
Gårdejer Åge Larsen, Herslev	1955—1963
Gårdejer N. P. Hansen, V. Såby	1955—1961
Gårdejer Frede Frandsen, Osager	1956—1965
Gårdejer Laur. Jørgensen, Gundsølille	1957—1968

Gårdejer Chr. Palle, Allerslev	1957—
Proprietær G. Høg, Hedehusene	1958—1964
Gårdejer Niels Christensen, Reerslev	1959—1965
Gårdejer Anders Nielsen, St. Valby	1961—
Gårdejer Sv. Kofoed, Herslev	1962—
Gårdejer Laur. Christensen, Ledreborg allé	1962—1967
Forpagter A. Nymann-Jørgensen, Sonnerupgaard	1963—
Gårdejer Erik Christiansen, Ordrup	1965—
Proprietær J. Vestergård, Øm	1963—1966
Gårdejer Ole Knudsen, Marbjerg	1964—
Parcellist J. Meinert Olsen, Kastholm	1965—1968
Gårdejer Kr. Nielsen, Torkildstrup	1965—
Forpagter Chr. Harck Madsen, Boserup	1967—
Gårdejer Troels Gyldenkærne, Svogerslev	1967—
Gårdejer Flemming Petersen, Sæby	1968—
Gårdejer Ole H. Olsen, Bakkegård, Baldersbrønde	1969—

Til trods for, at landbruget i de senere år har været ude for store vanskeligheder, og man er forberedt på, at der skal finde en begrænsning af landmændenes antal sted, ser man dog med optimisme på landbrugets fremtidsmuligheder og regner med, at foreningen i de kommende 100 år vil komme til at spille en lige så stor og afgørende rolle for landbruget på denne egn, som den har gjort i de forløbne 100 år.

Den nuværende bestyrelse består af:

Forpagter A. Nymann-Jørgensen, Sonnerupgaard, foreningens formand fra 1967

Gdr. Kr. Palle, Allerslev, næstformand

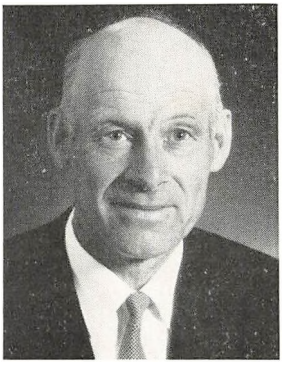

Gdr. Anders Nielsen, Herlandsgaard, St. Valby

Gdr. Sv. Kofoed, Risgaard, Herslev

Gdr. Erik Christiansen, Ordrup

Gdr. Ole Knudsen, Marbjergholm, Hedehusene

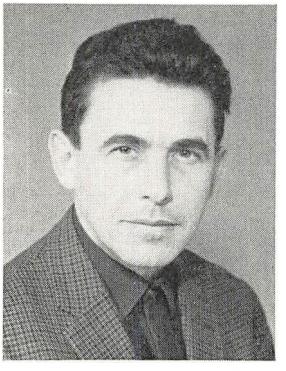

Gdr., agronom Kr. Nielsen, Eghøjgaard, Torkildstrup

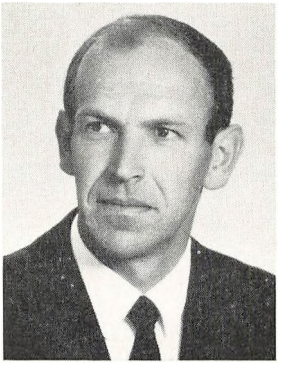

Forpagter Chr. Harck Madsen, Lerbæksgaard, Boserup

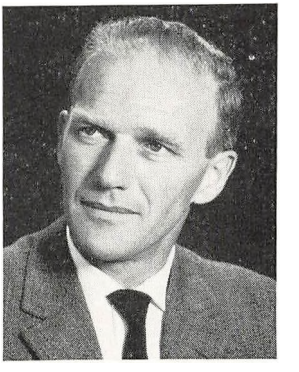

Gdr. Troels Gyldenkærne, Vejgaard, Svogerslev

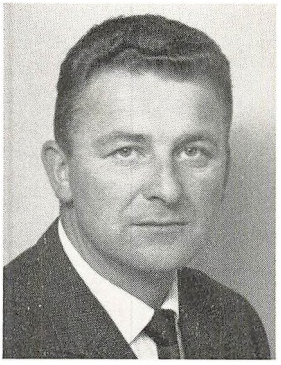

Gdr. Flemming Petersen. Thorsmosegaard, Sæby

Gdr. Ole Olsen, Bakkegaarden, Baldersbrønde

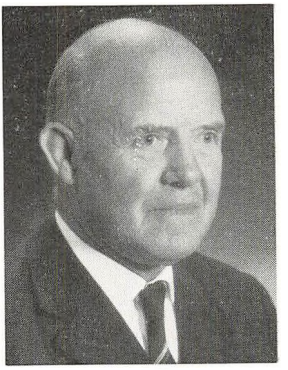

Sekretær, konsulent K. M. Nielsen

Foreningens nuværende medarbejderstab er følgende:

Kvægbrug og finansieringsforening:
Konsulent Knud Jensen og assistent M. Andersen.

Planteavl og ungdomsarbejde:
Konsulent K. M. Nielsen, agronom G. Bundgård, kontorass. Z. Sørensen og assistent Jens Jensen.

Maskinudvalget:
Konsulent K. B. Haltrup.

Svineavlsudvalget:
Konsulent Jørgen Ploug, assistent Preben Munk, assistent Mogens Petersen samt salgslederne: H. Ibsen, P. Larsen og G. Pedersen.

Regnskabsudvalget:
Konsulent Holger Wåge, assistent Gunner Sørensen, frk. Grethe Jensen, Verner Christensen, fru E. Aunskov, fru A. Sørensen, frk. Annelise Hansen og Kjeld Larsen.

Kvægbrugsarbejdet

I det jubilæumsskrift, som blev udgivet i anledning af foreningens 75 års jubilæum i 1945, har nu afdøde konsulent K. M. Andersen givet en omfattende beskrivelse af kvægavlens udvikling i området i det forløbne åremål.

Ved periodens begyndelse står man midt i bestræbelserne for at danne en „Rød dansk Malkerace", og snart indtræder i billedet de forskellige avlsforanstaltninger, der skulle blive gode hjælpemidler i kvægavlsarbejdet: Dyrskuer (havde dog tidligere været kendt), tyreholdsforeninger, kontrolforeninger, stambogsføring, konkurrencer, afkomsfremstillinger, afkomsundersøgelser, staldbedømmelser m. v., og ved periodens slutning er man stærkt i gang med den nyeste foreteelse, den kunstige sædoverføring, hvis helt afgørende indflydelse på avlens udvikling i dag er en kendsgerning.

Endnu i dag, ved foreningens 100 års jubilæum, må vi beundre pionerernes indsats. Mange har fulgt deres arbejde op, til gavn for det danske samfund og til gavn for egnens landmænd, selv om mangt og meget nu er anderledes.

Hvordan kunne man vide, at industriens og byernes vækst ville foregå i det nu konstaterede tempo?

Hvem kunne forestille sig, at der på noget tidspunkt skulle blive tvivl om betimeligheden i at forcere husdyrproduktionen i dansk landbrug mest muligt? Et spørgsmål som for øvrigt ikke er afklaret endnu, selv om udviklingen på øerne og ganske særligt i de østlige egne taler sit meget tydelige sprog!

Antal køer (1000 stk.)	*i 1945*	*i 1968*
Hele landet	1578	1291
Sjælland	292	127
København amt	38	12

Foreningens kvægavlsarbejde har, som det har været tilfældet siden 1908, været gennemført i samarbejde med amtets to øvrige landboforeninger, Kbhvns A. Ldbf. og R.T.H. Ldbf. De tre landboforeninger har haft fælles kvægavlsudvalg og fælles konsulent.

Familievis opstilling af kvæget ved dyrskuerne vakte altid stor interesse. Her er det i 1965 i forgrunden en række fortrinlige Snap-døtre. I baggrunden døtre af Roskilde-Vinkel

DYRSKUERNE:

Alle tidligere og senere tilkomne hjælpemidler i arbejdet har været benyttet. En meget fornem plads har lokalskuet i Roskilde haft indtil nu, og næppe nogen anden avlsforanstaltning har haft en tilsvarende betydning med hensyn til at sikre en kvalitetsmæssig fremgangslinie i egnens kvægbrug trods nedgangen i antal. Skuet har fra 1906 været afholdt af alle tre landboforeninger i fællesskab og fra 1943 tillige med tilslutning af amtets husmandskredse. Endnu i 40-erne var det hesteafdelingen, der prægede skuet (ofte 60-70 katalognr.), mens kvægafdelingen var lidt svingende med det laveste antal (114 katl.nr.) i 1947; men op igennem 50-erne gled hestene ud af billedet, og det var kvægafdelingen, der gav dyrskuet ansigt.

Tilslutningen var forbavsende stor i forhold til områdets kvægbestand, og kvaliteten vidnede om god bredde i avlsarbejdet. Oftest var tilmeldt 225-250 katalognr., med det største antal 276 i 1957, og selv på det sidste lokalskue i 1968 omfattede kvægafdelingen 226 katalognr. Der har gennem de senere år været udstillet ca. 20 stk. jersey og fra 1953 tillige et mindre kontingent af S.D.M., hvilken race dog oftest kun har været repræsenteret ved dyr fra besætningen hos gdr. Troels Gyldenkærne, Vejgaard, Svogerslev.

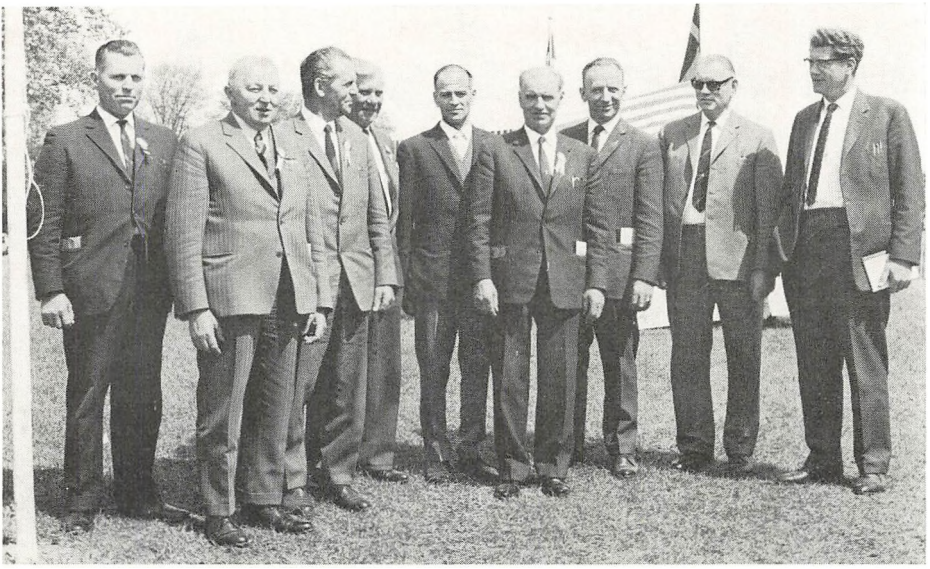

Et flertal af dyrskuenævnet efter endt arbejde. Fra venstre: Gartner Sv. Petersen, Kildebrønde, parcl. Th. Holst, Snoldelev, gdr. Chr. Jacobsen, Sverregaard, parcl. Th. Jensen, Hove, gdr. Carl H. Hansen, Havdrup, gdr. Frede Rasmussen, Østervang, propr. H. Steenberg Larsen, Tune, gdr. Laur. Jørgensen, Gundsølille, og skuets sekretær, konsulent Knud Jensen

Det var ofte nogle få fremragende tyre, der gennem deres afkom prægede skuet, og dette forhold kunne have nogen indflydelse på antallet i de forskellige årgange. På det „store skue" i 1957 havde således tyren „Dam", E.S. 4666, ikke mindre end 68 døtre og „Rudo", E.S. 4403, 23 døtre.

Dyrskuet var med alle de arrangementer, der var knyttet dertil, også for Roskilde by og dens borgere en begivenhed, man så hen til med forventning, og samarbejdet med byen og andre kredse i befolkningen var det bedst tænkelige. Herom vidner også de mange ærespræmier, der hvert år ydedes til skuet.

I betragtning heraf og i betragtning af den gode tilslutning, er det en lidt vemodig tanke, at lokalskuernes tid på Sjælland er forbi, idet det jo nu er bestemt, at der fremtidig kun holdes ét skue på Sjælland. Så meget desto glædeligere, at det er henlagt til Roskilde.

TILSYN MED KVÆGBESÆTNINGER:

Denne foranstaltning påbegyndtes i Københavns amt i 1945 med det formål gennem et tilsyn med de bedste avlsbesætninger at fremskaffe og bearbejde op-

lysninger om de pågældende besætningers bygning, ydelse, afstamning m. m. og at udgive en årlig beretning herom.

Det har vist sig at være en levedygtig foranstaltning, og den årlige kåring har altid været imødeset med interesse.

Ved denne kåring foretages en bedømmelse af hver enkelt ko i besætningen, hvorved der fra begyndelsen benyttedes en pointsskala fra 1-12. Da der andre steder anvendtes herfra afvigende bedømmelser, førtes nogle forhandlinger i ledende kvægavlskredse om at nå til enighed om ensartede kåringsregler for hele landet, hvilket efter nogen vanskelighed lykkedes.

Der anvendes nu overalt en skala, hvorefter der for eksteriør gives indtil 10 points og for malkeorganer indtil 5 points, udtrykt således: 10 M 5 i erkendelse af at et pænt kåringstal, ikke må tilsløre, at dyret eventuelt er udstyret med dårlige malkeorganer.

Der deltog i begyndelsen 20 besætninger, et tal, der var ret uændret, indtil det fra 1954 steg til ca. 30, hvor det efter at have toppet med 38 i 1965 igen befinder sig på 23 besætninger i 1969.

Af de oprindelige 20 besætninger (alle R.D.M.) deltager endnu 25 år efter 4, nemlig besætningerne hos:

gdr. Frede Rasmussen, Østervang, Kr. Hyllinge.

gdr. Jørgen Nielsen, Møllergaard, Kr. Hyllinge,

forp. Svend Jørgensen, Bispegaarden, Lejre. (1945 Jørgen Jørgensen),

gdr. Niels Olesen, Jenslev, Kr. Hyllinge (1945 Chr. Jacobsen, Sverregaard, Gadstrup).

2 besætninger befinder sig andet steds på Sjælland, 1 er ombyttet til S.D.M., på 10 ejendomme findes ikke i dag kobesætning.

Det er fra visse sider fremhævet, at dette kåringsarbejde må kunne erstatte de lokale dyrskuer. Det er næppe tilfældet.

Hverken ejere af tilsynsbesætninger eller kåringsdommere vil kunne undvære den direkte sammenligning, som dyrskuerne giver mulighed for, om standarden skal holdes.

Men det er givet, at bortfald af lokalskuerne, med et fald i antal årligt udstillede dyr til følge, vil gøre gennemførelsen af kåringsarbejdet så meget mere ønskeligt.

Familiestambogsføringen, der danner grundlag for optagelse i de officielle stambøger, er et naturligt og selvfølgeligt led i arbejdet med tilsynsbesætningerne, men herudover føres familiestambog i yderligere et antal besætninger.

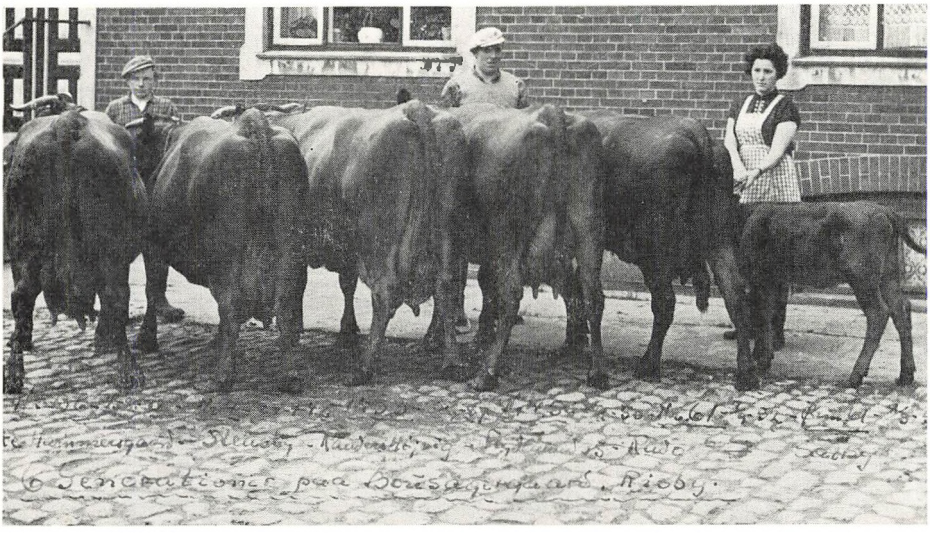

Opdrætterglæde og udholdenhed lyser ud af dette billede, der viser 6 generatoiner i en udmærket kofamilie hos gdr. Jens Larsen, Bousagergaard, Risby. Nr. 3 fra venstre den fortrinlige Randers-Højvig datter nr. 33, S. 20638

Tilslutningen var stigende i 50-erne og nåede et maximum af 90 besætninger, men tallet er nu igen dalende dels på grund af afgang, dels fordi mange nyetablerede unge landmænd starter med kvægløse bedrifter.

TYREHOLD-KVÆGAVLSFORENINGER:

Den kunstige sædoverførings hastige fremmarch i begyndelsen af 40-erne ændrede på få år fuldstændig billedet på dette område.

Endnu i 1945 bestod 17 tyreholdsforeninger med 279 medlemmer og 1790 køer, men de opløstes i hurtig rækkefølge; de sidste i løbet af 1952. Længst holdt Tune Tyreholdsforening, hvis sidste tyr Svend Guldbjerg, R. 23827, stiller afkom 1954 m. 2. kl. 1. gr., og hvis formand, nu afdøde gdr. Anders Pedersen, Hørkærgaard, Tune, også som dyrskuedommer, som medlem af kvægbrugsudvalget, som kåringsdommer og mangeårigt medlem af bestyrelsen for „Københavns amts Kvægavlsforening m.k.S.", var meget virksom i områdets kvægavlsarbejde.

Københavns Amts Kvægavlsforening med kunstig Sædoverføring blev oprettet den 1. august 1941 med gdr. J. Kristoffer Nielsen, Kr. Hyllinge, som formand og konsulent K. M. Andersen som sekretær, mens dyrlæge C. Skjøtt,

Gdr. Johs. Hansen, Grønshøjgaard, Tune, Roskilde

Dyrlæge Tage Elm, Lindenborg, Roskilde

nu Tølløse, var foreningens første og på det tidspunkt eneste dyrlæge. I løbet af de nærmeste år i takt med nedlæggelsen af tyreholdsforeninger øgedes tilgangen. Pr. 1. april 1945 havde foreningen 363 medlemmer med 2422 indmeldte køer af et samlet koantal på 4320, idet der fra begyndelsen krævedes et indskud på 10 kr. og et årsbidrag på 25 kr. pr. indmeldt ko.

Disse bestemmelser ændredes senere således, at indskuddet bortfaldt, medlemmerne forpligtede sig ikke med et bestemt antal køer, men betalte det af bestyrelsen til enhver tid fastsatte beløb for inseminering m. v.; et beløb, der i en årrække var jævnt faldende til et minimum af 15 kr. pr. ko i 1960, hvorefter det dog snart igen gradvist steg for i 1967 igen at blive 25 kr., som ved foreningens start.

Foreningen nåede dog af flere grunde aldrig at dække amtet helt, som det havde kunnet ønskes. Dels var naboforeningerne ældre og havde et vist forspring i områdets yderkanter, dels var der et godt tyrehold på Kollekolle med sædsalg, og i Lindenborg havde dyrlæge T. Elm etableret et udmærket privat tyrehold, hvorfra ikke alene hovedparten af køer i dyrlægens praksis betjentes, med hvorfra der også solgtes sæd til andre dyrlæger.

Under indtryk heraf vedtog bestyrelsen efter nogen betænkelighed at etablere et sædsalg til dyrlæger.

Det tilførte hurtigt foreningen et betydeligt antal køer samtidig med, at medlemstallet endnu i begyndelsen af 50-erne øgedes.

Det største antal medlemmer og køer opnåedes i 1956-57 med 749 medlemmer

og 15.991 køer, de sidste ligeligt fordelt mellem medlemskøer og sædsalg til praktiserende dyrlæger. Derefter gik antallet jævnt tilbage på grund af den alm. reduktion af koantallet, og det medførte efterhånden en forståelse mellem dyrlæge T. Elm og kvægavlsforeningen.

Efter en række forhandlinger opstod ved stor velvilje fra begge sider et samarbejde mellem de to parter, under det måske lidt ejendommelige navn: Københavns Amts Kvægavlsforening I/S, som havde til formål at betjene samtlige køer i begge områder og desuden at sælge sæd til interesserede, praktiserende dyrlæger.

I mellemtiden havde foreningen, der på et tidspunkt havde tre fastansatte dyrlæger, skiftet til specielt uddannede inseminører hvoraf ansattes to: Th. Fastholm og Bent Juhl Nielsen. Samarbejdet indledtes pr. 1. april 1964. Foreningens tyre, der hidtil havde stået på Søndermarksgaarden, blev efter et skønsomt udvalg ved samme lejlighed placeret på den af dyrlæge T. Elm ejede tyrestation, Kildegaard, Svogerslev, hvor en del af dyrlægens tyre, ligeledes efter et skønsomt udvalg, blev stående.

Formand for sammenslutningen blev kvægavlsforeningens hidtidige formand gdr. Johs. Hansen, Grønshøjgaard, Tune. Bestyrelsen udvidedes med to medlemmer, og dyrlæge T. Elm deltog selvsagt som interessent i de løbende forhandlinger. Foreningens ene inseminør, Th. Fastholm, forblev som inseminør i sammenslutningen.

Der startedes med en udmærket tyrebestand, og i det første regnskabsår havde Th. Fastholm 4977 drægtige køer, mens dyrlæge T. Elm og øvrige praktiserende dyrlæger tilsammen havde 12.879 køer, eller i alt betjent fra tyreholdet 17.856 køer, hvilket meget nær svarer til den daværende bestand i Københavns amt, men fremkommet således, at et væsentligt antal ved forskellige dyrlæger er betjent uden for amtet, medens adskillige besætninger inden for amtet var tilmeldt andre foreninger.

Racemæssigt fordeler insemineringerne sig med:

14.151 på R.D.M.
2.520 på Jersey
985 på S.D.M.

I den oprindelige forenings formålsparagraf hed det bl. a., at foreningens formål er at øge udnyttelsesmulighederne for gode avlsdyr af R.D.M.; men dette ændredes senere, såvel som andre punkter i de oprindelige vedtægter.

I 1952 oprettedes Københavns Amts Jerseyforening med propr. Th. Lind Høgsgaard, Svaleholm, Gundsømagle, som formand og med nær tilknytning til Østdansk Jersey Tyrestation. Allerede kort efter indledtes et vist samarbejde, idet det aftaltes, at Københavns Amts Kvægavlsforenings inseminører kunne inseminere med sæd fra tyre fra Østdansk Jersey Tyrestation hos begge foreningers medlemmer.

Formand for jerseyforeningen er nu gdr. Svend Kofoed, Risgaard, Herslev, Roskilde.

Ved etablering af samarbejdet med dyrlæge T. Elm opnåedes enighed om, at tyreholdet foruden R.D.M. også skulle omfatte såvel Jersey som S.D.M., og det er betegnende for udviklingen, at efterspørgslen efter sæd af de to sidstnævnte racer nødvendiggjorde dette.

Af samtlige kontrollerede sjællandske køer var i 1945 ca. 2 pct. af Jerseyrace, og Jydsk og Hollandsk (senere S.D.M.) var i antal på Sjælland uden betydning.

I 1965 udgjorde køer af Jerseyrace 12 pct. og S.D.M. 2 pct. af de kontrollerede køer på Sjælland.

I samme tidsrum er ulykkeligvis både antallet af blandede besætninger og af krydsninger forøget.

Samarbejdet med dyrlæge T. Elm og foreningen var aftalt for en foreløbig periode på fem år og forløb i alle måder tilfredsstillende. Imidlertid opstod stærke ønsker fra Svogerslev kommune om at købe „Kildegaarden" til udstykning. Under indtryk af den stadige nedgang i koantallet på egnen, og henset til den stærke koncentration, der andre steder fandt sted i kvægavlsforeningerne, fandt bestyrelsen det betænkeligt at ofre penge på nyetablering af stald m. v. og fortsætte alene. Overvejelserne endte derefter med en sammenslutning med Frederiksborg Amts Kvægavlsforening, og de to foreninger samarbejder fra 1. april 1969 under navnet „Nordøstsjællands Kvægavlsforening".

Et stort antal tyre har gennem de sidste 25 år virket i området. Mange har, som det måtte forventes, kun virket i kort tid, mens andre, hvis heldige indflydelse i tide kunne spores, har virket i et længere åremål, og de har gennem deres afkom givet egnens kvæghold en standard, der tåler sammenligning med bestandens standard i landets øvrige områder.

Sjællandspræmietyren *„Røssel Højager", S. 3539,* der ejedes af et privat konsortium, stiftet allerede i 1937 med salg af sæd til kunstig sædoverføring for øje, virkede fortrinligt nogle år.

En anden sjællandspræmietyr, den meget betydelige avlsmatador, *„Højvig*

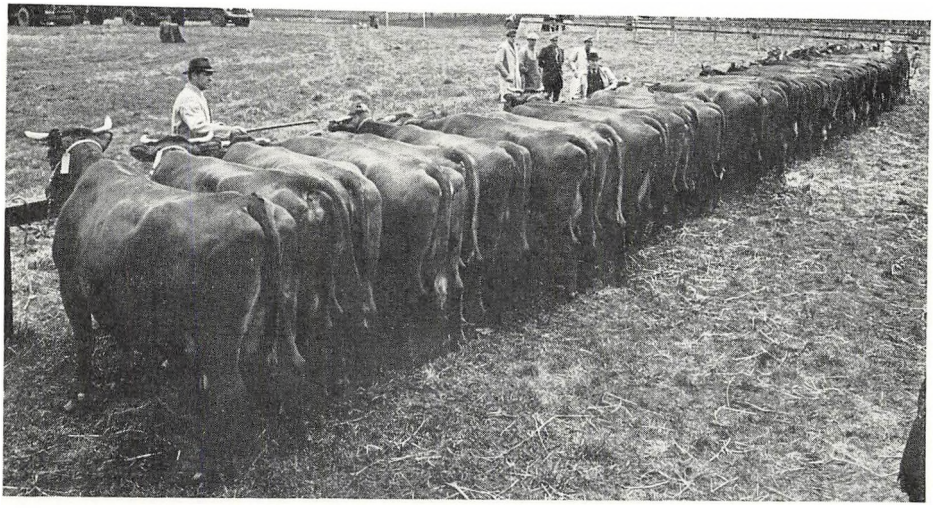

Afkomssamling efter Rudo, S. 4403, april 1956

136", S. 3622, der stod på Kollekolle, prægede også denne egns kvægbestand. Samtidig hermed virkede i kvægavlsforeningen „Randers Højvig", S. 3772, der var et særdeles godt aktiv for foreningen i dens første år. Af andre betydelige tyre i foreningen bør her nævnes: Rudo, S. 4403, Salby, S. 4393, Dam, S. 4666, Roskilde Juno, S. 4790, Roskilde Lod, S. 4827, og Snap, S. 4835.

De fem førstnævnte deltog i den i den kunstige sædoverførings spor skabte avlsforanstaltning, afkomsprøverne, alle med helt fortrinlige resultater, nær toppen, og hovedsagelig i god overensstemmelse med ydelsen i praksis.

„Salby" gav fortrinligt afkom, men var belemret med anlægget til lamme kalve. Et fænomen, som i den omhandlede periode ved energisk indsats er udavlet.

Døtrene efter Juno og Lod var hver for sig fortrinlige, deres indflydelse i avlen begrænsedes i nogen grad; for Junos vedkommende af en lidt utilfredsstillende malkbarhed og for Lods vedkommende af manglende frugtbarhed hos tyren. Rudo gav et stort antal store, kraftige og velformede døtre; flere lidt mangelfuldt udrustet m. h. t. malkeorganer og baglemmer. Et endnu større antal afkom havde „Dam", der tiltrak sig megen opmærksomhed. Døtrene var måske knapt så kraftige og rummelige som de foran nævnte, men ualmindeligt velformede. „Snap", der først kom til foreningen i en alder af 5 år, var med hensyn til ydelse helt overbevisende, og døtrene har været store, malkeprægede og meget velformede.

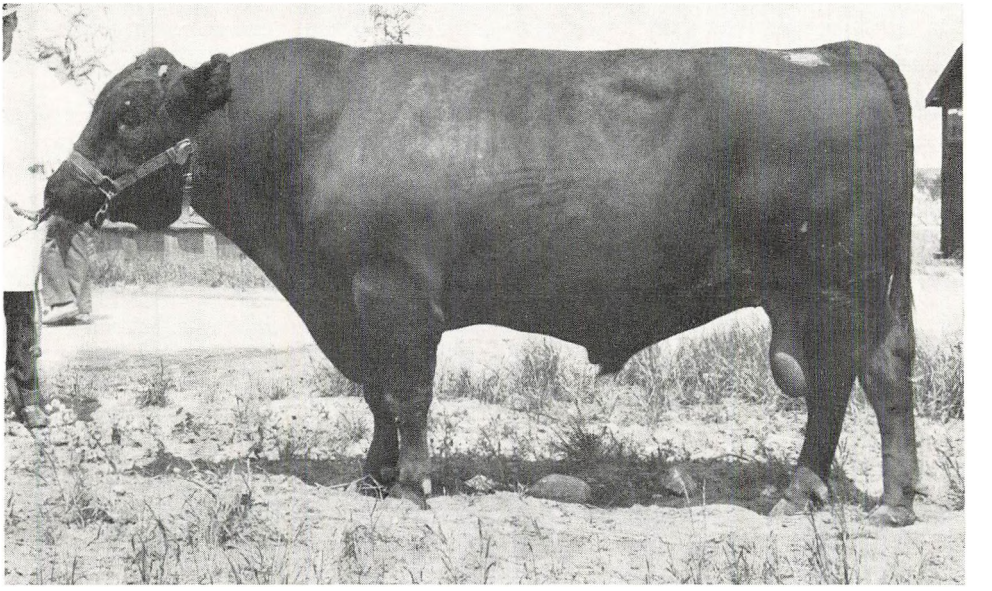

„Roskilde Hadrian", S. 29280, f. 24/5 1965. 1. pr. 23 ved Fællesskue og Landsskue. Foto J. Ph. 15/6-69

Hos dyrlæge T. Elm, Lindenborg, har gennem årene navnlig „Junker", S. 4401, „Gaius", S. 4537, og „Hannibal", S. 4776, gjort sig gældende, alle med god nedarvning af fortrinlige ydelsesegenskaber.

Jerseyavlerne har i stor udstrækning benyttet tyre fra Østdansk Jersey-Tyrestation. I de senere år har tyren „Plet Engsgaard", S. 2865, der anskaffedes til Københavns Amts Kvægavlsforening I/S i en alder af syv år, og som viste fortrinlige ydelsesegenskaber, været meget stærkt benyttet.

KONTROLFORENINGER:

Dette arbejde, som stadig er grundlæggende for alt praktisk kvægavlsarbejde, har i de sidste 25 år været ude for adskillige vanskeligheder, dels på grund af vanskelighed med at få egnet mandskab, dels på grund af den stadige nedgang i antallet af besætninger, hvilket medfører, at en enkelt eller nogle få besætninger bliver mere eller mindre isoleret i et område.

Mens de reguleringer, som i en årrække fandt sted med 3 års mellemrum for at sikre, at alle besætningsejere, som ønskede det, kunne blive medlem af en kontrolforening, ofte tidligere resulterede i dannelsen af nye foreninger, har

resultatet i de senere år været en betydelig indskrænkning i foreningernes antal. Dette hænger sammen med, at foreningerne nu er væsentlig større end tidligere, takket være benyttelsen af den moderne teknik, der har muliggjort behandling af kontroltallene på E.D.B. anlæg; og i dag omfatter denne maskinelle databehandling 88 pct. af de kontrollerede køer på Sjælland. Denne fremgangsmåde har vel på ingen måde billiggjort arbejdet, men den har muliggjort dets fortsatte gennemførelse samtidig med, at langt flere oplysninger hurtigt og overkommeligt kan tilvejebringes.

Af stor betydning er således i den forbindelse korttidsopgørelserne, der på et meget tidligt tidspunkt giver et fingerpeg om en tyrs avlemåde m. h.t. ydelse, udtrykt ved det såkaldte P.-tal, der angiver en tyrs døtregruppes 1. kalvs ydelse i 130 dage i pct. af racens årsgennemsnit for 1. kalvs køer.

I 1944—45 var i Københavns amt:
43 foreninger, 1427 medlemmer, 19.249 årskøer (53 pct. kontrollerede).

I 1967—68:
11 foreninger, 421 medlemmer, 7160 køer (ca. 57 pct. kontrollerede).

Heraf har endnu 4 foreninger med tilsammen 1260 køer manuel regnskabsføring. Med E.D.B.-behandling er de tre største foreninger:

Voldborg Herreds,	oprettet 1960	85 medlemmer	1540 køer
Roskilde Øst,	oprettet 1963	77 medlemmer	1400 køer
Ramsø Tune H.,	oprettet 1963	74 medlemmer	1100 køer

Årsgennemsnit for Københavns amt:

1944—45	3282 kg	mælk	3,99 pct.	fedt	131 kg	smørfedt	147 kg smør
1954—55	4098 kg	mælk	4,29 pct.	fedt	176 kg	smørfedt	197 kg smør
1964—65	4739 kg	mælk	4,44 pct.	fedt	210 kg	smørfedt	236 kg smør
1966—67	4730 kg	mælk	4,40 pct.	fedt	208 kg	smørfedt	234 kg smør

Dannelsen af de store foreninger har efterhånden medført, at amtsgrænserne ofte overlappes. En amtsvis gruppering af ydelsesresultaterne gennemføres derfor ikke mere.

Fodringsforholdene har gennem perioden været genstand for betydelige ændringer, også bortset fra de naturlige svingninger i de enkelte års udbytte af grovfoderafgrøderne og fra den utilstrækkelige proteinforsyning under og efter krigen.

Mens man i periodens første år anvendte størst muligt roefoder, noget hø, og

K. M. Andersen, husdyrbrugskonsulent for De tre Landboforeninger i Københavns Amt 1921–1951, svineavlskonsulent for Landbo- og Husmandsforeningerne i Københavns Amt fra 1951–64

Knud Jensen, konsulent fra 1941

Gdr. Anders Nielsen, Herlandsgaard, St. Valby, Roskilde

efterhånden stigende mængder af ensilage både af roetop og af græs og grøntfoderafgrøder, har den stigende mangel på arbejdskraft medført en øget interesse for mindre arbejdskrævende afgrøder. Forbruget af roer og hø indskrænkedes, og ensileringen øgedes. Samtidig har mejetærskningen medført, at halmen både i mængde og kvalitet var væsentlig ringere end tidligere kendt, og selv om besætningernes sundhedstilstand og velbefindende vel stort set var uændret, opstod komplikationer på anden måde. Ikke mindst optræder store og helt unormale svingninger i mælkens fedtpct., ofte pludselig og uden nogen øjeblikkelig påviselig årsag. Foderets surhedsgrad, ændret mineralstofindhold og ændret foderstruktur må nok i fællesskab bære skylden herfor. Adskillige uløste problemer består endnu på dette område. Med mellemrum er gennem årene fremkommet agitation for brug af helt specielle foderemner. Hvid stenkløver, fodermarvkål, italiensk rajgræs som efterafgrøde m. v. og i de allerseneste år hestebønner samt piller og briketter af kunsttørret græs og lucerne.

Flere af dem havde kort levetid. Endnu anvendes flere steder med større eller mindre held italiensk rajgræs som efterafgrøde. En rimelig mængde hestebønner til en pris i et fornuftigt leje i forhold til kornprisen vil uden tvivl også kunne anvendes, til lige stor fordel for avler og bruger.

Piller og især briketter har vist sig velanvendelige. Der arbejdes ihærdigt på at forbedre tørringsteknikken og billiggøre produktet, og resultaterne heraf vil være afgørende for forbruget.

I det hele taget har maskinbranchen i alle henseender forsynet landbruget med ypperlige hjælpemidler, også på et så vanskeligt område som roedyrkningen, som vel er indskrænket, men langtfra udgået. Det ske sent.

ANDRE FORANSTALTNINGER:

De tidligere stærkt benyttede avlsdyrauktioner er fortsat i begyndelsen af den her omhandlede periode, både ved kvægbrugsudvalgets egen foranstaltning og i samarbejde med Odsherreds Landboforening. Efterhånden aftog dog, i takt med bestandens nedgang og med den kunstige sædoverførings indførelse, købelysten, og den sidste auktion afholdtes i 1955.

Efterkrigsårene bød på livlig efterspørgsel efter avlskvæg fra udlandets side, og i perioder er solgt betydelige kvanta. Fra foreningens område er i de bedste perioder afsat ca. 200 stk. årligt, fordelt på en lang række lande. Grækenland, Jugoslavien, Rumænien, Vesttyskland og et enkelt år Tjekkoslovakiet har for dette område været de største aftagere.

Selv om der stadig finder en betydelig eksport sted, er der herfra i de seneste år kun solgt beskedne kvanta. Dels er efterspørgslen gået mere i retning af S.D.M., dels har udbuddet herfra på grund af det dalende antal besætninger, ofte været af for ringe størrelse til, at man har kunnet få opkøbere hertil.

Det har været muligt indtil nu at gennemføre en årlig fodermesterkonkurrence med et rimeligt antal deltagere, som alle har vist stor interesse og smukt arbejde.

Mejeribrugets rationalisering har været fulgt med opmærksomhed fra kvægbrugsudvalgets side, uden at nogen direkte indflydelse herfra har kunnet øves. Mange mejerier er nedlagt og praktisk talt al mælk fra foreningens område leveres nu til tre veludrustede mejerier: Roskilde A/M, Landmandslyst, Osted, og A/M Hedelykke, Hedehusene, som alle har røgtet deres opgave til leverandørernes tilfredshed.

Myndighedernes krav til staldhygiejne har været stadig stigende, og det må desværre konstateres, at netop de allernyeste krav på dette område har medført en del besætningers for tidlige afgang. Alt må have sin tid.

Alligevel er det glædeligt at kunne konstatere en stadig forbedring af besætningernes sundhedstilstand gennem perioden. Problemerne vedrørende tuber-

Borgmester B. Juel Hansen overrækker Roskilde byråds vandrepokal. Ved denne lejlighed var inspektør Sv. Fisker, Kollekolle, den heldige

kulose og smitsom kastning er stort set ladt bag os, mund- og klovsyge truer med mellemrum, men er tildels under kontrol, og netop på nuværende tidspunkt er indledt et effektivt bekæmpelsesarbejde af leukosen, som heldigvis kun i begrænset omfang har generet denne egns kvægbrug.

Alt i alt har de sidste 25 års kvægavlsarbejde i foreningens område medført en pæn fremgang i bestandens kvalitet, men en betydelig nedgang i antal.

Produktionsvilkårene har vekslet noget, dels på grund af de enkelte års skiftende høstudbytter og faktiske prisrelationer, dels på grund af de til enhver tid vedtagne landbrugsordninger, men gennem perioden er som helhed indtruffet en ændring af forholdet mellem mælkepris og kødpris til gunst for kødet.

Dette har ikke medført nogen væsentlig nedgang i stigningen af antal Jerseybesætninger, men det har medført, at S.D.M. på Sjælland optræder i et betragteligt antal, og at kødkvægracer efterhånden også påkalder interesse. På denne egn er det — udover Jersey-Charolais krydsninger — „Hereford", der gør sig gældende. Bl. a. har besætningen hos grosserer L. Stumpe, Landbogaard, St. Valby, Roskilde, i de seneste år fremavlet og solgt adskillige avlsdyr til brug i andre besætninger.

Hvad kvægavlens trofaste forkæmpere i øvrigt angår er det svært at fremhæve enkelte. Mange har hver på sit felt gjort et betydeligt arbejde.

Det er dog måske væsentligt at nævne, at Roskilde byråds vandrepokal, der til ejendom er erhvervet af gdr. Frede Rasmussen, Østervang, Kr. Hyllinge, og af gdr. Asger Jørgensen, Skelbækgaarden, Gadstrup, samt Roskilde Handelsstandsforenings vandrepokal, der til ejendom er erhvervet af gdr. E. Schultz, Assenløse, Viby Sj., har følgende inskriptioner af navne på udstillere, som udover vinderne har været tildelt disse eftertragtede trofæer:

Roskilde byråds vandrepokal:

Parc. Johan Olsen, Himmelev, Roskilde.
Gdr. J. P. Mindegaard, Ørsted, Viby Sj.
Gdr. Børge Mindegaard, Ørsted, Viby Sj.
Inspektør Sv. Fisker, Kollekolle, Værløse.
Inspektør E. Boesen, Svaleholm, Risø, Roskilde.

Roskilde Handelsstandsforenings vandrepokal:

Parc. Holger Larsen, Ølby, Køge.
Parc. Aage Andersen, Særløse, Hvalsø.
Gdr. Johs. Hansen, Grønshøjgaard, Tune, Roskilde.

Kvægavlens ledelse har som tidligere anført ligget hos et fælles udvalg for amtets tre landboforeninger.

Udvalgets formænd:

Forstander J. Brink Lassen, Tune	1888—1915
Gdr. Carl Olsen, Ishøj	1915—1933
Gdr. J. Kristof. Nielsen, Kr. Hyllinge	1933—1952
Gdr. Frede Rasmussen, Østervang, Kr. Hyllinge	1952—1959
Gdr. Chr. Jacobsen, Sverregaard, Gadstrup	1959—1962
Gdr. Anders Nielsen, Herlandsgaard, Roskilde	1962

Københavns Amts Kvægavlsforening m.k.S. har haft følgende formænd:

Gdr. J. Kristf. Nielsen, Kr. Hyllinge	1941—1952
Gdr. Johs. Hansen, Søndergaard, Herstedvester	1952—1963
Gdr. Johs. Hansen, Grønshøjgaard, Tune, Roskilde	1963—1969

Som konsulent og sekretær for såvel udvalget som kvægavlsforeningen virkede indtil 1951 konsulent K. M. Andersen, Roskilde, som afløstes af konsulent Knud Jensen, Lyndby, Kr. Hyllinge. Fra 1952 har Magnus Andersen, Fløng, Hedehusene, som assistent udført et fortjenstfuldt arbejde.

Planteavlsarbejdet

I ældre tid var landbrugsproduktionen af beskedent omfang, selv om næsten alle mennesker var beskæftiget ved landbruget. Det er først i løbet af de sidste 100 år, at produktionen har fået et større omfang og dermed større økonomisk betydning. Inden den tid var de fleste landbrug selvforsynende på næsten alle områder, og da produktionen var lille, havde man ikke ret meget at sælge og dermed heller ikke ret meget at købe for.

Planteproduktionen blev — også dengang — i det væsentligste omsat igennem husdyrholdet, og det, man havde at sælge, var derfor mest fedekvæg og svin. Planteproduktionen blev derfor næppe tillagt større betydning, men man søgte dog efterhånden stadig at øge det dyrkede areal. Opdyrkningen foregik i fællesskab inden for landsbyen, og jordens dyrkning blev ligeledes op igennem tiderne gennemført i fællesskab. I 1757 nedsattes den første landbokommis-

Markvandring på Maglehøjgaard, Stærkinde, 1969

sion her i landet, og den fik til hovedopgave at medvirke ved udskiftningen af jord, og udflytning af landejendomme fra de daværende landsbyer. Det var dog først efter stavnsbåndets ophævelse i 1788, at udflytningen og udskiftningen kom til at foregå i større udstrækning, og det tog op imod 100 år, inden den var nogenlunde gennemført, og først efter den tid er det, man begynder på at interessere sig mere for afgrødernes udvikling og høstens størrelse. I de sidste 100 år har interessen for planteproduktionen til gengæld været stor, og man har søgt stadig at øge denne ved hjælp af bedre dyrkningsmetoder, anvendelse af stadig stigende kunstgødningsmængder og brug af bedre sorter og stammer af de forskellige afgrøder.

Høstudbyttets stigning i de sidste 100 år fremgår af følgende oversigt:

Mill. afgr.enh.	1871-80	1900-11	1935-39	1950-54	1964	1967	1968	1969
Korn	17,0	20,2	33,7	39,0	60,5	60,0	66,6	67,0
Halm	5,0	5,5	9,5	10,4	11,7	10,6	10,3	11,0
Kartofler, roer m.m....	1,0	9,8	33,1	36,2	35,1	25,6	25,6	21,0
Ensilage	—	—	0,4	3,5	5,9	5,7	4,7	3,3
Græs og grøntf.	25,0	30,0	42,0	42,9	42,8	43,5	43,9	33,8
I alt	48,0	65,5	118,7	132,0	156,0	145,4	151,1	136,1

Som det ses, er høstudbyttet mere end tredoblet i denne periode. Det hidtil største udbytte blev opnået i 1964 med 156 mill. afgrødeenheder. I 1968, hvor vi også havde en stor høst, blev kerneudbyttet særlig stort, men grovfoderproduktionen steg ikke tilsvarende på grund af en stærk reduktion af arealerne med disse afgrøder, det samlede høstudbytte blev da opgjort til 151 mill. afgrødeenheder. Det lille udbytte i 1969 skyldes stærk tørke. For landet som helhed beslaglagde de forskellige afgrøder følgende arealer i 1000 ha. i de to sidste år:

	1968	1969	pct. af landbrugsar. i 1969
Korn og bælgsæd	1.697	1.728	58,3
Rodfrugter	337	311	10,3
Frø- og industriplanter	97	87	2,9
Brak	2	2	0,1
Græs og grøntfoder i omdriften	547	531	18,0
Græs uden for omdriften	308	297	10,4
I alt	2.988	2.956	100,0

På Roskildeegnen, hvor forholdene er prægede af den moderne byudvikling i højere grad end de fleste andre steder i landet, har det påvirket driftsforholdene og dermed sædskiftet i de senere år, idet arealanvendelsen i 1969 så således ud:

		pct. af landbrugsar.
Korn og bælgsæd	34.031	72,7
Rodfrugt	2.212	4,7
Frø- og industriplanter	4.682	10,0
Brak	43	0,1
Grøntfoder i omdriften	3.525	7,5
Græs uden for omdriften	2.338	5,0
I alt	46.831	100,0

SORTER OG STAMMER

Da foreningen for alvor tog fat på planteavlsarbejdet i 1906, var der påbegyndt et forædlingsarbejde med kornsorter og roestammer, og det var sorter, som man, igennem dette, var kommet frem til, som i det væsentligste benyttedes i det almindelige landbrug. For hvedens vedkommende var det Tystofte småhvede, der var tiltrukket af den engelske Squarehead hvede, der blev anvendt, og da hveden som regel dyrkedes efter helbrak, gav den næsten altid et godt udbytte, men ellers var forholdene på den tid mere egnet for rugdyrkning, og rugen blev derfor også anvendt i større udstrækning her på egnen, end tilfældet har været siden hen. Af rugsorter anvendte man Brattingborgrug fra Samsø og Petkusrug fra Tyskland. På de fleste ejendomme dyrkede man 1 eller 2 skifter med byg, og det var som regel Tystofte Prentice byg, der anvendtes. Denne sort var meget blødstrået, men gav et godt udbytte sammenlignet med gammel dansk byg og andre bygsorter, der blev anvendt dengang. Havre blev som regel benyttet som førsteafgrøde efter grønjord, og her var det på den tid gul Næsgårdhavre, der blev dyrket. Rodfrugterne var også blevet forbedret lidt, og man havde fået ret gode stammer af Barres runkelroer og kålroer, og rodfrugtdyrkningen var i det hele taget ved at blive taget op i større omfang.

På det tidspunkt, hvor foreningen holdt 50 års jubilæum, var der sket en meget stærk udvikling på sorts- og stammeområdet, idet forædlingsarbejdet for alvor blev taget op i årene omkring 1916 og 17, da forsøgsleder Vestergård,

Markvandring 1969 – man studerer hestebønner

Abed forsøgsstation, tog fat på forædling af bygsorterne, og resultatet af hans indsats kom i de følgende år til at betyde overordentlig meget. De første sorter, der fremkom fra Abed, var Opal byg i 1926, Maja byg i 1931 og Kenia byg i 1932, alle tre sorter var frembragt ved at krydse Abed binderbyg og Svaløf guldbyg med hinanden. Denne krydsning kom til at betyde meget for dansk bygdyrkning, idet der i de følgende år foruden de 3 nævnte bygsorter fremkom en række andre sorter, enten som direkte resultat af krydsning mellem binder og guldbyg eller som krydsninger, hvori de nye sorter var indgået. De pågældende sorter blev desuden anvendt i flere andre lande både i den alm. dyrkning og desuden som krydsningsmateriale. Det kan således nævnes, at Proctor byg, som vi har fået fra England, er et krydsningsprodukt mellem den engelske Archerbyg og Kenia byg fra Danmark, men både Sverige, Holland og andre lande har på samme måde udnyttet flere af de gode Abedsorter i forædlingsarbejdet.

På andre forædlingsvirksomheder beskæftigede man sig med vintersæd og rodfrugter samt græsmarksplanter, og her kom H. N. Frandsen, „Øtoftegård", særlig til at præge udviklingen med hensyn til stammer af rodfrugter og græsmarksplanter, men der fremkom også værdifulde sorter og stammer fra andre

Havreålsangreb præsenteres

institutioner her i landet, og man kan desuden særlig fremhæve Svaløf- og Weibullsholms forsøgsstationer i Sverige, og flere af disse sorter og stammer viste sig også at passe godt under danske forhold.

I 1945 — ved 75 års jubilæet — var de sorter man anvendte Kongsrug II og Stålrug, og af hvedesorter var det Skandia II, Eroica Hvede og Øtofte 103. Af bygsorterne var det særlig Maja byg, som dyrkedes i meget stor udstrækning, og Kenia byg samt en ny sort Rigel byg, som ligeledes stammede fra Abed, og i forsøgene prøvede man desuden sorter som Freja byg, Abed Archer byg m. fl. I havredyrkningen anvendtes særlig Ørnhavre og Stålhavre, og i forsøgene afprøvede man desuden Opus havre og Foldhavre. Rodfrugtdyrkningen var også udvidet stærkt, og her var det krydsningsroerne som Pajbjerg Rex og andre, der gjorde sig gældende. Man havde efterhånden også fået gode kløver- og græsstammer.

Siden da er der sket en stærk udvikling på sorts- og stammeområdet, og de sorter, der nu anvendes, er for hvedens vedkommende Starkehvede, Kranich og Cato og for rugen Petkus II, af bygsorter har i en længere årrække særlig været anvendt Ingrid og Proctor, men disse er i løbet af de sidste par år i det

Forsøgene høstes med mejetærsker

store og hele blevet afløst af Emir og Lofa byg samt Mala, de to sidste er også kommet fra Abed, medens den første er en hollandsk bygsort.

I havredyrkningen har stålhavre været næsten enerådende indtil de seneste år, men den er ligeledes i de sidste par år delvis blevet afløst af Astor og Condor havre, der begge er kortstråede og yderige. I rodfrugtdyrkningen er det krydsningsroerne, Hvid Øtofte og sukkerfoderroen, Hinderupgård og Pajbjerg Rex, der særlig anvendes, men også for kålroernes vedkommende er der sket en stor udvikling, selv om det er de samme stammenavne, der benyttes, blot med tilføjelse af nye årstal.

I forædlingsarbejdet har man desuden opnået stadig bedre og bedre græsmarksplanter.

For flere sorter og stammers vedkommende kan man foretage en direkte sammenligning med de sorter, der anvendtes for 75 til 100 år siden, og det viser sig da, at udbyttet af de nu anvendte sorter og stammer for nogles vedkommende ligger på 40-50 pct. udbytte over, hvad man opnåede på den tid, men for andre stammers vedkommende — det gælder særlig de fremmedbefrugtende — har man ingen mulighed for at sammenligne direkte. Det vil dog nok være be-

rettiget at regne med, at de sorter og stammer, der nu anvendes af de forskellige afgrøder, som helhed har en ydeevne, der ligger 35-40 pct. over de sorter og stammer, man anvendte dengang. Den stærke stigning i høstudbyttets størrelse må derfor ses som et resultat af forædlingsarbejdet. Man kan sikkert samtidig regne med, at den øgede gødningsanvendelse har bevirket en stigning i høstudbyttet på 25-30 pct., og dertil kommer bedre sygdoms- og skadedyrsbekæmpelse og forbedret jordbehandling samt ændrede sædskifteforhold og lignende, der ligeledes hver for sig på afgørende måde har bidraget til at frembringe store høstudbytter, som vi nu og fremover kan regne med. Dersom det ikke var lykkedes at opnå de store forbedringer i forædlingsarbejdet, og man heller ikke havde haft mulighed for at anvende kunstgødning, kan det anslås, at høstudbyttet i disse år, da kun ville have været ca. 60 mill. afgrødeenheder mod de ca. 150 mill. afgrødeenheder, som det nu er. Det er derfor let at forestille sig, hvad stigningen i høstudbyttet har betydet for dansk landbrug og dermed for hele samfundsøkonomien.

Fra landbrugets side håber man, at denne udvikling kan fortsætte, men da udbyttet efterhånden er kommet op på et højt niveau, må vi nok indstille os på, at stigningstakten bliver forholdsvis mindre, da det — alle andre forhold lige

Middagspause under forsøgshøstningen

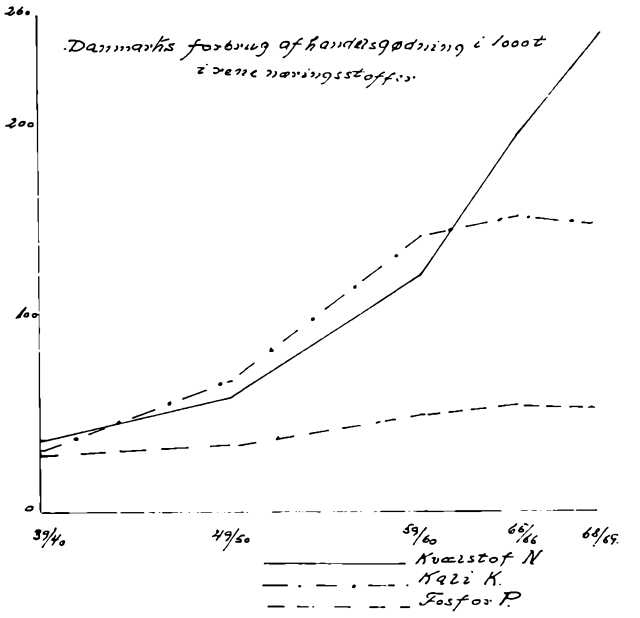

— vil være vanskeligt at presse udbyttet yderligere op, når det ligger så højt, som det nu gør.

Da foreningen blev stiftet, blev der ikke anvendt kunstgødning i dansk landbrug, men få år efter begyndte man enkelte steder at anvende mindre mængder fosforgødning og efterhånden desuden kvælstof og kali. Forbruget af kunstgødning for landet som helhed fremgår af ovenstående kurve.

Som det ses er forbruget steget meget stærkt først af superfosfat, men senere også af kali og kvælstof, således at der nu i gennemsnit anvendes 83 kg kvælstof, 18 kg fosfor og 50 kg kalium pr. ha. På Roskildeegnen har gødningsanvendelsen fulgt den samme linie som i den øvrige del af landet, men forbruget har igennem en årrække ligget forholdsvis højere på grund af de særlige driftsforhold.

PLANTEAVLSUDVALGETS OPRETTELSE OG VIRKSOMHED

Som omtalt andet sted antog landboforeningen sammen med de 2 andre landboforeninger i amtet i 1884 en konsulent, hvis opgave det var at vejlede land-

manden i almindelige landbrugsspørgsmål samt forestå indkøb og fordeling af foderstoffer, kunstgødning og markfrø. Vejledningsarbejdet kom dog i det væsentligste til at omfatte almindelige driftsproblemer og husdyrbrug, idet planteavlen stadig ikke spillede nogen særlig stor rolle, men efterhånden blev man dog klar over, at der her var et område, der også burde gøres noget ved, og efter at den kendte professor T. Westermann på det sjællandske delegeretmøde i 1902 havde holdt foredrag om planteavlens betydning, blev man for alvor opmærksom på spørgsmålet, idet Westermann i sit foredrag havde opfordret til nedsættelse af særlige planteavlsudvalg og til ansættelse af konsulenter på dette område. Spørgsmålet blev derefter drøftet flere gange i landboforeningens bestyrelse, og i 1903 vedtog man at nedsætte et planteavlsudvalg på 3 medlemmer med P. Chr. Sivertsen, Kirkerup, som formand. Udvalget lod i de følgende år afholde møder forskellige steder i foreningens opland, hvor man behandlede forskellige planteavlsemner, og hvor det ofte drejede sig om, hvorledes høsten bedst anvendes enten til opfodring eller salg. Fordeling af kunstgødning og markfrø blev også henlagt under udvalget, der allerede i nogle år havde haft samarbejde med Ramsø-Tune Herreds Landboforening. Allerede i 1903 omsattes der 100 tons kunstgødning og ca. 17 tons markfrø, og i de følgende år steg omsætningen yderligere.

Efter at Brink Lassen i 1896 var blevet forstander på Tune Landboskole, ansatte man i 1897 foreningens tidligere formand, L. Nielsen, Skensved, som konsulent, og ved planteavlsudvalgets oprettelse måtte han derfor bistå udvalget i den udstrækning tiden tillod det, men det var ikke ret meget, hvorfor man i 1905 foreslog, at man udvidede samarbejdet til også at omfatte Københavns Amts Landboforening og derefter at antage en konsulent til specielt at varetage planteavlsarbejdet. Forslaget blev tiltrådt i alle tre foreninger, og man ansatte derfor i 1906 daværende landbrugslærer H. Krüger-Larsen, Dalum Landbrugsskole, og han fortsatte som konsulent i 5 år til 1911, hvor han blev afløst af G. Engel fra Maribo, der dog kun fungerede i et år, hvorefter E. Knudsen, der senere blev forstander på Tylstrup Forsøgsstation, blev antaget og virkede i 3 år til 1916, hvor han blev afløst af M. Greve, der tidligere havde været konsulent på Møn, og som derefter virkede i foreningen i 39 år til 1955, idet Københavns Amts Landboforening dog trak sig ud af udvalgsarbejdet i 1933, hvor de ansatte selvstændig planteavlskonsulent. K. M. Nielsen, der i en årrække havde været planteavlskonsulent for Københavns Amts Husmandsforeninger, overtog stillingen efter konsulent Greve i 1955 og har fortsat som planteavlskonsulent for de 2 landboforeninger siden.

Konsulent M. Greve, foreningens planteavls-konsulent fra 1916–55

Landbrugslærer N. A. Olesen, Tune, formand for plante-avlsudvalget 1954–69

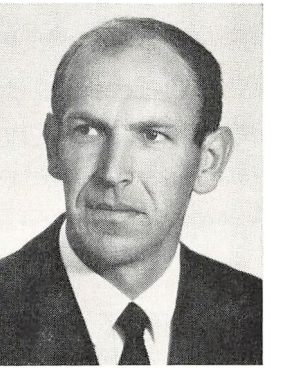

Forpagter Chr. Harck Madsen, formand for plante-avlsudvalget fra 1969

Udvalget har igennem årene været meget initiativrigt og har udført et omfattende arbejde til gavn for foreningens medlemmer. Udvalget har desuden været begunstiget af stabilitet, idet både formænd og udvalgsmedlemmer som regel er blevet siddende i en længere årrække. Udvalget har således kun haft 11 formænd siden sin oprettelse, nemlig:
Gårdejer P. Chr. Sivertsen, Kirkerup, 1903–-1905
Landbrugslærer Otto Christensen, Tune, 1905—1911
Proprietær J. A. Lemming, Skousbo, 1911—1922
Gårdejer H. C. Hansen, Solrød, 1922—1923.
Proprietær K. Christensen, Mørkhøjgård, 1923—1928.
Gårdejer A. Petersen, Vilkestrupgård, 1928—1929
Sognefoged V. Andersen, Gundsølille, 1929—1936
Gårdejer Alfred Nielsen, Thorsminde, 1936—1943
Forpagter Johs. Skou, Lindholm, 1944—1954
Landbrugslærer N. A. Olesen, Tune, 1954—1969
Forpagter Chr. Harck Madsen, 1969—

Udvalgets nuværende medlemmer er: Forp. Chr. Harck Madsen, Lerbæksgaarden, Roskilde (valgt af Gl. Roskilde Amts Landboforening). Gårdejer Kjeld Audun-Olsen, Kr. Skensved, Havdrup (valgt af Ramsø-Tune Herreds Landboforening). Gårdejer Jørgen Müller, Maglegård, Gadstrup (valgt af Ramsø-Tune Herreds Landboforening). Gårdejer Ejnar Larsen, Østergård,

(valgt af Ramsø-Tune Herreds Landboforening). Forpagter A. Nymann-Jørgensen, Sonnerupgård (valgt af Gl. Roskilde Amts Landboforening). Landbrugslærer, gårdejer Kr. Nielsen, Eghøjgård (valgt af Gl. Roskilde Amts Landboforening). Gårdejer Ole Olsen, Bakkegård, Baldersbrønde, Hedehusene (valgt af Gl. Roskilde Amts Landboforening).

Foreningens planteavlskonsulent fra 1955: K. M. Nielsen

FORSØGSVIRKSOMHED

I 1906, da udvalget fik sin egen konsulent, begyndte man at planlægge et forsøgsarbejde på planteavlens område, og i løbet af få år fik dette arbejde et ret betydeligt omfang, således at der i løbet af de første 28 år, hvor Københavns Amts Landboforening var med, blev gennemført 1214 markforsøg hos foreningens medlemmer, heraf blev ca. halvdelen gennemført hos medlemmer af Gl. Roskilde Amts Landboforening. I de følgende 12 år, indtil 75 års jubilæet, blev der gennemført 488 forsøg, hvoraf de 395 blev gennemført hos medlemmer af Gl. Roskilde Amts Landboforening. I de sidste 25 år er der i alt gennemført 968 forsøg og heraf inden for Gl. Roskilde Amts Landboforenings område 760. Forsøgenes antal de enkelte år ses af omstående kurve.

Som det ses, har forsøgsvirksomheden været særlig stor i de senere år, idet der har meldt sig mange nye opgaver vedrørende dyrkning af nye afgrøder som raps, hestebønner m. fl. samt spørgsmål vedrørende nye gødninger og deres an-

vendelse samt bekæmpelsesmidler mod ukrudt og skadedyr. Sorts- og stammeforsøgene med korn, rodfrugter og græsafgrøder har dog altid indtaget en fremskudt plads, der har således i løbet af de sidste 25 år været gennemført 39 forsøg med hvedesorter, 4 med rugsorter, 118 med bygsorter, 32 med havresorter, 9 med roestammer, 75 med græsmarksafgrøder og 2 med andre afgrøder, ialt 279 sortsforsøg.

Gødningsforsøgene har ligeledes indtaget en fremskudt plads i forsøgsarbejdet, og i de sidst forløbne 25 år har der da også været gennemført 363 forsøg med kunstgødning, hvoraf 184 har været forsøg med forskellige kvælstofgødninger eller stigende anvendelse af kvælstofgødning. I 60 forsøg har man undersøgt virkningen af superfosfat og kali, og i resten 119 forsøg har det drejet sig om en kombineret gødningsanvendelse. 29 forsøg har taget sigte på at belyse såning, herunder udsædsmængder og såmåder, i de sidste år bl. a. flysåning. 130 forsøg har gået ud på at belyse anvendelse af forskellige kemikalier ved ukrudtsbekæmpelse eller bekæmpelse af skadedyr og plantesygdomme. 166 forsøg har omfattet forskellige opgaver som høstning af korn og frø samt jordbehandling m.m.

De indhøstede erfaringer fra forsøgsarbejdet har været en stor hjælp i det daglige vejledningsarbejde for foreningens medlemmer.

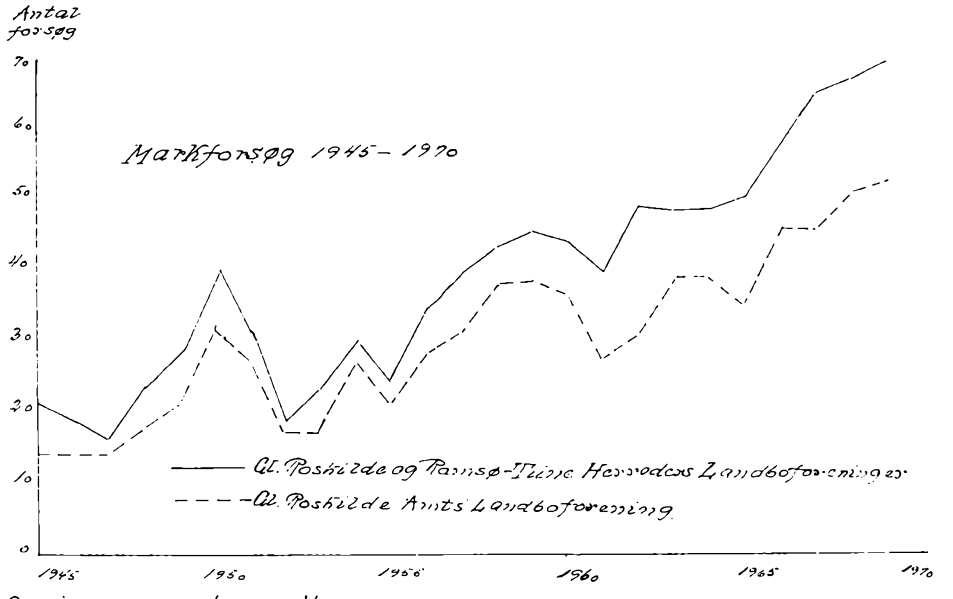

Oversigt over gennemførte markforsøg

Angreb af sadelgalmyg

JORDBUNDSUNDERSØGELSE OG ANDRE UNDERSØGELSER

Allerede på et tidligt tidspunkt kom man i vejledningsarbejdet ind på at foretage jordbundsundersøgelse hos foreningens medlemmer for på den måde at få et godt grundlag at udarbejde gødningsplaner m.m. på, og igennem årene har de fleste medlemmer ladet deres ejendomme undersøge en eller flere gange, og for manges vedkommende har det været en fast regel, at man efter 6-8 års forløb har ladet foretage nye undersøgelser. Resultaterne er blevet indtegnet på 3 kort, et vedrørende reaktionstal, et vedrørende fosforsyretal og et vedrørende kaliumtal og giver på den måde et godt overblik over forholdene på de enkelte ejendomme. Indtil 1945 var der blevet udtaget godt 20.000 jordprøver, og i løbet af de sidste 25 år er der udtaget 46.430.

Fordelingen af jordprøverne på de enkelte år fremgår af omstående kurve.

Som det ses, blev der taget særlig mange prøver i 1952 efter, at der var oprettet et mergelselskab inden for foreningens område i 1951. Man kunne fra dette få leveret mergel fra et leje ved Lejre på særlig gode vilkår med hensyn til pris

og betalingsvilkår under forudsætning af, at man igennem en jordbundsundersøgelse havde fået godtgjort, at jorden trængte til mergel eller kalk. Mergelselskabet fik 409 medlemmer, og der blev i løbet af 2 år leveret disse 28.747 m³ mergel, hvorved kalktrangen for en periode blev afhjulpet på disse ejendomme. I 1933 var der tidligere blevet oprettet mergelselskab, som havde 530 medlemmer, hvortil der blev leveret 78.000 tons mergel.

Det samlede areal, der har fået tilført mergel fra de 2 mergelselskaber har således udgjort ca. 20.000 ha. og dermed en væsentlig del af landbrugsarealet inden for foreningens område, men for de fleste af disse jorders vedkommende gælder det, at der finder en udvaskning af kalk sted hvert år, og at merglingen derfor kun kan holde 10-20 år. En del landmænd kom dog ikke med i mergelselskaberne, og derfor har mange af disse måttet kalke på anden måde.

Planteavlsudvalget har, for at bistå medlemmerne, gennem årene haft aftale med forskellige kalkværker om levering af kalk af god kvalitet og til rimelig pris, først med Kagstrup Kalkværk, senere med Allindelille Kalkværk og i de senere år med Fakse Kalkværk, og der er fra disse virksomheder i løbet af de sidste 25 år leveret ca. 20.000 tons kalk, og dermed har man nogenlunde kunnet klare kalktrangen, men det viser sig dog stadig, at ca. 30 pct. af de arealer, der

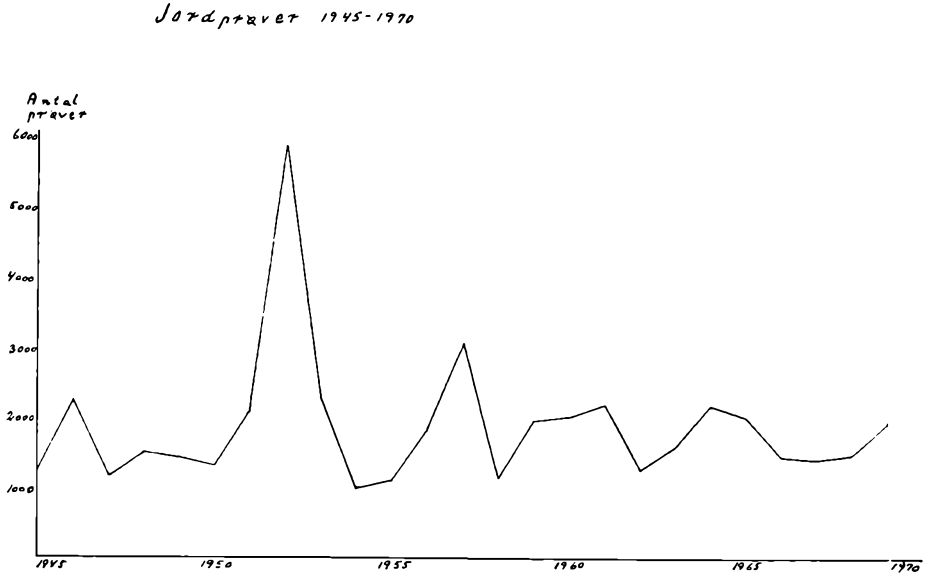

Oversigt over jordbundsundersøgelser 1945–70

undersøges hvert år, er kalktrængende, og det vil derfor være nødvendigt, også i de kommende år, at være opmærksom på dette forhold. I løbet af de sidste 25 år er der i de udtagne jordprøver foretaget 44.605 reaktionsbestemmelser, 39.576 prøver er undersøgt for fosforsyreindhold og 39.270 for kaliindhold. Af mere specielle undersøgelser kan nævnes, at der er bestemt borindhold i 21 prøver, manganindhold i 731, magnesium i 99 og kobber i 113 prøver samt andre ting i 12 prøver. De foreliggende fosforsyre- og kalital har gennem årene vist, at ca. 80 pct. af arealerne har lidt lave fosforsyretal og ca. 70 pct. af prøverne har vist, at kalitallene ligeledes var lovlig lave, og der er derfor fortsat grund til at være opmærksom herpå og at tilføre passende mængder af fosfor og kali til de pågældende arealer. De fleste af de mere specielle prøver har vist lave tal, idet disse prøver særlig er udtaget på jorder, der har vist mangel på et eller flere næringstoffer og i mange tilfælde har de oplysninger, som prøverne har givet, været af stor betydning og bidraget til, at manglerne har kunnet afhjælpes. Efterhånden som fremstilling og anvendelse af ensilage som kreaturfoder er blevet almindelig, har der været interesse for at få undersøgt ensilagens kvalitet, og der er i løbet af de sidste 25 år udtaget 1475 ensilageprøver, hvoraf ca. halvdelen viste, at kvaliteten var god, medens den anden halvdel viste, at kvaliteten var mindre god eller dårlig, og herigennem har man ligeledes fået muligheder for at vejlede de enkelte landmænd med hensyn til den rette ensilagefremstilling.

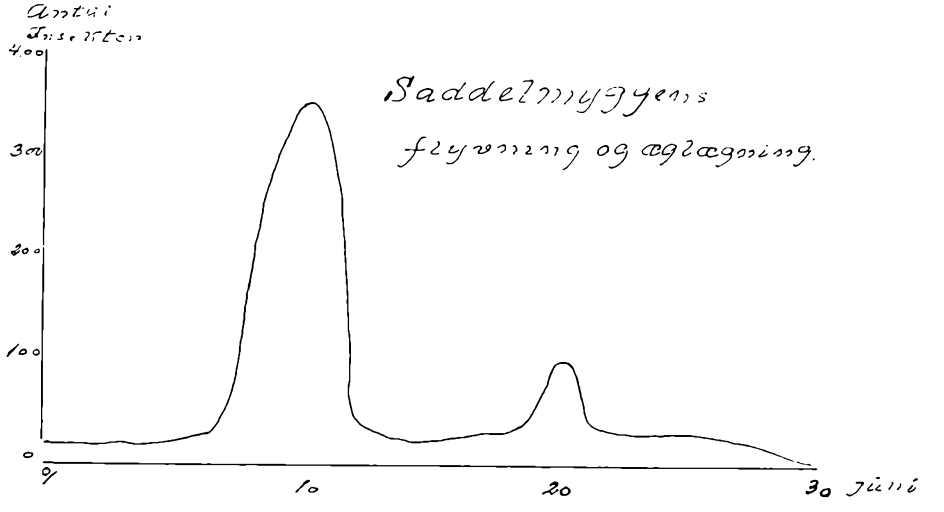

Oversigt over sadelgalmyggens forløb

En stor del af ensilageundersøgelserne er foretaget i samarbejde med mejerierne, der af hensyn til mejeriprodukternes kvalitet har været interesseret i, at ensilagen blev fremstillet på den rigtige måde.

Allerede få år efter foreningens start begyndte man at hjælpe medlemmerne med fremskaffelse af godt markfrø, idet man havde aftale med forskellige frøfirmaer herom. Da D.L.F. blev oprettet i 1906, blev der i forbindelse hermed oprettet en frøsalgsafdeling under navnet Landbo- og Husmandsforeningernes Frøsalg, og da det var et andelsselskab, var det naturligt for foreningen at søge kontakt hermed, og denne kontakt har været bevaret siden. I 1939 blev ordningen udvidet til også at omfatte brugsforeningerne, og igennem denne virksomhed har foreningens medlemmer siden desuden haft mulighed for at købe frø af god kvalitet til rimelig pris. Frøsalget har da også gennem årene været et vigtigt aktiv i foreningens virksomhed. I løbet af de sidste 25 år har der været solgt frø til 39.817 navngivne købere, og der er herigennem solgt 2.580.970 kg frø eller i gennemsnit pr. år ca. 103.000 kg.

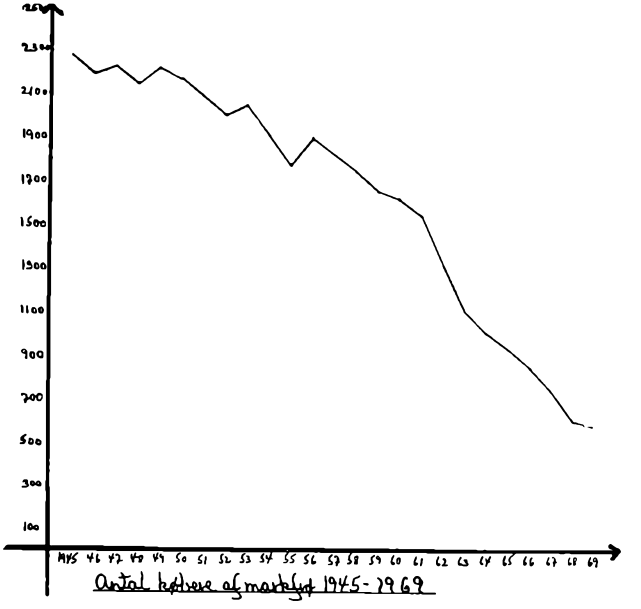

Oversigt over markfrøsalget 1945–69 i område 2.

I de senere år, hvor kvægbestanden på denne egn er gået tilbage, og der i forbindelse hermed har fundet betydelige driftsændringer sted, har frøsalgsvirksomheden været i ret stærk tilbagegang, en udvikling der kan forventes at fortsætte et stykke tid endnu. Foruden markfrø er der igennem årene solgt havefrø til et ret stort antal af foreningens medlemmer, og derigennem har man sikret det bedst egnede frø til de forskellige formål.

Siden midten af 40'erne har udvalget desuden bistået Øernes Andelsselskab for Indkøb af Foderstoffer samt Gadstrup, nu Roskilde Grovvareselskab, og Skensved Foderstofforeninger med fremavl af såsæd, og det er betydelige arealer, der på denne måde er kontrolleret. Arealets størrelse kan dog ikke opgives nøjagtigt, men anslås igennem årene at have ligge på i alt ca. 10.000—15.000 ha. eller 8—1200 ha. pr. år, en ordning, der har virket særdeles tilfredsstillende, og som har medvirket til, at foreningens medlemmer har kunnet få udsæd af god kvalitet og til rimelig pris.

Igennem alle 25 år har der under statens plantetilsyn og fælleskontrollen med kartoffelfremavl været dyrket en del fremavlskartofler til godkendelse i klasse A og E, og foreningens konsulenter har virket som inspektører ved denne kontrol. Enkelte avlere har udvist meget betydelig interesse for denne fremavl og har igennem årene leveret gode læggekartofler til nogle af foreningens medlemmer, et arbejde, der burde udvides, men som på grund af kartoffelavlens særlige organisering har vanskelige vilkår på øerne.

I året 1958 stiftedes Roskildeegnens sukkerroeeksportforening som en forening under det fælles planteavlsudvalg. Foreningens opgave var at tilrettelægge sukkerroeavl på Roskildeegnen og samtidig søge at opnå eksport af sukkerroer. De første år eksporteredes der derefter sukkerroer til Finland og Sverige og senere til Tyskland. Sukkerroeavlen var på det tidspunkt endnu ikke blevet mekaniseret ret meget, og det kneb derfor i de pågældende lande med at skaffe mandskab til roemarkernes pasning, hvorfor man så sin fordel ved at lade roerne dyrke i andre lande og derefter lade dem behandle på de pågældende landes egne sukkerfabrikker. For landmændene her på egnen og i nogle andre egne indebar denne ordning flere fordele, for det første kunne man i takt med reduktionen af kvægbesætningerne opretholde det sædvanlige roeareal og dermed et godt sædskifte, og for det andet var prisen som helhed ret tilfredsstillende. Der avledes derfor også roer til dette formål på et areal af ca. 200 ha hvert år, og der eksporteredes fra omegnens stationer 3 à 400 jernbanevogne med sukkerroer hvert år.

Foreningens første formand var Henning Hansen, Vestervang, St. Karleby, der efter sin død i 1966 blev afløst af gårdejer Chr. Jacobsen, Sverregård, Gadstrup. K. M. Nielsen var sekretær for udvalget, og administrationen foregik fra planteavlsudvalgets kontor.

SYGDOMME OG SKADEDYR m. m.

Igennem årene har udvalget med mellemrum ladet foretage undersøgelser vedrørende udbredelsen og skadevirkningen af forskellige plantesygdomme og skadedyr samt forekomst af flyvehavre og lignende. I årene 1925-28, 1930-31 og 1938-40 blev der således i 10 sogne foretaget undersøgelse på 280 ejendomme for at finde frem til, hvilke sygdomme og skadedyr, der forekommer, og den skade som der derved forvoldtes, og man fandt ved disse undersøgelser frem til, at den forvoldte skade med de daværende priser kunne opgøres til 15 kr. pr. ha., som gennemsnit, og hvis dette resultat overføres til det nuværende prisniveau, vil beløbet ligge på ca. 50 kr. pr. ha. under forudsætning af, at sygdommene og skadedyrene fortsat optræder i samme omfang som dengang. Da det kan anslås, at medlemmerne under Gl. Roskilde Amts Landboforening driver et samlet areal på ca. 27-28.000 ha., kan den samlede skadevirkning pr. år opgøres til ca. 1,4 mill. kr., men beløbet har utvivlsomt i nogle år været en del større og ikke mindst i de senere år,hvor den såkaldte sadelgalmyg har gjort sig gældende, og det understreger derfor nødvendigheden af, at man fortsat følger disse ting meget nøje. En væsentlig del af konsulenternes tid anvendes derfor også hver sommer til at bistå medlemmerne med råd og vejledning i disse spørgsmål, og jo dyrere afgrøderne bliver, desto større betydning har det, at man får begrænset angrebene til det mindst mulige.

En lang række undersøgelser på mere specielle områder vedrørende disse ting har skabt klarhed over sygdommenes og skadedyrsangrebenes forløb, og derigennem har man samtidig indvundet erfaringer med hensyn til den rigtige bekæmpelse.

I 1949, 1954, 1955 og 1956 har man i et par sogne ladet foretage undersøgelse over flyvehavrens udbredelse, og disse undersøgelser viste, at der de pågældende steder forekom flyvehavre på ca. 34 pct. af ejendommene, og i 12 pct. af tilfældene var denne plante udbredt i en sådan grad, at den vanskeligt lod sig bekæmpe ved lugning. Man har derfor i vejledningsarbejdet forsøgt at gøre medlemmerne opmærksom på denne plantes udbredelse og de vanskeligheder

Sorter præsenteres ved markvandring

som denne kan afstedkomme, men ikke desto mindre har flyvehavren stadig for stor udbredelse, og der er derfor fortsat grund til at være opmærksom på dens tilstedeværelse. Det skal dog bemærkes, at vi i de senere år har fået bekæmpelsesmidler som Avadex og Carbyne, med hvilke man kan holde den nede, men trods alt vanskeligt kan udrydde den.

Sadelgalmyggens udbredelse har man i de senere år fulgt med særlig stor opmærksomhed, da det har vist sig, at den i visse egne optræder i næsten alle kornafgrøder, dog særlig byg og hvede, og man har derfor forsøgt at bekæmpe den ved sprøjtning af de pågældende arealer med Paration, en stor del af dette sprøjtearbejde udføres med jordgående redskaber, hvorved man laver spor i markerne, som man i flere forsøg har fundet nedsætter udbyttet med ca. 1 hkg kerne pr. ha. Fra udvalgets side har man derfor også taget spørgsmålet op om at behandle de pågældende arealer fra fly, og der er i de senere år foretaget behandling på denne måde på et areal af ca. 1 à 2.000 ha. pr. år, og i det store og hele er det lykkedes at holde angrebene nede og begrænse tabet i meget væsentlig grad.

VEJLEDNINGSARBEJDET:

Medlemmerne har — uden vederlag — ret til at tilkalde konsulenterne i alle spørgsmål vedrørende planteavl, og det har man benyttet sig stærkt af ikke mindst i de senere år, hvor landbrugets økonomiske forhold har været mere eller mindre dårlige, og hvor det derfor har været nødvendigt at tage alle ting i betragtning. Medens det tidligere var almindeligt, at en væsentlig del af oplysningsarbejdet foregik som foredrag over for større eller mindre forsamlinger, har man i de senere år fra medlemmernes side ønsket mere direkte vejledning, idet problemerne, selv om de stort set er de samme, kan være meget forskellige fra ejendom til ejendom, og konsulenternes tid er derfor også i sommerhalvåret medgået til bedriftsbesøg og i vinterhalvåret med udarbejdelse af drifts- og gødningsplaner, desuden har telefonerne været meget stærkt benyttet, og mange medlemmer henvender sig desuden på kontoret, når de har problemer, som de ønsker oplysninger om. Konsulenttjenesten er således blevet udnyttet i et stadig stigende omfang.

For at belyse specielle emner mere indgående har man desuden ved de årlige dyrskuer arrangeret planteavlsudstillinger, hvor man har søgt at belyse aktuelle spørgsmål på en direkte og indgående måde, disse udstillinger, der har været meget belærende, har hvert år været besøgt af et stort antal mennesker.

Desuden har man hver sommer arrangeret markvandringer forskellige steder i foreningens område. I løbet af de sidste 25 år har der således været afholdt 95 markvandringer for foreningens medlemmer og 101 markvandringer for unge landmænd. Tilslutningen til disse har varieret fra ca. 30 til ca. 500, og det kan anslås, at den samlede tilslutning igennem årene har været 12-13.000.

Der har desuden i denne periode været holdt et stort antal foredrag om planteavlsspørgsmål, de fleste af disse har været holdt i de lokale kredse og har som helhed haft god tilslutning.

Udvalget har, i den udstrækning det har været muligt, forsøgt at følge med tiden og bistå foreningens medlemmer så godt som muligt, og håber det i nogen grad er lykkedes, men man er indstillet på, at der i fremtiden vil melde sig mange nye opgaver, som skal løses og, at der derfor fortsat og sikkert i stigende grad vil være behov for et godt og effektivt vejledningsarbejde på planteavlens område.

Svineavlsarbejdet

Professor G. Begtrup skrev i begyndelsen af forrige århundrede således: „Den sjellandske Bonde, fornemmelig i Skovegnene, holder alt for mange Sviin, og derover høres med Rette megen Klage. Bøndernes Sviin ere det mest ødelæggende, som vel kan tænkes. Det første Aar bliver de ei større end en god Kat, hvorfor de ogsaa maa være 3 Aar gamle, førend de slagtes. Hidtil har det almindeligste Antal paa en Gaard til 4 Tdr. Hartkorn været 20 Stk. Det lader nu, som et forbedret Agerbrug vil noget formindske Antallet. Efter min Erfaring betaler det sig ikke at holde flere Sviin, end man kan fodre vel med Affaldet fra Avlingen og Køkkenet.

Mange Sviin hos Bonden ere Tegn paa Fattigdom og slet Oekonomie, da han ei er i Stand til tilbørligen at opføde dem, uden til sin egen Skade."

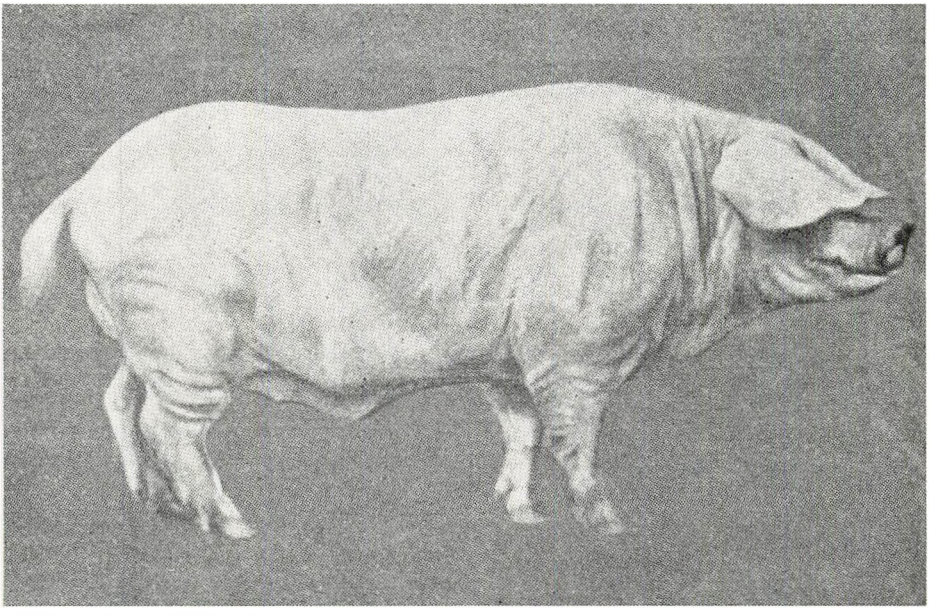

Orne fra tiden omkring 1870

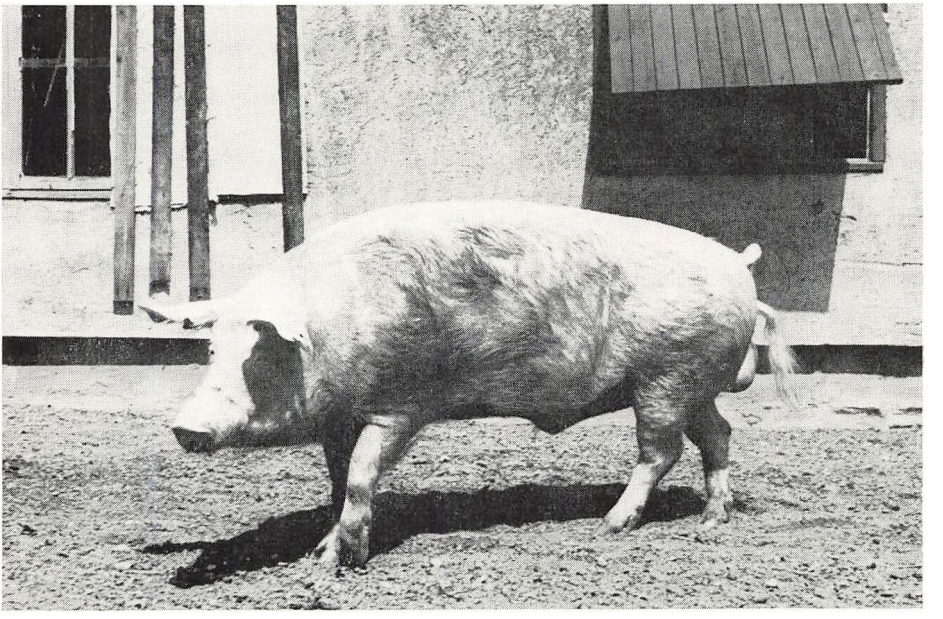

Orne fra omkring 1900

Imidlertid oprandt en bedre tid for svinene. Omkring midten af det 19. århundrede begyndte det danske landbrug at forandre driftssystem. Kornsalget blev afløst af mælkeridrift, først på de store, senere på de mindre gårde, og efterhånden som mælkeproduktionen vandt udbredelse, blev svinene landbrugets kælebørn. Affaldet fra mejerierne, skummetmælk, valle og kærnemælk, blev nu grundlaget for svineholdet. Der blev nu overflod af god, proteinrig føde. Sulteperioder kendte svinene ikke længere til, og senere, da rodfrugtdyrkningen begyndte at brede sig, blev der yderligere forråd af sunde og gode fødemidler.

Den gamle svinerace var dog ikke taknemmelig nok for de bedre kår. Den var hårdfør og frugtbar nok, men den var ikke i stand til hurtigt nok at omsætte den let fordøjelige næring til salgbart flæsk. Vore eksportslagterier, som solgte flæsket til England, var, i modsætning til det tyske markeds, ikke tilfreds med vor svinebestand. De klagede over, at svinene var for korte, for fede og for lidt kødrige.

Fremgangen havde hidtil kun været ringe, indtil andelsslagterierne oprettedes i 80'erne og 90'erne. Bl. a. kan nævnes, at Magnus Kjær i dette tidsrum indførte

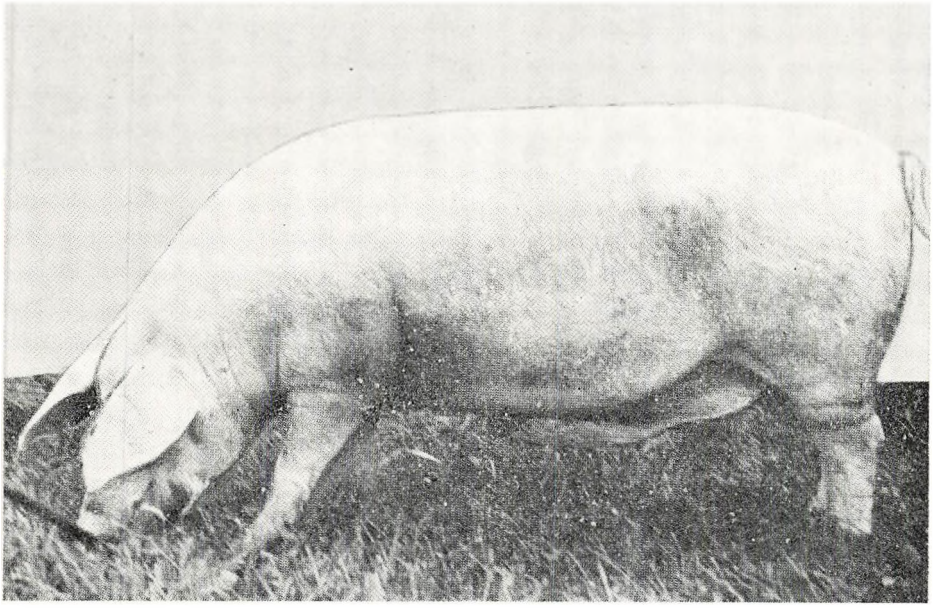

So fra omkring 1900

og udstationerede Yorkshireorner på Holstebro-egnen, og han oprettede ligeledes et avlscenter for denne race. Så snart orner gik af, blev de afløst af nye racerene dyr, og i løbet af kort tid hævedes Holstebro-flæskets ry på det engelske marked. Dette bevirkede, at Holstebro-svin oversvømmede store dele af landet. Denne blodblanding mellem det store Yorkshiresvin og landracen lettede i høj grad overgangen fra det tyske til det engelske marked. Helt tilfredsstillende var disse krydsninger dog ikke, for selv om Yorkshireracen kvalitetsmæssigt var landracen klart overlegen, var landracesøerne til gengæld langt mere frugtbare, og afkommets konstitution langt stærkere.

Statskonsulent P. A. Mørkeberg fremsatte i 1896 en plan, hvorefter begge racer skulle holdes rene, og slagterisvinene fremstilles ved krydsning mellem dem. Der blev derefter oprettet avlscentre med den danske landrace og med den store hvide Yorkshireracc, således at sobestanden ude i den almindelige avl kunne bestå af den sunde, mælkerige, hårdføre og nøjsomme landrace, hvortil man så skulle bruge orner af Yorkshireracen med den fine flæskekvalitet. Samtlige avlscentre stod under landboforeningernes kontrol. Avlen og udvalget af

avlsdyr blev ledet af ejerne i samråd med landboforeningernes kontroludvalg, og centrene modtog et årligt tilskud fra staten.

Allerede i 1898 var der 69 landracecentre og 10 Yorkshirecentre. De lokale landboforeninger valgte udvalg, som tilså centrene, og statens tilskud blev fordelt her igennem. Efter revision af husdyrloven i 1912 blev statstilskuddet til svineavlen nedsat fra 45.000 til 25.000 kr. under forudsætning af, at slagterierne ydede et lignende beløb, hvilket skete, og samtidig overgik centertilsynet til slagterierne.

Inden for Gl. Roskilde Amts Landboforening blev et forslag i 1896 vedtaget om præmiering af hele besætninger af landracesvin, samt en præmiering af afkom efter orner. Der er siden 1896 oprettet 20 centre i Københavns amt. Nogle er nedlagt efter få års forløb, og for tiden findes 6 statsanerkendte svineavlscentre i Københavns amt.

	Oprettet	*Nedlagt*
Vilhelmineshåb, Tåstrup, gdr. Vilh. Nielsen	1896	1910
Værdegård, Tåstrup, gdr. L. Larsen	1897	1910
Strandagergaard, Lyndby, gdr. N. L. Christiansen	1915	1932
Havdrupgaard, Havdrup, gdr. A. Bech	1919	1924
Tune Hede, Tåstrup, hmd. P. Jensen	1920	1923
Torstholm, Hedehusene, gdr. Ole Olsen	1921	1929
Ørsted, Havdrup, gdr. H. Nielsen	1922	1929
Elisagaard, Roskilde, gdr. Bh. Lund Larsen	1926	1940
Kulhus, Værløse, prof. M. le Maire	1932	1939
Borupgaard, Ballerup, A/S Mælkeriet Enigheden	1940	1954
Karleby, Kr. Hyllinge, gdr. L. Olsen-Larsen	1942	1953
Dåstrup, Viby Sj., gdr. Søren Olsen	1896	1960
Kirkerup, Veksø, gdr. Hans Chabert, nu Viggo Chabert	1925	1967
Baunehøj, Torkilstrup, gdr. Ernst Hansen	1966	1969
Dåstruplund, Viby Sj., gdr. Hans T. Olsen	1928	
Vestergaard, Aagerup, gdr. Karl Jensen, nu Alfred Jensen	1931	
Tolstrup, Jystrup, gdr. Herman Hansen	1938	
Valore, Ejby, gdr. Gunner Jacobsen	1946	
Hvidemosegaard, Kyndeløse, gdr. Aage Nielsen	1946	
Kongemarken, Roskilde, parcl. G. Frandsen	1966	

Det var ikke noget let arbejde at samle bestanden til landracecentrene, da den gamle landrace forlængst var stærkt opblandet med Yorkshireblod. Man gjorde

Svineforsøgsstationen på Søndermarksgaarden

sit udvalg blandt de dyr, der så ud til at være mindst påvirket af engelsk blod. I de første årtier var bestanden meget blandet, men efterhånden lykkedes det på grund af centerejernes dygtige arbejde at få gjort landracen ensartet og typefast, og af en så fin flæskekvalitet, at den nu kan betragtes som verdens bedste baconrace.

FORSØGSVIRKSOMHEDEN

For at støtte de bestræbelser, der i 1896 blev iværksat for at føre svineavlen ind i et mere rationelt spor, og samtidig virke for tilvejebringelsen af en god slagtekvalitet, besluttede Landøkonomisk Forsøgslaboratorium i 1899 at anstille fodringsforsøg med grise tillagt på kårede stamdyr i de anerkendte avlscentre for svin af Yorkshireracen, svin af dansk landrace, samt krydsninger i første led efter Yorkshireorner og landracesøer. Forsøgene, der strakte sig til 1905, blev gennemført på forskellige gårde rundt om i landet. Det blev efterhånden klart, at disse såkaldte raceforsøg med svin først ville komme til deres fulde

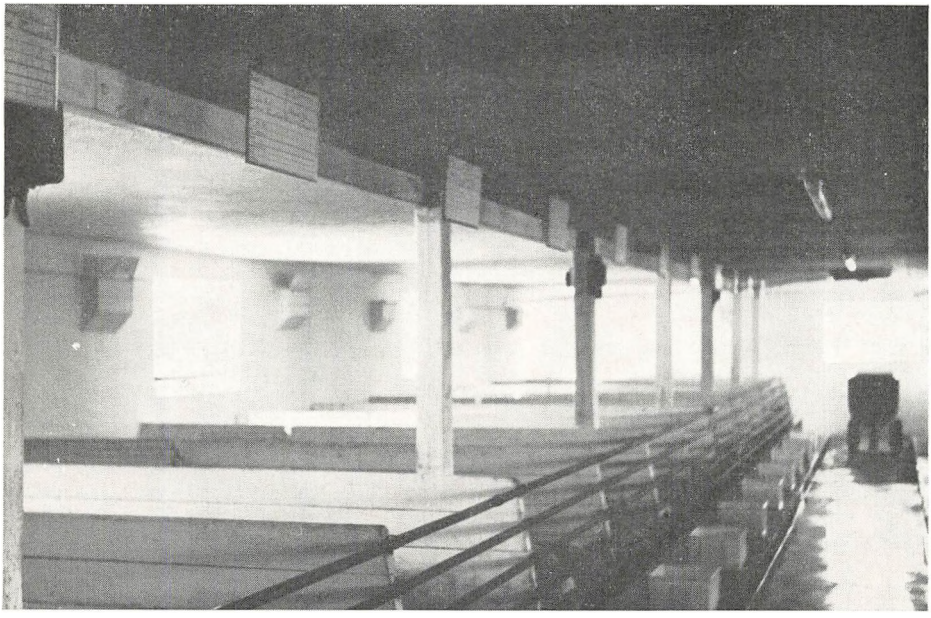

Enteriør fra svineforsøgsstationen på Søndermarksgaard

ret og gøre tilsigtet nytte, når undersøgelserne blev gjort kontinuerlige og kom til at omfatte flere svin og endelig gennemførtes under mere ensartede forhold.

Med økonomisk støtte fra landboforeninger og andelsslagterierne i Fyns Stift oprettedes verdens første svineforsøgsstation „Elsesminde" i Sanderum i 1907, og den fik hurtigt efterfølgere i den øvrige del af landet, idet der allerede året efter åbnedes lignende stationer såvel i Jylland som på Sjælland.

Arbejdet på disse forsøgsstationer viste sig hurtigt at give gode resultater, idet det gennem afkommet var muligt at udvælge de avlsdyr, der var mest trivelige, havde det laveste foderforbrug og det tyndeste rygspæk. De omtalte stationer modtog kun svin fra avlscentrene, men efterhånden som avlscentergrisene blev spredt rundt til den almindelige avl, opstod der en trang til nydannelse. En sådan foregik, da den første lokale svineforsøgsstation blev oprettet i 1916 ved Svendborg. Den næste blev i 1921 oprettet af landboforeningerne og husmandsforeningerne i Københavns amt, samt af Roskilde Andels Svineslagteri. Forsøgene havde de første 9 år til huse på Kristiansminde ved Roskilde. Garvermester N. Nielsen var fodervært for forsøgene, men da landboorganisationerne i 1930 opførte Søndermarksgaard ved Køgevej, blev forsøgene henlagt dertil.

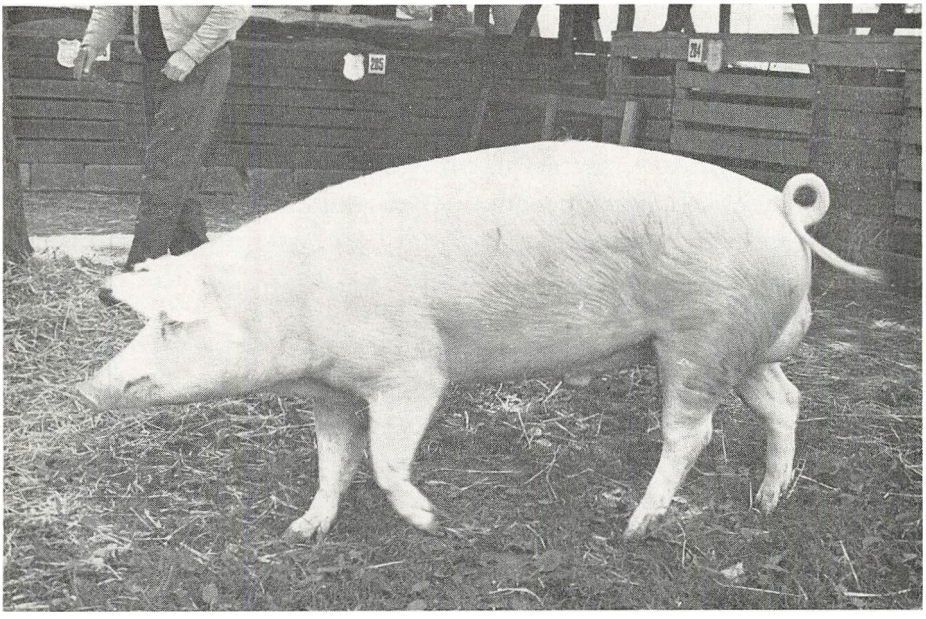

Orne fra 1970

Forsøgsstationen er gennem årene blevet udvidet flere gange, således sidste gang i 1958, hvor der blev bygget 12 nye stier til. Stationen rummer i dag 48 stier og har en forsøgskapacitet på ca. 135 hold årligt.

I 1963 blev der installeret varme i staldene. Anlægget er af varmluftkalorifere-typen og fungerer udmærket, selv om man i dag sikkert havde valgt centralvarmeanlæg med rørene anbragt under vinduerne. De nyeste erfaringer viser ganske tydeligt, at et sådant anlæg giver en mere ensartet varmefordeling i stalden. Selv om man altså ikke kunne påstå, at det var det mest ideelle varmeanlæg, viste de kommende års resultater ganske tydeligt fordelen ved kunstig varme i svinestalde. For det første faldt foderforbruget kendeligt, og den daglige tilvækst steg. For det andet viste sygdomsstatistikken et ikke ubetydeligt fald i antallet af „pustere", resulterende i færre anmærkninger fra slagteriet om lungebetændelse og lungehindebetændelse. Forsøgsstationernes gode resultater med kunstig varme afspejler sig da også i praksis, idet antallet af varmeanlæg stiger støt, ligesom der næppe bygges mange nye svinestalde i dag uden kunstig varme. Det største og mest mærkbare resultat mærkes især, hvor der

installeres centralvarme i sostalde, idet smågrisene jo stiller langt større krav til varme og lav luftfugtighed end fedesvin.

Den nyeste forbedring, der er foretaget på forsøgsstationen, blev gennemført i vinteren 1969, ved at den gamle afdeling blev forsynet med termostatreguleret ventilation mod tidligere naturligt aftræk gennem en stor skorsten. Ligeledes blev alle tre ventilatorer monteret med stilbare spjæld. At disse forbedringer ikke forlængst er foretaget skyldes, at der ved fuld belægning er 4,5 m^3 luft til hver gris. Alligevel mener vi at kunne spore et positivt udslag, især på varme sommerdage.

I modsætning til de faste svineforsøgsstationer, hvoraf Sjælland I på Ledreborg Allé er den ene, fodres grisene ikke individuelt, men alle 4 forsøgsgrise går sammen fra modtagelse ved ca. 20 kg til slagtning. Siden forsøgenes start i 1921 er der udsendt i alt 40 beretninger om arbejdet, og der er i disse anført resultater fra 2466 forsøgshold. For disse hold er foderforbruget og den daglige tilvækst gjort op gennem nøje vejning af foder og grise. Dette arbejde er i de sidste 7 år, hvor Verner Simonsen har været ansat som forsøgsassistent, blevet udført på udmærket måde. Efter slagtningen bliver svinene bedømt for slagtekvalitet. Til belysning af udviklingen i den mellemliggende tid, ses hovedresultaterne fra første og sidste, samt et par mellemliggende beretninger:

	Kristiansminde		*Søndermarksgaard*			
	1921-22	1931-32	1941-42	1951-52	1961-62	1967-68
Antal hold	35	46	18	26	95	127
Alder i dage, beg.	53	66	74	73	78	71
Alder i dage, slut.	185	180	187	183	188	183
Vægt i kg, beg.	15,2	20,4	19,8	20,7	20,1	19,5
Vægt i kg, slut.	96,8	91,2	92,3	91,2	90,2	89,9
Daglig tilvækst, g	630	629	644	644	639	631
F.e. pr. kg tilvækst ...	3,50	3,31	3,49	3,23	3,10	3,04
Pct. eksportflæsk	61,0	61,6	60,6	61,3	60,6	60,5
Tykkelse i cm af:						
rygflæsk	4,8	3,7	3,38	3,46	2,96	2,41
sidespæk					2,64	1,84
bug	3,4	3,1	3,19	3,32	3,39	3,27
Kropslængde i cm	89,4	89,0	95,5	93,3	94,8	96,2

Points 0-15 for:	1921-22	1931-32	1941-42	1951-52	1961-62	1967-68
bov	12,3	12,3	12,7	12,5	12,5	12,8
rygflæsk fordeling ...	11,6	12,4	12,9	12,6	12,6	13,2
Bugen	11,6	12,0	12,8	13,1	12,7	13,0
Skinker	12,4	12,2	12,6	12,5	12,6	12,9
Kødfylde, oersk					12,2	12,7
Bacontype		12,2	12,7	12,4	12,2	12,8
Kødfarve					2,20	2,17
Pct. af dyrene i klasse:						
A1			5	4	14	65
A		74	72	80	70	33
B		20	10	13	15	2
C		6	3	3	1	0

Tallene viser, at grisene bruger ½ f.e. mindre til at producere 1 kg kød. Den daglige tilvækst er derimod uændret. Især ses det, at slagtekvaliteten er blevet betydelig bedre. Mest iøjnefaldende er rygflæskets tykkelse, der jævnt gennem årene er formindsket fra 4,8 cm i 1921 til 2,4 cm i 1968, hvilket også tydeligt afspejler sig i klassificeringen. Kroppen er blevet 7 cm længere, og så skal der endda lægges et par cm til, idet målene ikke tages samme sted nu som tidligere. Sidespækmålet, som blev indført i 1957, var da 2,89 cm, og er altså i løbet af 10 år blevet næsten 1 cm tyndere. Points for bov, ryg, skinke osv. viser alle stor fremgang, og når dertil bemærkes, at kreterierne for pointsgivning gennem årene er strammet en hel del, bliver den reelle fremgang betydelig. Medens dette skrives, er ovenstående tabel med sine points allerede historie. For så sent som i 1962 foretog Forsøgslaboratoriet en undersøgelse omfattende 320 svin til belysning af sammenhængen mellem den hidtidige subjektive vurdering af de enkelte dele af baconsiden og disses vægt og kødfylde bestemt ved partering og opskæring. Resultaterne viste, at der kun er ringe sammenhæng mellem points for de enkelte dele og disses vægt og kødfylde. Undersøgelserne viste imidlertid også, at en partering af den ene side af forsøgssvinene og en bestemmelse af kødindholdet i kam og skinke giver mulighed for en meget sikker vurdering af hele sidens kødindhold.

Resultatet af disse forsøg bevirkede, at Landsudvalget for Svineavlens Ledelse anbefalede etablering af 2 bedømmelsescentraler. Den ene i tilknytning til Ring-

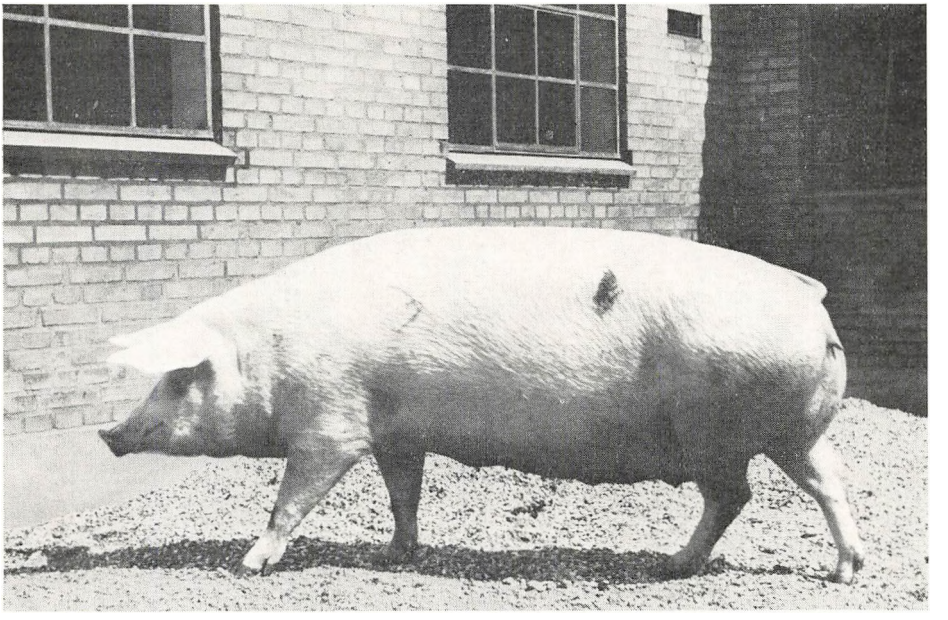

So fra 1970

sted Slagteri, og den anden til Horsens Slagteri. I maj 1967 fandt indvielsen af begge centraler sted.

Indtil 1. juli 1969 blev den ene baconside anvendt til bestemmelse af slagtekvaliteten ved den hidtil anvendte metode, og den anden side blev parteret og brugt til den nye metode. Begge resultaterne blev sendt til avlerne, men fra ovennævnte dato er det kun den nye metode, der anvendes. Denne går i korthed ud på, at den ene side parteres og vægten af bov, nakkekam, brystflæsk og skinke bestemmes. Samtidig hermed opnår man ved dissektion af kam og skinke et tilfredsstillende grundlag for vurdering af grisenes samlede kødindhold. De vigtigste resultater af den gamle pointsbedømmelse var points for skinken, points for kødfylde, overskåret og points for type. Skinkekarakteren er nu erstattet af skinkens vægt og dens kødprocent, som er et rigtigere udtryk for skinkens værdi end pointstallene. Som erstatning for points for kødfylde, overskåret, får man vægt og kødprocent i kam, samt kødprocent i hele siden. Endelig har man som hidtil sidespækmålet og muskelarealet.

Da opskæringsforsøgene har vist, at en høj kødprocent i hele siden i de fleste tilfælde er ensbetydende med tyndt ryg- og sidespæk, et stort muskelareal, og en

stor og kødfuld skinke, bliver kødprocenten på lignende måde, som points for type, en generalnævner for sidens kvalitet, samtidig med at den giver et rigtigere udtryk for sidens kødindhold.

Ved vurderingen af de nye resultater gælder de samme regler som ved de gamle. For at opnå yderligere fremskridt må forældre og søskende til forsøgsholdet ikke anvendes til avl, medmindre forsøgsresultaterne og de vigtigste egenskaber ligger over gennemsnit, og det vil for kødprocenten betyde 60 eller derover.

Når der lægges endnu større vægt på kødfylden ved den nye end ved den gamle bedømmelse, skyldes det, at vore markeder først og fremmest ønsker så meget kød og så lidt fedt som muligt.

FODRINGSFORSØG

I jubilæumsskriftet: „Gl Roskilde Amts Landboforening gennem 75 år" omtaler konsulent K. M. Andersen udførligt de fleste af de fodringsforsøg, der i tiden op til 1945 er blevet udført på Søndermarksgård. Her skal blot kort omtales nogle af de vigtigste.

Forsøg med selvfodringsapparater til mindre grise gav et positivt udslag, hvad tilfældet ikke var med de større. Fodring med muggent rug gav alvorlige beskadigelser af nyrerne med total utrivelighed til følge. Forsøg med malefinhed af henholdsvis byg og majs gennemførtes i begyndelsen af 30'erne. For byggens vedkommende viste en malefinhed på under 1 mm en uheldig tilbøjelighed til at klistre. I dag anser man en soldstørrelse på 3,5 mm for passende. Under krigen blev der foretaget forsøg med køkkenaffald, det såkaldte „spild", efter forskellige foderplaner. Resultaterne gav den bedste udnyttelse, når der til halv mælkemængde (ca. 1½ l), og til 1,0—1,5 kg byg blev givet „spild" efter behag.

Af nyere forsøg, som blev gennemført, når afkomsforsøgene levnede plads dertil, skal omtales et fra 1961 og 1962. Formålet var dels at undersøge virkninger af varierende foderstyrke, og dels at anvende forskellige proteinmængder i foderet. Det er i dag, kun 7—8 år efter, interessant at se, at en foderstyrke på 2,0 f.e. dgl. i gennemsnit gav en betydelig ringere slagtekvalitet end de hold, hvor foderstyrken lå på ca. 1,8. I dag ligger forsøgsgrisenes foderstyrke på ca. 2,0, uden at det tilsyneladende forringer slagtekvaliteten. Det viser tydeligt den fremgang, den danske landrace på dette område har gjort på de få år. Den

mængde tilskudsfoder, der efter det samme forsøg gav det bedste resultat, lå på 210 g pr. gris daglig. I dag er vi oppe på 360 g tilskudsfoder, og vi skal uden al tvivl endnu højere op.

SYGDOMSBEKÆMPELSE

I de senere år er antallet af bemærkninger fra slagterierne angående sygdomme hos vore slagterisvin steget foruroligende. Det drejer sig især om luftvejslidelser — lungebetændelse og lungehindebetændelse. Disse sygdomme volder svineproducenterne store tab, dels direkte ved en lavere afregningspris fra slagteriet, og dels, og af langt større omfang, indirekte gennem større foderforbrug og lavere tilvækst. I forbindelse med luftvejssygdommene skal nævnes, at den svækkelse af grisenes kondition, som her sker, kan befordre den meget udbredte nysesyge, som kun få svinebesætninger kan sige sig fri for at have haft kendskab til.

En anden meget tabgivende svinesygdom, som navnlig i de sidste år har indvaderet vore fedesvinstalde, er svinedysenteri, også kaldet smitsom diarré. Smit-

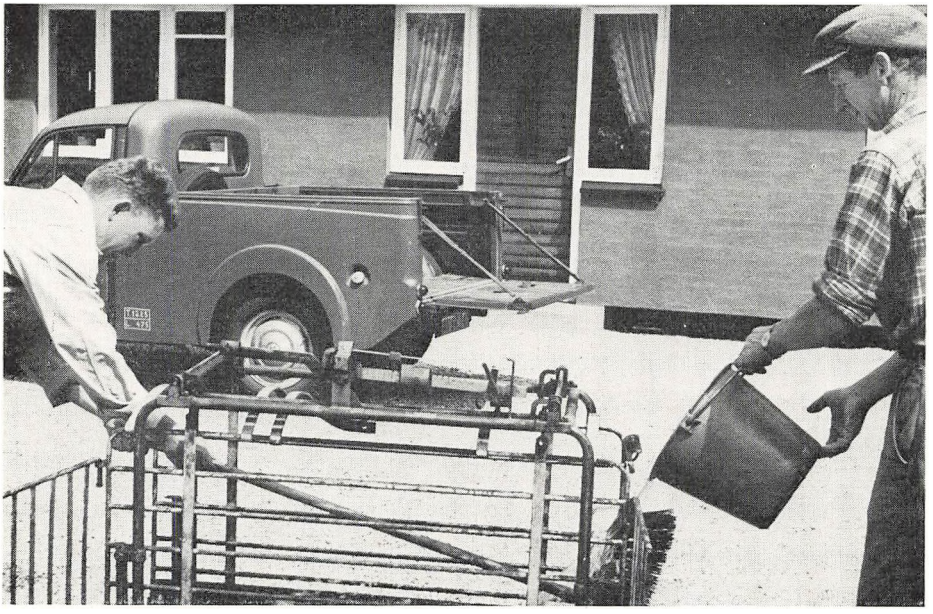

Vægten desinficeres

ten breder sig meget hurtigt, og Slagteriernes Forskningsinstitut har påvist, at det er gødningen, der smitter. Forholdsreglerne er: Fjernelsen af smitten så hurtigt og så effektivt som muligt ved hjælp af udmugning, rensning og desinfektion af stalden, samt helbredelse og forebyggelse med et egnet antibioticum.

En af årsagerne til den større sygdomsfrekvens, især hos fedesvinene, skal sikkert søges i den ringere hygiejne i vore stalde i dag. Tidligere var det almindeligt, da landmanden havde mere arbejdskraft til sin rådighed, at rengøre stierne grundigt 2-3 gange årligt. Dette meget nødvendige, men desværre tidskrævende arbejde kniber det med at få gjort. Som et forsøg på at råde bod på dette anskaffede Svineavlsudvalget i 1966 et damprensningsanlæg, som samtidig med at landmænd ved henvendelse til forsøgsstationen kan leje dette, også bliver brugt til rengøring og desinfektion af forsøgsstalden. Efterspørgslen var i begyndelsen ikke særlig stor, men er steget støt, og i sommeren 1969 har damprenseren været lejet ud konstant. Det er et tydeligt bevis på, at mange har indset nødvendigheden af en effektiv indsats i bekæmpelsen af smitsomme sygdomme.

Det er ikke kun i fedesvinstalden, at en damprensning vil give resultat. En sygdom som smågrisediarré, hvor det ligeledes er gødningen, der smitter, vil naturligvis kunne bekæmpes efter samme recept som den smitsomme diarré hos større svin.

Som det sikkert vil være mange bekendt var flere af vore forsøgsstationer en overgang stærkt angrebet af smitsom diarré, og nogle så voldsomt, at en fuldstændig tømning af stalden med efterfølgende rensning og desinfektion var nødvendig for at komme sygdommen til livs. Forsøgsstationen Søndermarksgård har hidtil kunnet holde sig fri for angreb, og for at få konstateret, om det var muligt ved hjælp af alle midler helt at undgå infektion, indledtes i slutningen af 1968 et samarbejde med Slagteriernes Forskningsinstitut. Forebyggelsen går i korthed ud på følgende: Grisene bliver ved modtagelsen vasket over hele kroppen med en 2 pct. opløsning af et meget effektivt desinfektionsmiddel „Tego 51". Vaskningen, som foregår i vægten, foretages med en højtryksrenser (en vandkande og en børste kan bruges). Efter dette brusebad, som fjerner og dræber smitstoffer, som grisen evt. har med hjemmefra, gives en indsprøjtning med „Tylan vet.", for derved at forhindre allerede opståede diarréer i at komme til udbrud. Grisene anbringes dernæst i den damprensede og med ovennævnte middel desinficerede sti. Forsøget har indtil nu været absolut positivt — ikke eet tilfælde af smitsom diarré er blevet bemærket, og fremgangsmåden kan varmt anbefales landmænd med massiv infektion i svinebesætnin-

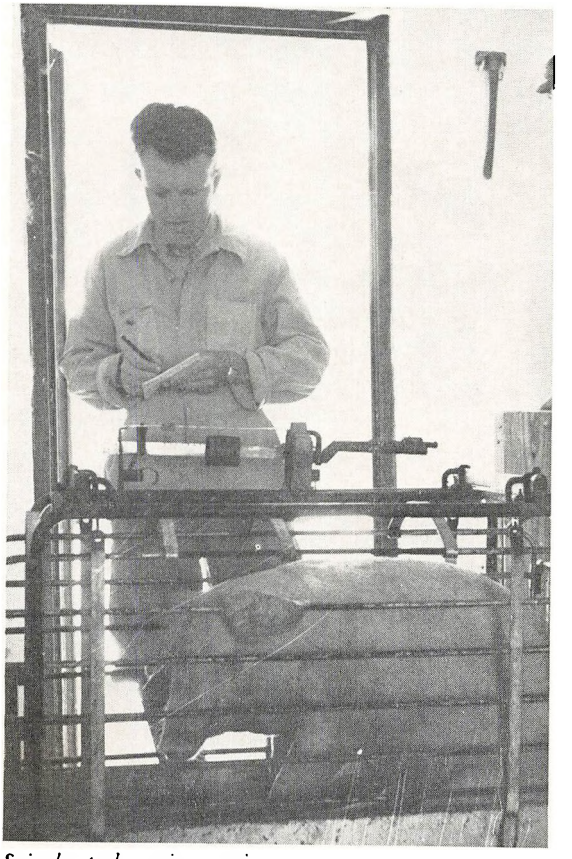

Svinekontrol -- grisene vejes

gen. Hvis denne fremgangsmåde synes for drastisk og for dyr, kan man efter tømning af hele stalden eller en sektion af denne, evt. undlade indsprøjtning med antibiotica, men ellers bør fremgangsmåden nøje følges.

SVINEKONTROLFORENINGER

I takt med baconmarkedets krav til kødfulde svin strammer slagterierne klassificeringen. Resultatet heraf bliver flere grise i anden klasse, hvis ikke landmanden samtidig forbedrer grisenes kvalitet, og derfor er det først og fremmest nødvendigt at fodre rigtigt, d.v.s. fodre efter ganske bestemte normer.

For at lette landmanden på dette område blev der her i amtet i 1956 oprettet en svinekontrolkreds. Tilslutningen var i starten ret beskeden med 42 medlemmer med en samlet produktion på ca. 9.000 svin. Arbejdet blev de første år varetaget af en landbrugskandidat, men et par år senere blev der ansat yderligere to svinekontrolassistenter, og medlemstallet steg til ca. 140 med en produktion på 32.000 svin. Disse tal holdt sig nogenlunde uforandret indtil midten af 60'erne. Her efter er medlemstallet faldet jævnt år for år, således at vi i dag er nede på 88 medlemmer. Til gengæld producerer disse ca. 60 pct. flere svin i gennemsnit end i 1960. Forklaringen på dette må først og fremmest søges i landbrugets strukturændring, men den store udbredelse af de færdige foderblandinger kan meget vel være medvirkende til den ringere tilslutning til fodringskontrollen. I 1967 indførtes en ordning, hvorefter de enkelte medlemmer frit kan vælge mellem ønsket om fuldt regnskab over de enkelte hold eller kun at få ført staldtavlerne, og desuden om man ønsker vejning af grisene eller ej.

Er svinekontrollen velegnet til sammenligning mellem de enkelte hold, og derudover til opnåelse af korrekt fodring, så kniber det, når tallene skal bruges som mål for økonomien. Til denne ende må man have en produktionskontrol, hvor alle grisene vejes og foderbeholdningen gøres op på bestemte skæringsdatoer, f. eks. een gang hvert kvartal. Forsøgsmæssigt er vi begyndt en sådan produktionskontrol hos et par af vore fodringskontrolmedlemmer.

ORNEUDSTATIONERING

Den tidligste form for „orneudstationering", vi kender, er den såkaldte „byorne", som på skift blev holdt af bønderne i det gamle byfællesskab. Naboerne havde ret til fri afbenyttelse, men kravene til ornen var udover arbejdsvilligh ed ikke store. Egentlig orneudstationering møder vi først i 1880 på Holstebroegnen, hvor slagteriejer Magnus Kjær indførte engelske Yorkshireorner til brug blandt slagteriets leverandører. Holstebroflæsket blev stærkt efterspurgt, og ordningen bredte sig til mange nyoprettede andelsslagterier. Senere omkring århundredeskiftet blev der ydet statstilskud til orner af Yorkshireracen eller dansk landrace, når de var godkendt af et udvalg nedsat af landboorganisationerne.

Gl. Roskilde Amts Landboforening nedsatte i 1899 et udvalg, der indtil 1912, da statstilskuddet bortfaldt, udstationerede orner blandt egnens landmænd. Roskilde Andels Svineslagteri påbegyndte i 1929 en udstationering

blandt andelshaverne. Foderværterne havde pligt til at lade naboer benytte ornen. I perioden inden 2. verdenskrig var der i oplandet udstationeret over 70 orner. Under krigen faldt antallet en del, og først i 1952, hvor man oprettede egentlige ornecentraler, kom der rigtigt gang i benyttelsen af slagteriets orner. Siden dette tidspunkt og indtil i dag er der indkøbt og fordelt ca. 3000 orner gennem denne ordning. I december 1968 var der udstationeret 226 orner, fordelt med 67 hos private og 159 hos oplandets 4 ornecentraler. Formålet med udstationeringen er, så hurtigt og effektivt som muligt at tilføre den almindelige brugsavl de kvalitetsforbedringer, der opnås i eliteavlen. Orneudvalget, der består af 3 repræsentanter valgt af henholdevis Landbo- og Husmandsforeningerne samt slagteriet, indkøber først og fremmest orner fra de statsanerkendte svineavlscentre, og et mindre antal fra fremavlere. Kravene til ornen er store. For det første skal forældrene have bevist anlæg for stor køddannelse ved at slagteresultaterne ligger over et vist minimum. Dernæst skal den medfølgende stamtavle vise stor frugtbarhed for navnlig moderens vedkommende. Endelig skal ornens exteriør være i orden, og det vil især sige, at benene skal være stærke, at hovedet skal være fint, og at dyret skal være typisk.

AVLSDYRSALGET

Nu er ornen som bekendt kun halvdelen af de arvelige anlæg. Moderen, som udgør den anden halvdel, har indenfor brugsavlen altid været mere forsømt. Her har man som regel begrænset kravene til frugtbarhed og holdbarhed, medens anlæg for god slagtekvalitet er blevet negligeret. For at råde bod på dette forhold er der rundt om i landet oprettet avlsdyrauktioner, hvor interesserede kan forny deres besætning med gylte fra avlscentrene. Disse avlsdyrauktioner har kun få steder opnået succes. Roskilde Andels Svineslagteri indførte i samarbejde med Svineavlsudvalget i 1958 en ordning, hvorefter andelshaverne kunne købe gylte fra elitebesætninger. Der blev ydet kredit for indtil 80 pct. af købesummen. Sælgerne var egnens svineavlscentre og fremavlssteder. For drægtige dyr garanteredes 6 levendefødte grise, og sælgeren erstattede hver manglende gris med 4 pct. af købesummen. Dog satte heller ikke denne ordning tilstrækkelig gang i gyltesalget, og man så sig om efter en mere tidssvarende gylteformidling. I efteråret 1963 indgik Svineavlsudvalget her i amtet et samarbejde med Frederiksborg amt, hvor man året før havde oprettet en ny form for avlsdyrsalg.

I formålsparagraffen står: For at øge spredningen af gode avlsdyr fra avls-

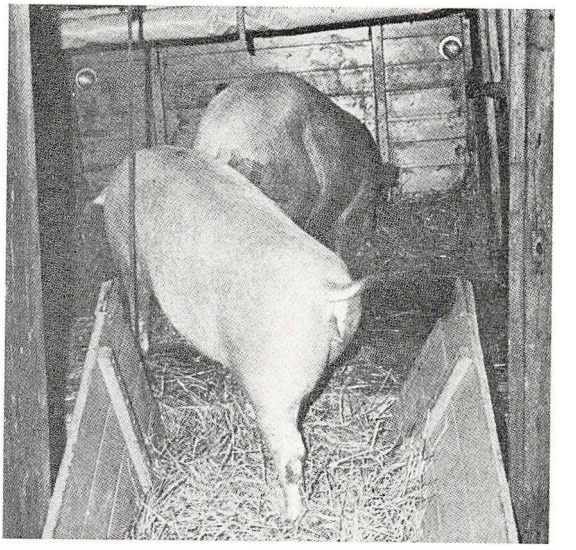

Gyltene læsses på læsserampe

centre og fremavlssteder i Frederiksborg og Københavns amter opretter „Foreningen til Svineavlens Fremme i Frederiksborg amt" sammen med „Svineavlsudvalget for Københavns amt" en underafdeling kaldet „Slagteriernes og Landboorganisationernes Avlsdyrsalg for Frederiksborg og Københavns amter". Forkortet til S.L.A.

Omsætningen sker gennem en salgsleder, der køber avlsdyrene hos amternes avlscentre og fremavlssteder, og derefter kører dem direkte til køberne. I 1968 blev der omsat 1212 gylte, 43 sopolte og 83 orner til et beløb af ialt 1.002.415 kr. Gyltene, der alle er af god afstamning, er garanteret 7 levendefødte grise ved første faring, mod død under faring, mod kastning, og mod indadvendte patter.

Som helhed må man sige, at nyordningen fungerer særdeles tilfredsstillende. Ikke alene har især fremavlerne fået et større salg af hundyr, men, hvad der for svineavlen i almindelighed er nok så vigtigt, soholderne har fået tilført nyt og værdifuldt avlsmateriale.

GRISESALGET

Grisesalget blev startet i august 1924. De ivrigste forkæmpere var formanden for Køgekredsens Husmandsforening lærer Arvid Larsen, Mosede, og formanden for Roskilde Slagteri, gårdejer I. P. Jacobsen, Ørsted. Man ville tilbyde kredit på lempelige vilkår, og et forsøg på at få direkte kontakt mellem sælger og køber skulle også billiggøre grisene. Selvfølgelig var der grisemarked i forvejen, men man ville forsøge at lægge det i faste rammer. For netop at skabe direkte kontakt var handelsmændene i mange år helt forment adgang til grisesalget.

Grisesalget har altid været holdt om mandagen og begyndte i nogle garager i foderstofforeningens gård, men ret snart blev det for småt. Så købte foderstofforeningen en grund af hestehandler H. P. Christensen, Café Sjælland. På denne grund opførtes der en hal, hvor den blev liggende indtil for et par år siden.

Hurtigt blev grisesalget anerkendt, og det fik stor tilslutning. I 1926 omsattes 14.811 grise, deraf 2000 kontant og 12.802 på kredit til i alt 884.940 kr. med en gennemsnitspris på 33,06 kr. I 1964 omsattes 42.485 grise til 5.094.898 kr. til gennemsnitspris på 120,50 kr. Det er store beløb, det drejer sig om. I mange år har der været udestående på 1-1½ mill. kr., og alligevel kun små tab.

Der har været flere filialer. Den første var i Tåstrup, hvor der i starten var stor omsætning, men den faldt efterhånden, og gik så meget tilbage, at man måtte lukke. Salget foregik hos A/S H. Jessen.

Senere kom der grisesalg i Hvalsø og ved Karleby forsamlingshus. De ophørte samtidig med Roskilde Grisesalg d. 1. maj 1965. Når det er gået godt skyldes det, at salgslederne har forstået deres opgave, og stadig har kunnet skønne fornuftigt med hensyn til kreditgivning.

De første salgsledere var sognefogederne H. P. Hansen og Jens Andersen, der begge fungerede til januar 1941. De sidste salgsledere var L. P. Sivertsen og Chr. Hansen, S. Svenstrup.

Grisesalget i dets hidtidige form med auktioner var ved at overleve sig selv i begyndelsen af tresserne. Det oprindelige formål havde været at formidle en sund og effektiv omsætning landmændene imellem. Imidlertid dominerede handelsmændene efterhånden auktionerne, så det snart blev et særsyn at træffe en landmand på disse. Derfor vedtog repræsentanter for de 3 Landboforeninger og de 3 Husmandskredse samt Roskilde Slagteri den 26. januar 1965 en omlægning af det daværende grisesalg.

Omsætningen af smågrise sker nu ved, at salgslederne (for tiden 3) efter

Formand for svineavls-udvalget fra 1961–69, gdr. Chr. Petersen, Kildebrønde

Formand for svineavls-udvalget fra 1969, parcl. Gerhard Frandsen, Kongemarken

Konsulent J. A. Ploug, foreningens svineavls-konsulent fra 1964

tilmelding om salg og køb aftaler prisen med sælgerne, og afregner kontant med disse. Salgslederne transporterer derpå grisene direkte til køberne, som kan overtage dem til indkøbsprisen plus et tillæg på max. 5 kr. pr. gris. Af disse 5 kr. skal grisesalget have 1 kr. til administration, og resten udgør salgslederens fortjeneste. Der offentliggøres en ugentlig notering i dagbladene. Hvis køberen er medlem af Roskilde Slagteri kan der oprettes en kontrakt over 5 måneder. Grisene kan indskrives til den fulde pris. I løbet af 1 år kan indskrives et antal grise svarende til foregående års levering. Kontraktbeløbet forrentes i øjeblikket med 1,0 pct. pr. påbegyndt måned.

Efter den stigning i omsætningen, der har fundet sted siden starten for snart 5 år siden, må der, trods en del kritik, være tilfredshed blandt flertallet af landmænd.

DYRSKUERNE

Udstilling af svin i Roskilde for ca. 100 år siden var rent racemæssigt en meget blandet forestilling. Der var rene racedyr og krydsninger i skøn forening. Det var først, da man i 1894 bedømte svinene i 2 hold, Yorkshire og dansk landrace, at der kom mere plan over det. Fra 1930 og til dato har der heller ikke været udstillet Yorkshiresvin. Om dyrskuernes avlsmæssige betydning er der

K. M. Andersen, husdyrbrugskonsulent fra 1921–1964

ingen tvivl, og de er med til at fremme dyrenes styrke og konstitution gennem det udvalg, der foregår. Ligeledes kan dyrskuerne give avlerne og de unge interesserede landmænd den inspiration, det somme tider er nødvendigt at hente for at komme videre. Det er derfor med beklagelse, at det sidste lokale dyrskue blev afholdt i Roskilde i 1968. Til gengæld må vi glæde os over, at det Sjællandske Fællesskue er flyttet fra Bellahøj til Roskilde, hvor det i 1969 havde en meget fin debut.

Svineavlsudvalget for Københavns amt blev oprettet i 1916 af de 3 Landboforeninger og de 3 Husmandskredse i Københavns amt samt Roskilde Andels Svineslagteri. Svineavlsudvalgets opgave har været og er at varetage alle de forskellige opgaver og probemer, der vedrører svin her i amtet. Nogle af områderne er omtalt i det foregående, andre har måttet udelades. Udvalget består af repræsentanter fra de førnævnte organisationer, og jeg vil meget gerne tilslutte mig K. M. Andersens ord i sidste jubiæumsskrift om, at der altid har været et fortrinligt samarbejde medlemmerne imellem. Formandsposten går på skift mellem Landboforeningerne og Husmandsforeningerne og har siden 1916 set således ud:

Gdr. J. P. Jacobsen, Ørsted	1916—20
Gdr. Christoffer Andersen, Korsbjerggård	1921—31
Parc. Hans Nielsen, Gadstrup	1931—33
Sognefoged Chr. Christensen, Avedøre	1933—36
Parc. Søren Jensen, Trellerup	1937—38
Parc. P. Knudsen, Karlslunde	1938—41
Gdr. L. P. Sørensen, Lindelund	1941—54
Parc. Thorvald Larsen, Rye	1954—61
Gdr. Chr. Pedersen, Kildebrønde	1961—69
Parc. Gerhard Frandsen, Kongemarken	1969—

Konsulent K. M. Andersen blev 1921 af De 3 Landboforeninger og senere også af De 3 Husmandsforeninger i Københavns amt ansat som husdyrbrugskonsulent og leder af de lokale svineavlsforsøg. I samfulde 43 år har han haft sit virke blandt Roskildeegnens landmænd. Selvom hestene og kvæget i en årrække optog det meste af hans tid, har det altid været arbejdet med svinene, der stod hans hjerte nærmest. På dette område har han simpelthen udført et pionerarbejde bl. a. ved at være med til oprettelsen af en af de første lokale svineforsøgsstationer. Endvidere var K. M. Anderen en ivrig forkæmper for oprettelsen af Landboorganisationernes og Slagteriets Grisesalg i 1924. K. M. Andersen har også haft mange fremtrædende poster uden for Roskildeegnen, men vigtigst var hans højt værdsatte arbejde som rådgiver og vejleder for egnens landmænd.

Maskinudvalgets virksomhed

Vejledningsarbejdet vedr. redskaber og maskiner er en af de allersidste udbygninger af landbrugets konsulenttjeneste, — en naturlig følge af den stærke tekniske udvikling inden for erhvervet.

På Sjælland ansattes den første maskinkonsulent i 1951 under De samvirkende sjællandske Landboforeninger og De samv. sjæll. Husmandsforeninger. Maskinudvalget for Landbo- og Husmandsforeningerne i Roskilde og Københavns amter dannedes ved et konstituerende møde i oktober 1955, hvor propr. *Folmer Petersen,* Rendebjerggård, Tune, valgtes som formand. Som konsulent ansattes landbrugslærer *Gustav Nedergaard,* Tune Landboskole, (nu rektor på Ankerhus Husholdningsseminarium), der som maskinlærer på Tune Landboskole fra 1. november 1954 så småt havde begyndt konsulentarbejde samtidig, og som således blev den første maskinkonsulent ansat af sjællandske lokalforeninger.

G. Nedergaard afløstes i 1956 af *K. B. Haltrup,* både som maskinkonsulent og som lærer på Tune Landboskole. Fra 1. september 1963 ophørte dette sidste, og arbejdsområdet udvidedes til Frederiksborg amt i samarbejde med Roskilde/Københavns amter.

Maskinudvalget havde Folmer Petersen som formand indtil 1966, hvor han afløstes af parc. Lars P. Jensen, Skensved. Siden 1968 har gdr. *Ejn. Larsen,* Østergård, Tune, beklædt posten. Udvalget er på seks medlemmer, der repræsenterer De tre Landboforeninger i Københavns amt samt husmandskredsene i samme område.

Maskinkonsulent-arbejdets start var beskeden og prægedes nødvendigvis af, at det var en ny gren, uden ret meget egentligt materiale at bygge på. Det eneste, der — stort set — stilledes til konsulentens rådighed, var et komplet sæt beretninger fra Statens Redskabsprøver helt fra denne institutions start, skænket af planteavlskonsulent M. Greve, som derved ydede et i flere retninger værdifuldt bidrag med denne ret så sjældne samling.

Arbejdet i den forløbne tid har da — sideløbende med det daglige virke — bestået lige så meget i — sammen med fagkolleger og i ledige stunder — at få

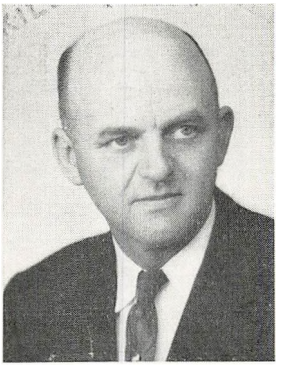

Proprietær Folmer Petersen, Rendebjerggaard, Tune, formand for maskinudvalget fra 1955–66

Gdr. Ejnar Larsen, Østergaard, Tune, formand fra 1968

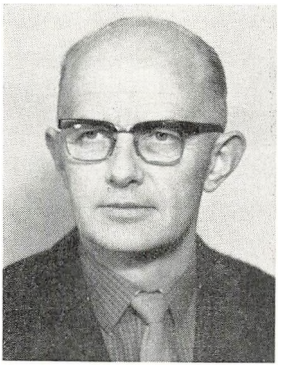

K. B. Haltrup, konsulent for maskinudvalget fra 1956

opbygget og samlet det erfarings- og kildemateriale, som intet rådgivningsarbejde kan være foruden, om det skal tjene sit formål. Fremtiden må bygge på det samme, rådgivning under alle aktuelle former, baseret på en stadig og stærkere voksende sum af erfaring og viden.

PLOVEN GÅR –

Landbrugets udvikling på det tekniske område beskriver en ujævn og skiftende kurve, hvis forløb påvirkes af mangt og meget, især de økonomiske vilkår og de dermed forbundne arbejdstekniske vilkår, der til enhver tid råder i erhvervet.

I min overskrift antyder jeg at ville beskæftige mig med et så snævert emne som ploven, hvilket jeg vælger af flere grunde, dels fordi ploven i og omkring de 100 år, vi her fejrer, har undergået en udvikling, som sit imponerende omfang tiltrods — dog lader sig overskue, dels har ploven holdt stand i landbrugets maskinpark, hvor så meget andet har måttet vige i kraft af, at mere avancerede metoder er taget i anvendelse.

Tilbage i 1845 — for 125 år siden — noterer vi, at svingploven er godt på vej til at afløse hjulploven i Danmark. Svingploven kom udefra. Den 18. oktober 1770 afholdt det nystiftede Landhusholdningsselskab en plovprøve „— — — i Ryegaarden ved Veien til Bernstorff — — —". Her deltog 3 norske og 1 engelsk fremstillet svingplov samt en almindelig sjællandsk hjulplov.

Den høje dommerkomité fandt så store fordele med hensyn til arbejdskvalitet og — ikke mindst — trækkraftbehov ved den nye plovtype, at man tog initiativet til at indforskrive disse og andre nye typer, undertiden „— — — med Skagle-, Sele- og Stavtøj samt en erfaren Plovmand — — —".

Snart begyndte man at fremstille svingplove herhjemme, og selv om det altsammen i starten gik småt, så var dog hjulplovens eneherredømme brudt.

I 1869, i hundredåret efter Landhusholdningsselskabets stiftelse, skrev daværende forstander for Lyngby Landboskole, I. Chr. la Cour, en artikel i Tidsskrift for Landøkonomi, hvori han betegner svingplovens indførelse som en af det forløbne hundredårs største begivenheder — på linie med Stavnsbåndets ophævelse. „Tung, trykket, slæbende og tid-sløsende var Plovmandens Gang bag Hjulploven, let og fri blev den bag Svingploven; at stille og styre den nye Plov, at lægge Furen lige og smukt, at forme Ageren jævnt og godt, — i det hele taget Omhyggelighed og Nøiagtighed i Arbeidets Udførelse, det blev den Dygtighedsprøve, som enhver Jordbruger måtte kunne aflægge, når han ville have Plads blandt de bedre Arbeidere — — —".

På trods af, at der nu var gået lang tid siden svingplovens indførelse, og trods erkendelse af dens fordele, var hjulploven ikke fortrængt endnu, — mest på grund af uvilje og fordomme mod det nymodens, der ikke var så ligetil at lære at bruge, men også fordi det ikke var så lige en sag at begynde at fremstille noget helt nyt, — endsige købe gennem en tidsalder, der havde rummet både krige og statsbankerot. Redskabsfremstillingen var på det tidspunkt endnu ikke kommet udover husflids- og håndværkerstadiet, hvor det først og fremmest var træ og kun i sparsom grad det dyre jern og stål, der anvendtes.

Landhusholdningsselskabet samt mere velfunderede større jordejere indførte dog stadig plove fra udlandet, og for at stimulere interessen afholdtes præmiepløjninger med deltagelse af de håndværkere, mindre fabrikanter og importører, der var engagerede. Af en liste over sådanne præmiepløjninger ses, at en sådan afholdtes ved Roeskilde, den 23. oktober 1823. Der deltog 19 plove, og der uddeltes 140 Rigsdaler i præmier til fremstillerne. Denne aktivitet, der først dyrkedes på Sjælland — særlig i Nordsjælland — udbredtes senere til Lolland-Falster og senere igen til Jylland i Aalborg og Randers amter. Den sidste på listen over de af Landhusholdningsselskabet understøttede præmiepløjninger fandt sted på Grønnesøgård ved Frederiksværk den 10. november 1843.

Efter den tid tog de nu opståede landøkonomiske foreninger sig af sagen på

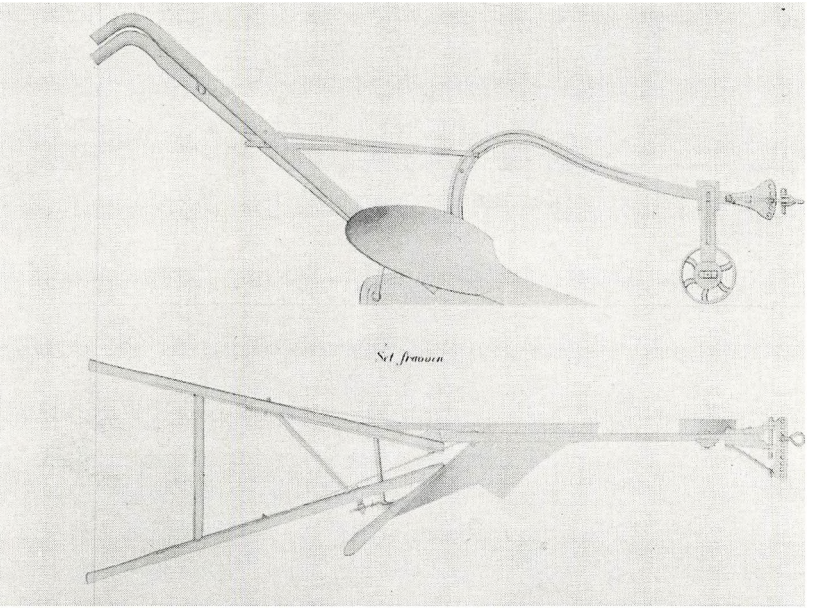

Hesteplov

det mere lokale plan, men først ca. hundrede år efter sin debut havde svingploven så nogenlunde fortrængt hjulploven fra de danske agre.

Vi er således fremme ved 1870. Året 1872 betegnes som det år, hvor en egentlig og mere systematisk redskabsafprøvning tager sin begyndelse, til at begynde med fortrinsvis i tilknytning til de almindelige danske landmandsforsamlinger, men desuden også arrangeret af enkelte landøkonomiske foreninger.

Statens Redskabsprøver blev startet i 1913. Statens Redskabsudvalgs 30. beretning, udgivet i 1923, omfatter en fortegnelse over prøvede redskaber og maskiner i 50-års perioden 1872-1922. Afsnittene om plove fortæller, at der var afprøvet 179 1-furede plove, 72 flerfurede plove, 11 reolplove og én vendeplov — alt i alt en stor aktivitet. Desuden bemærker man, at der endnu i året 1873 blev skrevet beretning over 4 stk. hjulplove!

Et bemærkelsesværdigt trin i udviklingen noteres, da der i 1919 holdes prøve med motorplove, — altså det, vi i dag med en vis tilnærmelse kunne kalde traktorplove. I prøveberetningen er opført 17 fabrikater, hvoraf kun navnene Case, Fordson og International kendes i dag.

Af senere mærkepunkter vedrørende dette emne kan man i 62. beretning, udgivet 1931, finde afprøvning af en plov ved navn Ferguson, hvorom det blandt andet hedder, at den er specielt beregnet for Fordson-tractoren og afviger fra de gangbare Tractorplove ved at være i fast forbindelse med Tractoren og bæres af denne — — —. Man aner begyndelsen til de ophængte redskaber, en udvikling, som vi sammen med så meget andet, først skulle få del i her i landet, da 2. verdenskrig var overstået.

På min væg hænger en tegning af en svingplov. Den er udført af min far ved eksamen på Landbohøjskolen i 1906. Let og elegant — og i en fin streg — fremtræder her et redskab, der i udvikling placerer sig langt foran 1700-tallets første, famlende forsøg på at forbedre de da århundredgamle plovtyper.

Springende frem til i dag er da også denne plovs tid forbi — og dog. Vi nikker trods alt genkendende til udformning af skær, muldplade og landside, de dele der også på den mest moderne plov af i dag former furen og slides derved.

Der er større afstand i plovens udvikling indtil 1945 end der er i de 25 år siden da, — dette sidste tidsrums eksplosive fremgang i landbrugets mekanisering til trods.

Den sidste udvikling har været at tilpasse plovens styrke og dimensioner til traktoren, — og traktorerne har fået stadig større kapacitet for hvert år. Der er ikke sket større ændringer af principperne i plovens arbejdsdele, hvorimod vi nok kan konstatere, at udformningen, set i detaljer, har måttet rettes ind efter den større pløjefart. Alt dette er ikke sket uden besværligheder, men man er nået langt.

En typisk traktorplov af i dag er 2- eller 3-furet, trepunktsophængt og hydraulisk betjent. Større plove — meget større — er ikke ualmindelige, men er ploven over 4 furer, kniber det med, at den kan være trepunktsophængt på grund af dens store vægt, og man må have hel- eller halvbugseret træk.

Landmænd har travlt, nu mere end nogensinde. En pløjefart på 7-9 km/t er ikke ualmindelig, men det fordrer, at ploven er rigtig indstillet, for det første for at få traktoren til at trække den, hvis det er jord af den mere krævende type, for det andet med henvisning til la Cour's ord om „— — — Omhyggelighed og Nøjagtighed i Arbejdets Udførelse".

Hvor der er harmoni i forholdet jord, plov og mand, er det stadig en fornøjelse at se ploven gå —.

Ungdomsarbejdet

Inden for landbruget har man sikkert altid interesseret sig for ungdommens problemer, men i en lang årrække har man opfattet dem som værende på linie med landbrugets problemer i almindelighed, og man fandt derfor, at det var naturligt, at ungdommen deltog i de forskellige arrangementer på linie med de ældre. I de første 50 år af foreningens eksistens beskæftigede man sig derfor heller ikke direkte med ungdomsarbejdet, ideen hertil opstod først omkring 1919—20 på det tidspunkt, hvor den senere generalsekretær i landbrugsrådet, Høgsbro Holm, var ansat i foreningen som husdyrbrugskonsulent, han havde forinden været lærer på Tune Landboskole og var derfra interesseret i at give de unge landmænd en god uddannelse, hvorfor han foreslog, at man nedsatte et mindre udvalg til at tage et arbejde op for de unge landmænd, der var beskæftiget i landbrugsbedrifterne. Udvalget, der blev nedsat af de 3 landboforeninger i begyndelsen af året 1920, kom til at bestå af 3 medlemmer med forstander Bredkjær, Tune Landboskole, som formand, og med Høgsbro Holm som sekretær. I løbet af sommeren blev der afholdt nogle markvandringer og kvægbedømmelser med meget stor deltagelse, og arbejdet fik således en fin start. I den følgende vinter blev der afholdt forskellige kurser i Roskilde og Tåstrup, ligeledes med god tilslutning og i de følgende år blev arbejdet fortsat efter de samme retningslinier.

I andre lande, bl. a. Amerika, havde man på et noget tidligere tidspunkt taget et lignende arbejde op, og den senere professor ved landbohøjskolen, Lars Frederiksen, havde på en studietur i Amerika i 1912 stiftet bekendtskab med arbejdet derovre, hvilket han blev stærkt optaget af, og som han nærmere omtalte i en bog, som han udgav i 1912 om amerikanske landbrugsforhold, og det er muligvis de dér givne oplysninger, der har inspireret Høgsbro Holm til at tage fat på arbejdet. I Amerika var det i særlig grad praktiske opgaver, ungdommen beskæftigede sig med, men arbejdet vakte stor opmærksomhed, og fra flere fonds, bl. a. Rochefellerfonden, fik de stor økonomisk hjælp og endda i en sådan udstrækning, at man fandt anledning til at støtte et lignende arbejde i

andre lande. Dansk-amerikaneren P. Lund blev således sendt til Danmark i 1923 for at orientere om det amerikanske ungdomsarbejde, og hvor der var muligheder for det, at sætte et lignende arbejde i gang her i landet med støtte fra Amerika, men med den klausul, at man skulle forpligte sig til at fortsætte arbejdet, når den amerikanske hjælp ophørte. P. Lund holdt i vinteren 1924 en række møder i landbo- og husmandsforeningerne, hvor man enedes om i fællesskab at nedsætte et udvalg med repræsentanter fra landbo- og husmandsforeningerne, og efter at man havde udarbejdet en fælles plan, indbød man i 1925 unge i alderen fra 12 år og opefter til at deltage i pasning af jord samt af forskellige husdyr. Til at forestå den daglige ledelse antog man en ung landbrugskandidat, P. Christensen, som konsulent, og vedkommende blev samtidig planteavlskonsulent for Lejre- og Roskildekredsens husmandsforeninger, og det tidligere nedsatte ungdomsudvalg gik ind under det nyetablerede udvalg.

I 1926 nedsattes på landsbasis landsudvalget for landøkonomisk ungdomsarbejde, der fik til opgave at administrere de amerikanske pengemidler og indsamle beretning om det arbejde, der udførtes i de forskellige områder.

Det var særlig husmandsforeningerne, der var interesseret i dette arbejde, som man efter amerikansk forbillede kaldte 4-H arbejde, og antallet af deltagere var allerede de første år oppe på ca. 200. Arbejdet bestod for de flestes vedkommende i dyrkning af mindre jordarealer på 50-100 m^2 med forskellige havesager. Peter Christensen fratrådte som konsulent i 1927, hvor han blev afløst af L. K. Emmersen, der førte arbejdet videre i 7 år, hvor landbrugslærer K. M. Nielsen og havebrugskandidat, frk. Grethe Langsø Nielsen trådte til, og det betød samtidig, at man foretog en deling, således at Langsø Nielsen særlig tog sig af det havebrugsmæssige, en ordning, der senere har været fortsat. Udvalgets første formand var parcellist Hans Petersen, Ramsøgårde, der i 1932 blev afløst af parcellist Oluf Hansen, Jersie, som igen i 1937 blev afløst af forpagter I. C. Mortensen, Fløng. Arbejdet havde i disse år en tilslutning på ca. 150 deltagere fordelt på de forskellige opgaver.

Der havde tidligere været arrangeret roepasningskonkurrencer for de unge landmænd, men dette arbejde blev først for alvor sat i system i 1930'erne, og der blev desuden arrangeret nogle roelugningsaftener for unge landmænd hver sommer, hvor man samlede et større eller mindre antal unge landmænd til instruktion forud for roeudtyndingssæsonen, og da rodfrugtdyrkningen på den tid spillede en meget stor rolle, og roemarkernes pasning var noget, de fleste unge i landbruget var beskæftiget ved en stor del af sommeren, blev disse instruktioner og de afholdte konkurrencer tillagt meget stor be-

tydning. Allerede det første år efter, at man havde sat 4-H arbejdet i gang, arrangerede man sammen med husmandsforeningerne en såkaldt produktudstilling i oktober måned, og dette arrangement var med til at skabe opmærksomhed omkring arbejdet, hvorfor det blev fortsat hvert år indtil 1939, hvor krigssituationen bevirkede, at det ikke kunne fortsætte. Efter konsulentskiftet i 1934 blev udstillingerne udvidet stærkt og blev lagt op i et højt plan og vakte i det hele taget stor opmærksomhed. Under krigen blev arbejdet videreført så godt, som det under de givne forhold var muligt, og tilslutningen til de forskellige arrangementer lå stadig på det samme niveau.

Ved landboforeningernes jubilæum i 1945 blev dette arbejde også mindet, og der blev udtalt gode ønsker for fremtiden.

I løbet af de sidste 25 år er arbejdet da også videreført, men på grund af ændret skolegang og samfundets almindelige velstandsstigning har tilslutningen været mindre. Det samlede antal deltagere igennem de 25 år har været 1947 til det egentlige 4-H arbejde, og deltagerne fordeler sig på den måde, at 1453 har passet haver, 281 har passet roearealer, og 213 har passet forskellige husdyr. De anførte tal skal dog forstås på den måde, at en stor del af deltagerne har været med i flere år, idet arbejdet har været tilrettelagt således, at man skulle deltage i 3 år for at få det fulde udbytte, idet de opnåede points for hvert år blev sammenlagt for en 3-årig periode og ved afslutningen af denne fik tildelt en særlig anerkendelse ved de årlige afslutningsfester. Da man ved krigsudbruddet måtte holde op med at lave produktudstillinger, blev der i stedet arrangeret en årlig afslutningsfest i september eller oktober måned, hvortil deltagerne blev indbudt og fik forelagt de opnåede resultater. Dem, der havde del-

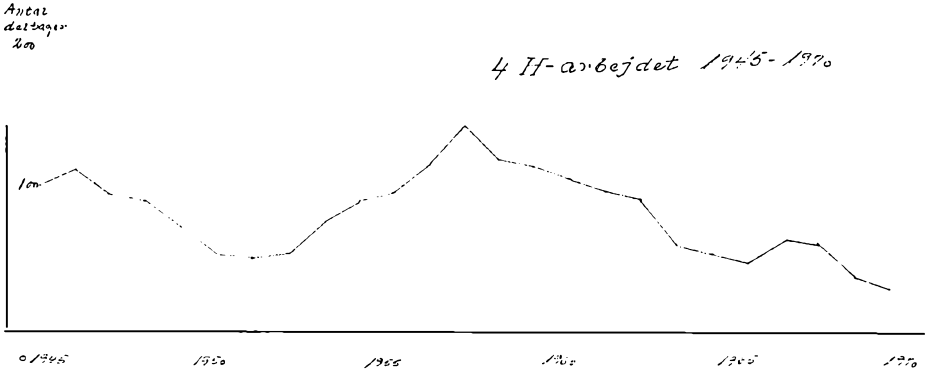

4-H arbejdet 1945–70

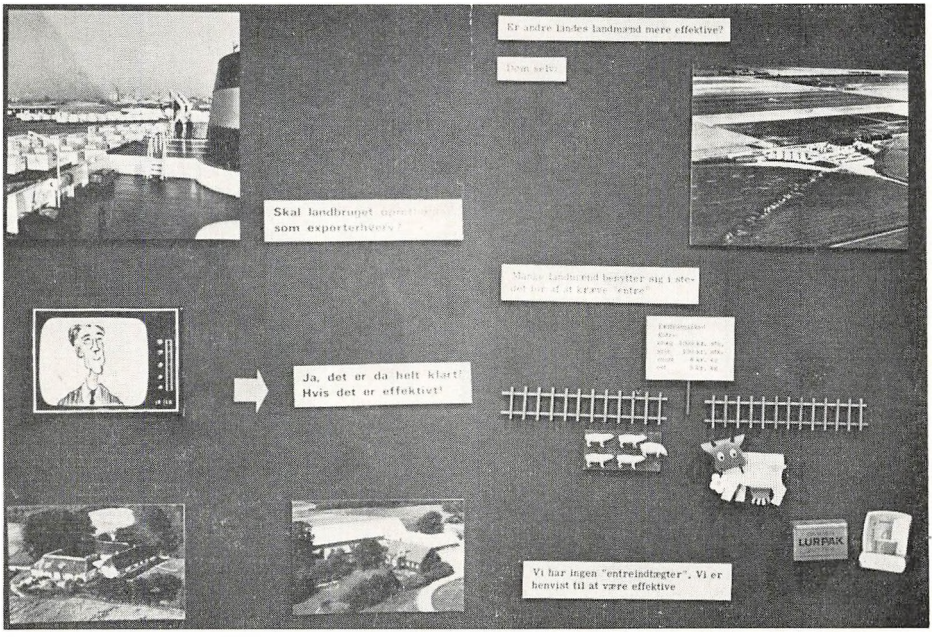

Udsnit af ungdomsudstillingen ved dyrskuet i Roskilde 1969

taget i 1 år, fik ved disse lejligheder tildelt den såkaldte 4-H nål, og dem, der havde deltaget i 2 år, fik som belønning en sølvgenstand, medens dem, der havde 3 års resultater, fik tildelt en sparekasse- eller bankbog. Disse afslutningsfester blev i en lang årrække afholdt sammen med Københavns Amts Husmandsforeningers efterårsfest, hvor der som regel var teater og dans, og fik derfor et festligt forløb. I de sidste 3 år har afslutningen dog foregået sammen med de unge landmænd, idet husmandsforeningen ikke har holdt efterårsfest siden 1966.

Efter at husmandsforeningen i 1943 blev medarrangør af det årlige dyrskue i Roskilde, var der interesse for at få deltagere fra 4-H arbejdet med som udstillere, men forskellige forhold bevirkede, at de først kom med i 1956, og fra den tid har de børn, der passede husdyr, haft lejlighed til at udstille disse ved det årlige dyrskue, og det er der mange, der har gjort, idet det samlede antal udstillere igennem årene har været 86.

Arbejdet for de unge landmænd blev under det nye udvalg fortsat uden større ændringer, og lidt senere blev der desuden arrangeret nogle kursus for

unge piger. Kurserne for unge mænd og unge piger blev som regel gennemført med tilskud efter den såkaldte aftenskolelov, og i en del tilfælde blev de gennemført med enkelte landbrugsforedrag i forbindelse med en almindelig aftenskole, og det var derfor tilfældige emner, der blev taget op til behandling, og de unge mennesker fik ikke en systematisk undervisning, der kunne bygges videre på, man drøftede derfor ved flere lejligheder betimeligheden af at arrangere specielle kursus for unge landmænd omfattende 40—50 timer i løbet af en vinter. I 1937 nåede man til enighed om at forsøge med noget sådant i Gundsølille på Tune Landboskole, Osted og Kr. Hyllinge, og man vedtog samtidig, at kurserne skulle gennemføres som eftermiddagsundervisning, dette sidste vakte dog betydelig modstand fra flere sider, men ikke desto mindre fik kurserne overvældende tilslutning med noget over 300 elever pr. år. Det var noget nyt, man her satte i gang, og når tilslutningen blev så stor, som tilfældet var, skyldtes det bl. a. også, at en del bosiddende landmænd deltog for at supplere deres kendskab til landbrugsfaglige spørgsmål. Undervisningen blev forestået af de stedlige konsulenter samt af lærerne på Tune Landboskole. Denne skolevirksomhed blev fortsat i ca. 25 år og i de første mange år med meget stor tilslutning, men efterhånden som antallet af unge ved landbruget begyndte at gå ned, blev tilslutningen noget mindre og kurserne på Tune Landboskole og i Kr. Hyllinge måtte efterhånden helt opgives.

Da der også andre steder i landet var interesse for et sådant arbejde, blev

Oversigt over kursus for unge landmænd

der i 1938 gennemført en lov om landbrugsfaglig undervisning for unge landmænd, hvorefter der fra statens side ydedes et tilskud på betingelse af, at kommunerne stillede lokaler til rådighed og ydede et mindre tilskud, og denne kursusform kom derfor ind i fast gænge og blev taget op næsten over alt i landet. For at give undervisningen ensartet præg lod Landhusholdningsselskabet udarbejde undervisningsmateriale, og man vedtog desuden i 1942 på landsplan at gennemføre undervisningen over en 3-årig periode, således at de samme emner blev behandlet alle steder i det samme år, hvilket indebar den fordel, at unge, der flyttede fra en egn til en anden, kunne fortsætte undervisningen på samme måde som dem, der blev det samme sted.

Ved Gl. Roskilde Amts Landboforenings jubilæum i 1945 var denne undervisning i fuld gang og fortsatte i årene derefter til 1962, hvor man indførte den såkaldte erhvervsprægede landbrugsundervisning for unge landmænd i alderen fra 14—18 år.

De oprindelige kurser blev i de forskellige områder ledet af et lokalt udvalg på 5 eller 7 medlemmer. I Osted, hvor kurserne fortsat havde meget stor tilslutning, og hvor fhv. mejeriejer Vald. Hansen i en årrække var den ledende kraft, gik man så vidt, at man i forbindelse med Osted Efterskole opførte en særlig skolefløj til denne undervisning, og den gjorde særdeles god fyldest i en årrække, indtil efterskolen på grund af stor tilslutning måtte inddrage den til deres almindelige undervisningsbrug, og kurserne måtte senere på grund af pladsmangel flyttes til Osted kommuneskole. Den samlede tilslutning til denne undervisning har i årene fra 1945 til 1962 været 2818, hvoraf de fleste deltog i de 3 år, som man forudsatte.

Ved oprettelsen af de erhvervsprægede skoler blev undervisningsplanen væsentlig ændret som følge af, at denne undervisning er beregnet for ganske unge mennesker, man har således indlagt flere grundfag som kemi, arbejdslære, jordbundslære og fagregning m. fl. Undervisningsplanen er desuden gjort 2-årig med et I og II trin og omfatter 144 timer på hver af disse, heraf er dog en uges undervisning henlagt til en kostskole. Der blev oprettet 2 skoler inden for området, én i Osted og én i Roskilde, men i 1968 måtte skolen i Osted opgives som følge af for lille tilslutning, og undervisningen har derfor kun været gennemført i Roskilde på Allehelgens Skole i de 3 sidste år med et hold I trin og et hold II trin elever, til gengæld har man i de sidste tre år udvidet denne kursusform med et III trin for elever, der har deltaget 2 år tidligere. I de første år var kostskoleopholdet henlagt til Tune Landboskole, hvor skolens lærere fore-

stod undervisningen, medens det er foreningens konsulenter og enkelte andre, der har forestået den øvrige undervisning. I de sidste 3 år har kostskoleopholdet været henlagt til Islebjerggård i Frederikssund, hvor lærerne ved kurserne i øvrigt har fortsat undervisningen.

Det samlede antal elever til erhvervspræget undervisning har været i alt 427, og de fleste af disse har ved kursernes afslutning fået tildelt et deltagerbevis, der indeholder oplysninger om, hvor stort et timetal vedkommende elev har deltaget i.

I henhold til den plan for landmandsuddannelse, som de danske landboforeninger og de danske husmandsforeninger har gennemført i 1967, er det en forudsætning for at få tildelt det såkaldte landmandsbevis, at man har fulgt denne undervisning og fået bevis herfor.

Der er desuden i de senere år gennemført enkelte kurser efter nogenlunde samme plan som den oprindelige efter loven af 1938, men tilslutningen hertil har ikke været ret stor.

I 1952 oprettede udvalget desuden et driftslederkursus for unge landmænd omfattende 4 til 6 aftener i november og december, og disse kurser fik meget stor tilslutning, således at det nærmest blev en foredragsrække. I en lang årrække samledes der således ca. 150 unge mennesker til disse, men som følge af afgangen af unge, som har fundet sted i årene efter krigen, er tilslutningen gået ned til ca. 50 pr. år. I de første år blev disse kurser afholdt i Frøsalgets mødesal i Roskilde, men siden 1966 har de været henlagt til Slagteriskolen, hvor der er særdeles gode lokaliteter til dette formål.

Sommerkurserne, der påbegyndtes i 1920, har været fortsat efter nogenlunde samme plan igennem alle årene siden da, og de gennemføres nu i 5 kredse: Gundsølille, Snoldelev, Osted, Kr. Såby og Kr. Hyllinge og omfatter de fleste steder 8—10 aftener en gang om ugen i maj—juni måned. Tilslutningen hertil har fortsat været stor, selv om antallet af unge landmænd er blevet formindsket så stærkt, som tilfældet er, og i årene fra 1945 til 1970 har det samlede deltagerantal været 4.560.

I de sidste 25 år har konkurrencearbejdet vedrørende roeudtynding og roepasning været fortsat efter samme retningslinier som tidligere, og tilslutningen til roepasningskonkurrencerne har varieret fra 11 til 76, og det samlede antal gennem årene har været 892. Tilslutningen til roeudtyndingskonkurrencerne, der fortsat har været gennemført en enkelt aften, ofte i forbindelse med de almindelige sommerkurser, har varieret fra 22 til 150, mindst i de sidste år, hvor roepasningen har fået en anden status end tidligere, og hvor interessen for

Konkurrencedeltagerne ved dyrskuet i Roskilde 1967

dette arbejdes udførelse har været mindre. Det samlede antal deltagere i de sidste 25 år har været 1653.

I 1946 indbød man for første gang til såkonkurrence, og der meldte sig allerede det første år 28 deltagere, som stillede det areal, de havde sået med vårsæd og roer, til bedømmelse. På det tidspunkt sådede alle deltagerne med heste, men efterhånden som traktorerne også blev anvendt til dette formål, har deltagerne foretaget såning med traktorsåmaskine. I en overgangsperiode i begyndelsen af 50-erne var det nødvendigt at dele konkurrencen i 2 afdelinger, en for dem, der havde anvendt hestekraft, og en for dem, der anvendte traktorer, idet såningen ikke direkte kunne sammenlignes efter disse to såmetoder. Den samlede deltagelse i såkonkurrencerne har været 378, og deltagelsen har varieret fra 4 i 1967, hvor der var mindst, til 33 i 1954, hvor der var flest.

I 1947 indbød man desuden til en fodermesterkonkurrence omfattende vinteren fra 1. november til 1. maj, og den har været fortsat på samme måde hvert år med undtagelse af 2 år, hvor man i 1952 måtte opgive den på grund af mund- og klovsyge og i 1967 på grund af manglende tilslutning. Denne konkurrence er ret krævende, idet der tages hensyn til både fodring, malkning,

dyrenes pasning og staldhygiejne m. m., og deltagerne har derfor altid været fodermestre, som har haft husdyrenes pasning som eneste arbejdsopgave i den pågældende periode. Deltagelsen i denne konkurrence har ligeledes varieret stærkt fra 6 i 1968, hvor der var mindst, til 23 i 1958, hvor den var størst, og det samlede deltagerantal har været i alt 286.

I 1960 tog man desuden traktorpasning op som en konkurrenceopgave, idet man indbød unge landmænd, der normalt anvender den samme traktor, til at stille denne til bedømmelse flere gange i løbet af sommeren fra 1. maj til 1. november. Tilslutningen til denne konkurrence har været ret konstant med en variation fra 17 til 32 og med i alt 220 deltagere i løbet af 10 år.

Den samlede tilslutning til konkurrencearbejdet omfattende alle kategorier har i løbet af de sidste 25 år andraget 3428, hvilket må siges at være særdeles tilfredsstillende.

Som et led i kursusarbejdet har man i de senere år arrangeret 3- og 5-kampe som konkurrencer i forskellige opgaver både ved de årlige dyrskuer og en mere speciel konkurrenceaften, der som regel har været afviklet på „Roskildegården". Deltagelsen i disse har ligget på ca. 50 pr. år, og de deltagere, der har klaret sig bedst, er blevet indstillet til at deltage i det såkaldte fællesstævne, der afholdes hvert år i september måned på skift i de tidligere 5 sjællandske amter.

For at koordinere arbejdet blev Fællesudvalget for landbrugsfagligt ungdomsarbejde på Sjælland nedsat i 1941 af De samvirkende sjællandske Landboforeninger og De samvirkende sjællandske Husmandsforeninger, og man har siden haft et nært samarbejde med dette udvalg, særlig fra 1958, hvor K. M. Nielsen, samtidig med, at han var konsulent for landboforeningerne her, også blev ansat som konsulent for dette udvalg. En af udvalgets vigtigste opgaver har været hvert år at arrangere et såkaldt fællesstævne. Det første af disse blev afholdt i Roskilde i 1949, og det har siden været afholdt 3 gange her i amtet, nemlig i 1956 på Tune Landboskole, i 1963 i Osted og i 1967 i Kr. Hyllinge, og der har hvert år her fra området deltaget ca. 40 unge piger og unge landmænd og i de sidste 3 år desuden ca. 10 børn pr. år fra 4-H afdelingen. En stor del af disse deltagere har klaret sig særdeles godt og opnået fine placeringer og dermed præmiering. Fællesstævnet er i det hele taget et arrangement, der har haft stor betydning for det lokale arbejde, idet konkurrencerne tilrettelægges således, at de bliver en prøve på, hvad man har haft ud af at deltage i skolekursus og konkurrencer af forskellig art.

I årene 1945 og 1948 blev der arrangeret pløjekonkurrencer med heste, og heri deltog henholdsvis 21 og 23 unge landmænd. Sv. Madsen, Herringløse, nu

Fra traktorpløjningskonkurrencen på Maglegaard, Roskilde, 1964. Pløjedybden måles

gdr. i Kyndeløse, blev nr. 1 og deltog derefter i en landspløjekonkurrence i Horsens i 1948, hvor han blev nr. 1 i juniorgruppen og dermed danmarksmester.

Siden 1960 har der hvert år været afholdt en række traktorpløjekonkurrencer med et deltagerantal, der har varieret fra 8 til 44, og som var størst i de første år. I 1960 blev Ole Holst, Vennelyst, Hvalsø, danmarksmester og repræsenterede derefter Danmark ved verdenspløjestævner i Frankrig og Canada, hvor han også klarede sig godt. Det samlede antal deltagere i pløjekonkurrencerne har været i alt 338.

Det udvalg, der blev nedsat i 1925, er flere gange blevet ændret, sidst i 1965, hvor navnet også blev ændret fra Landbo- og Husmandsforeningernes Ungdomsudvalg til Fællesudvalget for Roskildeegnens Landboungdom, og det består nu af 18 medlemmer, 6 valgt af landboforeningen, 6 valgt af husmandsforeningen og 6 valgt af foreninger af unge landmænd fra Roskildeegnen.

De nuværende medlemmer er:

Formand, gdr. Sv. Bentsen, Kildebrønde, 2670 Greve Strand.
Forpagter Chr. Harck Madsen, Lerbæksgården, 4000 Roskilde.
Parcellist Thorvald Holst, Snoldelev, 4621 Gadstrup.
Landmand Sv. Ove Hansen, Byvejen 57, Osted, 4000 Roskilde.
Gdr. Asger Jørgensen, Skelbækgården, Skalstrup, 4621 Gadstrup.
Bestyrer E. Boesen, Svaleholm, Risø, 4000 Roskilde.
Gårdejer Troels Gyldenkærne, Vejgård, Svogerslev, 4000 Roskilde.
Parcellist Frede Carlsen, Ejby, 4070 Kr. Hyllinge.
Gartner Gunner Petersen, Kildebrønde, 2670 Greve Strand.
Gdr. K. Audun-Olsen, Kr. Skensved.
Parcellist Egon Nielsen, Skullerup, 4330 Hvalsø.
Forpagter Børge A. Nielsen, „Kildehøj", Ugelstrup, 4060 Kr. Såby.
Gdr. Ole Sivertsen, Mannerup Møllegård, Osted, 4000 Roskilde.
Gartner P. Schmidt Sørensen, Kildebrønde, 2630 Tåstrup.
Gdr. Flemming Petersen, Thorsmosegård, Sæby, 4070 Kr. Hyllinge.
Parcellist Niels Hansen, Snoldelev, 4621 Gadstrup.
Parcellist Arne Petersen, Baldersbrønde, 2640 Hedehusene.
Landmand Ole Nilausen, Gammelgård, Veddelev, 4000 Roskilde.
Gdr. Henrik Schmidt, Kisserup, 4330 Hvalsø.

Foreningens økonomi er gennem alle årene opretholdt ved tilskud fra Landbo- og Husmandsforeningerne, Roskilde Sparekasse og Roskilde Amtsråd og desuden har Bondestandens Sparekasse, Roskilde Sparekasse, Køge Sparekasse, Roskilde Landbobank, Roskilde Bank, Andelsbanken og Køge Bank samt Forstædernes Bank i Tåstrup hvert år ydet tilskud til præmier og lignende, ligesom egnens større maskinhandlere har ydet tilskud og hjælp til forskellige formål.

Oversigt over udvalgets formænd fra 1945 til 1970

Gårdejer P. M. Poulsen, Frihedstoft, Jersie	1939—1946
gårdejer Verner Andersen, Gundsølille	1946—1949
gårdejer Frede Rasmussen, St. Karleby	1949—1952
gårdejer Jens Dinesen, Torkildstrup	1952—1956
gårdejer Bernh. Jensen, Nauerbjerg	1956—1958
parcellist Gerh. Frandsen, Kongemarken	1958—1964
gårdejer Sv. Bentzen, Kildebrønde	1964—

Oversigt over udvalgets medarbejdere fra 1945

Konsulent K. M. Nielsen, Roskilde
konsulent Karl Hansen
assistent Marie Haugland
assistent Else Dynggård
assistent Arne Petersen
havebrugskonsulent Egon Hansen

Udvalget har fra sin start udført et stort og nyttigt arbejde på mange forskellige områder til gavn for denne egns landboungdom, og det er man indstillet på at fortsætte, selv om antallet af unge landbrugsmedhjælpere er gået stærkt tilbage i løbet af de sidste 25 år. I 1945 var der ca. 3000 unge inden for området, men i 1970 er dette antal gået ned til ca. 200, trods denne tilbagegang har tilslutningen til de fleste arrangementer været ret god, og procentvis er det mange flere, der nu deltager i arbejdet, end tilfældet var til at begynde med.

Grundforbedringsarbejdet

Efterhånden som planteavlsarbejdet kom ind i et godt leje, blev man klar over, at for at opnå et stort udbytte af de forskellige afgrøder, var det nødvendigt, at jordens sundhedstilstand var i orden. Fra statens side tog man derfor allerede omkring 1910 spørgsmålet om kalktrangsundersøgelser op, idet man oprettede Statens Planteavlslaboratorium i Lyngby, som bl. a. fik til opgave at undersøge jordens kalktilstand på grundlag af udtagne jordprøver. I 1919 oprettedes desuden Statens Grundforbedringsudvalg, som lod foretage systematiske undersøgelser af jordens sundhedstilstand i en række udvalgte sogne, bl. a. også i Roskilde og Københavns amter, og undersøgelsen viste, at ca. ⅓ af arealerne her på egnen var mere eller mindre vandlidende, og at 30—40 pct. af arealerne var kalktrængende. Efter undersøgelsens afslutning opfordrede Statens Grundforbedringsudvalg landbo- og husmandsforeningerne til at afholde oplysende møder om disse spørgsmål og i forbindelse dermed lovede grundforbedringsudvalget at stille talere til rådighed. Foreningen lod derfor afholde flere sådanne møder, og da deltagerne blev gjort bekendt med, at tilstanden her i amterne var værre end de fleste andre steder, rejste der sig en stemning for at tage sagen op til alvorlig undersøgelse. Efter forskellige forhandlinger blev man derfor enige om i 1919 at oprette et fælles grundforbedringsudvalg, der fik navnet Landbo- og Husmandsforeningernes Grundforbedringsudvalg, idet man indbød husmandsforeningerne til at tiltræde udvalget og påtage sig 1/9 af det økonomiske ansvar. Det var ellers meningen, at udvalgets økonomi skulle hvile i sig selv, og det har den, så vidt det kan ses, også altid gjort, bortset fra at foreningerne har tegnet en pensionsforsikring for konsulenten og betalt præmien hertil.

Udvalget antog derefter i 1919 agronom Karl Nielsen som konsulent. Karl Nielsen var på det tidspunkt assistent under Statens Grundforbedringsudvalg og havde derfor deltaget i en del af de såkaldte forundersøgelser og havde som sådan noget kendskab til forholdene.

Jordbundsundersøgelser og vejledningsarbejde med hensyn til kalkning og

Grundforbedringsarbejde planlægges ved nivellering

mergling fortsatte som hidtil under planteavlsudvalget. Den nye konsulents opgave blev derfor i det væsentligste at forestå udarbejdelse af afvandingsplaner og medvirke som tekniker ved det praktiske arbejdes udførelse. For at den almindelige detailafvanding kunne komme i gang og komme til at virke på tilfredsstillende måde, viste det sig nødvendigt at foretage en række vandløbsreguleringer, idet afløbsforholdene de fleste steder var for dårlige. Karl Nielsens opgave kom derfor i de første år i væsentlig grad til at bestå i opmåling og nivellering af større samlede områder samt udarbejdelse af planer over afvandingens gennemførelse. Da disse projekter ofte berørte mange lodsejere, var det nødvendigt at forhandle sig til rette med bistand af de kommunale vandsyn, eller hvor problemerne var særlig store, ved medvirken af landvæsenskommissionen, at få klare aftaler eller kendelser over arbejdets omfang og udførelse, samt over de økonomiske forpligtelser. De første år af Karl Nielsens konsulenttid gik væsentlig med disse ting, men efterhånden som der var skabt forbedrede afvandingsmuligheder, tog man også fat på udarbejdelse af almindelige dræningsplaner og udførelse af detailafvanding.

På egnen fandtes der en del dygtige arbejdsfolk, som var interesseret i dette

Dræningsgrøfter graves med maskine

arbejde, og dem, der havde særlige forudsætninger, begyndte efterhånden at fungere som arbejdsledere eller dræningsmestre, og på denne måde kom virksomheden ind i en god og rolig rytme, hvor konsulenten forestod det tekniske forarbejde, og dræningsmestrene med deres folk udførte det praktiske arbejde, hvorefter konsulenten ved dets afslutning skulle godkende, at arbejdet var udført godt og forsvarligt.

Det praktiske resultat viste sig hurtigt i bedre dyrkningsforhold og større udbytter på de afvandede arealer. Fra det offentliges side var man derfor interesseret i at fremme denne virksomhed, idet en forbedring af landets høstudbytte var en opgave, som man følte sig forpligtet overfor. I 1927 blev der derfor gennemført en lov, hvorefter der kunne fås statslån først på 1500 kr. og siden 1928 på 4.000 kr. til gennemførelse af grundforbedringsarbejder. Under landbrugskrisen i 1930 og fremefter gik dette arbejde imidlertid i stå på grund af landbrugets dårlige økonomiske stilling, og da man samtidig havde meget stor arbejdsløshed, også i landdistrikterne, aftalte man i det såkaldte Kanslergadeforlig i 1933, at det offentlige skulle yde tilskud til grundforbedringsarbejdet for på den måde at skaffe beskæftigelse til de arbejdsledige og for at forbedre

landbrugets produktionsforhold, og det resulterede i grundforbedringsloven af 1933, hvorefter der, på nærmere fastsatte betingelser, kunne ydes 33 pct. i tilskud til arbejdslønninger og til indkøb af materialer som drænrør og lignende og statslån til resten på rimelige betingelser.

Til at administrere loven blev der i hver amtsrådskreds nedsat et grundforbedringsudvalg på 5 medlemmer, hvoraf den ene skulle være tekniker. Vedkommende blev sammen med formanden udpeget af landbrugsministeren, medens de 3 andre medlemmer efter indstilling af landboforeningerne, husmandsforeningerne og arbejdsorganisationerne ligeledes blev udpeget af landbrugsministeriet.

Karl Nielsen blev teknisk sagkyndig i Københavns amt, og husmandsforeningernes planteavlskonsulent, L. K. Emmersen, blev teknisk sagkyndig i Roskilde amt, men fungerede kun i kort tid, idet han fratrådte sin stilling, og i stedet blev K. M. Nielsen udpeget og har som sådan fungeret siden.

De store statstilskud og de gunstige lånebetingelser bevirkede, at arbejdet i de følgende år fik et meget stort omfang, og de mange store projekter, som man tidligere havde udarbejdet, men ikke i nær alle tilfælde havde fået udført, blev taget op igen, og der blev lavet et stort antal detailplaner, som for de flestes vedkommende blev udført.

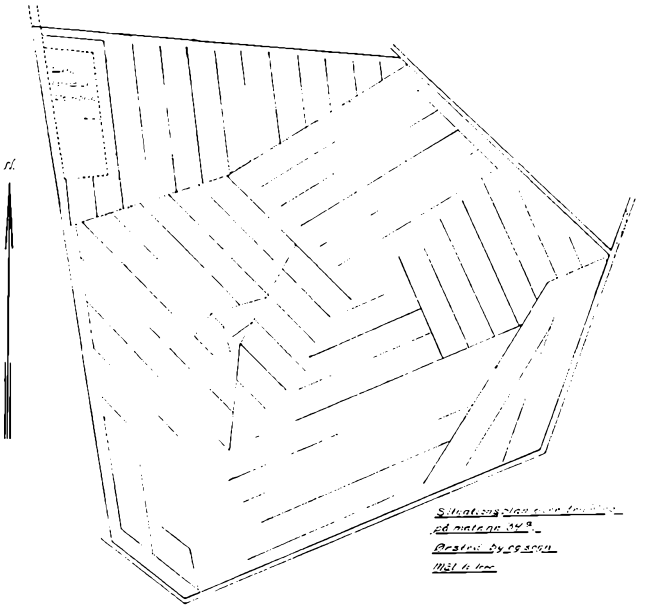

Dræningsplan

Trykpumpe til rensning af drænledninger

I Husmandsforeningerne tog man efter loven af 1933, selv om man deltog i det fælles grundforbedringsarbejde, selv et arbejde op, fordi man fandt, at der var behov for det, og fordi det samtidig kunne give en tiltrængt indtægt til foreningens virksomhed.

Ved 75 års jubilæet i 1945 kunne Karl Nielsen meddele, at han igennem årene havde udarbejdet 1273 dræningsplaner omfattende næsten 10 pct. af landbrugsarealet i de 2 amter samt et stort antal fælles afvandingsprojekter. Under husmandsforeningerne blev der i Roskilde amt udarbejdet lige så mange planer, og arbejdet havde derfor et meget stort omfang, der medførte, at 2—300 arbejdsfolk hver vinter på denne måde fik beskæftigelse. Efter krigens slutning i 1945 var der på ny stor arbejdsløshed, og igennem organisationen L.A.B. blev der gjort en stor indsats for at sætte grundforbedringsarbejdet i gang, og arbejdet fik derfor på ny et stærkt opsving.

I 1947 døde Karl Nielsen i en alder af kun 50 år, og man måtte derfor foretage en omorganisering af virksomheden, og resultatet af denne blev, at man delte området i 2 distrikter, et østligt væsentligst omfattende Københavns amt, og hvori man ansatte konsulent Vilh. Nielsen, Hove, som konsulent, og et vest-

ligt distrikt mest omfattende Roskilde amt, hvor man ansatte konsulent K. M. Nielsen, der dog samtidig fungerede som planteavlskonsulent for Københavns Amts Husmandsforeninger. Arbejdet i Roskilde amt er derfor i de sidste 25 år i det væsentligste udført af husmandsforeningernes planteavlskonsulent, indtil 1955 af K. M. Nielsen og siden af konsulent C. M. Olesen, i begge tilfælde med bistand af en række unge agronomer som assistenter.

For at øge beskæftigelse og for tillige at udnytte landets egne råstoffer, blev der under krigen i 1941 gennemført en lov om staldhygiejne, hvorefter der kunne opnås 25 pct. i tilskud til forbedring af stalde samt til opførelse af ajlebeholdere og møddingsteder, og der blev igennem årene bevilget tilskud til ca. 1.000 projekter af denne art.

Da der efterhånden blev stor interesse for ensilering af grøntafgrøder, blev der desuden vedtaget en lov om tilskud til opførelse af ensilagebeholdere, og begge disse love blev administreret under grundforbedringsudvalget, og der blev ydet tilskud til opførelse af ca. 2.000 ensilagebeholdere.

Ved udvalgets 50 års jubilæum den 12. maj 1969 var der gennemført i alt 4.935 grundforbedringsarbejder udført af følgende teknikere:

Karl Nielsen, 1919—1947	1.412
K. M. Nielsen, 1934—1955	2.550
Dam Nielsen, 1955—1958	296
C. M. Olesen, 1958—1969	677
Wilhelm Nielsen, 1947—1969	1.009

Ved starten i 1919 kostede det ca. 600 kr. at dræne 1 ha, men dette beløb faldt senere, sidst i 20'erne og først i 30'erne til 400 kr., men steg efter lovens vedtagelse i 1933 noget, og efter 1945 har stigningerne fulgt det almindelige prisniveau med det resultat, at det nu koster ca. 3.500 kr. at dræne 1 ha. Det kan oplyses, at det næsten altid har kostet det samme som 2 køer at dræne 1 ha.

Omkostningerne til forskellige tider ses af følgende 3 opgørelser:

Karl Nielsen, sag nr. 7, gdr. Svend Gyldenkærne, Vejgård, Svogerslev.
Overslag 1919, ca. 4 ha:

2.160 m gravning, lægning og fyldning, 0,60/m		1.296,00 kr.
5.350 stk. 2" rør à 0,105		561,75 kr.
1.450 stk. 2½" rør à 0,15		217,50 kr.
105 stk. 3" rør à 0,225		41,60 kr.
Kørsel af rør		250,00 kr.
Uforudsete udgifter		233,15 kr.
Pr. ha 650,00 kr.	I alt	2.600,00 kr.

K. M. Nielsen, sag nr. 11, P. Nielsen, Assenløse mark.
Overslag 1934, ca. ½ ha:

370 stk. 3" rør à 110 kr./1000	41,00	
450 stk. 2" rør à 57 kr./1000	26,00	67,00 kr.
Gravning og lægning:		
115 m hovedledning à 55 øre pr. m	63,00	
140 m sugeledning à 40 øre pr. m	56,00	119,00 kr.
Uforudsete udgifter og projekt		24,00 kr.
Pr. ha 420,00 kr.	I alt	210,00 kr.

C. M. Olesen, sag nr. 13/69, Valdemar Jensen, Solrød Nordmark.
Overslag 1969, ca. 1,8 ha:

350 stk. 15 cm rør à 1495/1000		523,25 kr.
200 stk. 10,0 cm rør à 780/1000		156,00 kr.
2.100 stk. 6,5 cm rør à 360/1000		756,00 kr.
Fragt		144,00 kr.
	I alt	1.597,25 kr.

106 m gravning og rørl., 8,00 kr.		848,00 kr.
61 m gravning og rørl., 5,00 kr.		305,00 kr
671 m gravning og rørl. 3,30 kr.		2.214,30 kr.
838 m jævning, 0,50 kr.		419,00 kr.
	I alt	5.365,55 kr.

Entreprenør		380,00 kr.
Plan og tilsyn		530,00 kr.
Uforudsete udgifter		324,45 kr.
Pr. ha 3.650 kr.	I alt	6.600,00 kr.

Den stærke udgiftsstigning har bevirket, at man i de senere år fra landmændenes side har holdt sig noget tilbage og dertil kommer, at arbejdskraften har kunnet finde beskæftigelse på mange andre områder og som følge deraf ikke har været særlig interesseret i at udføre dræningsarbejde, noget, der stiller store krav til arbejdsfolkenes fysik. Det har derfor i de senere år været nødvendigt at bringe gravemaskiner i anvendelse, og det meste dræningsarbejde i løbet af de sidste 5—6 år er derfor blevet udført med maskiner samt enkelte specialarbejdere. Grundforbedringsloven er blevet ændret flere gange gennem tidens løb, hvor tilskuddene er blevet sat op eller ned afhængig af situationen, og i 1968 er loven blevet ændret, således at der nu fra statens side ydes 25 pct. tilskud til samtlige dræningsomkostninger, herunder også maskinanvendelse. Beløbene fra det offentliges side har dog i de senere år været ret begrænsede, og man har derfor i grundforbedringsudvalget måttet rationere bevillingerne med det resultat, at arbejdet har fået et mindre omfang, end det ellers ville have haft.

Proprietær Christoffer Nielsen var udvalgets første formand, men fra 1928 til sin død i 1958 var gårdejer J. Martin Jensen, Kildebrønde, formand, og fra 1958—1969 var gårdejer Sigurd Hansen, Solrød, formand.

Udvalget består nu af:
gårdejer Sv. Kofoed, Riisgården, Herslev, Roskilde (formand)
proprietær H. Steenberg Larsen, Højgården, Tune, Roskilde
gårdejer K. Audun-Olsen, Kr. Skensved, Havdrup
parcellist Th. Holst, Snoldelev, Gadstrup
gartner Svend Petersen, Kildebrønde, Greve Strand
parcellist Thorkild Jensen, Hove, pr. Veksø

Statens grundforbedringsudvalg fik i 1933 senere minister Carl Petersen, Ågerup, til formand, han blev i 1945 afløst af Hans Johansen, Greve, som fungerede i 10 år til 1955, hvor han blev afløst af Chr. Rasmussen, Kr. Såby, der var formand til 1960, hvor han blev afløst af kredsformand Aksel Jørgensen, Karlstrup, som har været formand siden. Udvalget, der har 4 medlemmer, består foruden formanden nu af:

gårdejer Sigurd Hansen, Solrød, Havdrup
parcellist L. P. Jensen, Ll. Skensved, og som teknisk sagkyndig
konsulent K. M. Nielsen, Roskilde.

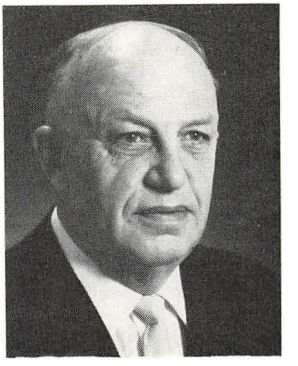

Konsulent C. M. Olesen, grundforbedringskonsulent fra 1955

Regnskabsvirksomheden

I landboforeningens første år blev der lagt stor vægt på planteavls- og husdyrarbejde. Det gjaldt om at opnå de største udbytter. Efterhånden blev det nødvendigt også at se på det økonomiske i de driftsmæssige dispositioner og omkring 1912 startede de første regnskabskredse rundt om i landet. Her i amtet var der i begyndelsen et samarbejde mellem de tre landboforeninger. Konsulent P. K. Thordal blev ansat 1. april 1913. Konsulent Thordal var en dygtig regnskabsmand med et sundt og nøgternt syn på problemerne og en stor arbejdsevne.

Arbejdet voksede støt, idet der blev lagt stor vægt på det driftsøkonomiske, selv om det skattemæssige også blev tilgodeset. I 1922 blev J. A. Simonsen ansat som konsulent sammen med Thordal, og han virkede særligt i Gl. Roskilde amts landboforening, hvor han blev meget afholdt af medlemmerne.

I 1927 var arbejdet blevet så omfattende, at de tre landboforeninger fik hver sin kreds. Der blev nedsat et regnskabsudvalg for Gl. Roskilde amts landboforening. Udvalget bestod af gdr. Hans Henriksen, Nordgaard, Gundsølille (formand), gdr. Kristian Rasmussen, Østervang, St. Karleby, og gdr. Niels Knudsen, Særløse. Udvalget antog fra 1. april 1927 konsulent Thordals assistent, Haldor Waage, som konsulent for landboforeningen. Der startedes med 55 regnskaber, og virksomheden er siden steget støt, og i dag er der 330 regnskaber. Igennem 38 år indtil sin død i foråret 1966 arbejdede konsulent H. Waage i landboforeningens tjeneste. Han havde sine meningers mod, men landbrugets ve og vel lå ham altid stærkt på sinde. Fra 1. april 1941 blev agronom Knud Jensen ansat som konsulent, og han virkede på sin levende og intelligente facon i regnskabsarbejdet, indtil han den 1. januar 1951 gik over som kvægavlskonsulent. Fra den 1. januar 1962 blev agronom Holger Waage ansat som konsulent, efter at have arbejdet som assistent siden 1. maj 1956.

Regnskabsarbejdet er blevet stadig mere omfattende, og ud over konsulenterne har der i årenes løb været en række medarbejdere. Assistenterne Gunnar Sørensen og Grete Jensen har siden 1958 udført et fortjenstfuldt arbejde, og fra den 1. juli 1968 er agronom Verner Christensen blevet ansat i foreningen.

Haldor Waage, regnskabskonsulent fra 1927–66

Holger Waage, regnskabskonsulent fra 1962

Regnskabsudvalgets første formand, gdr. Hans Henriksen, fungerede indtil 1952, og siden har følgende været formænd, gdr. Oluf Christiansen, Herslevgaard, Herslev, gdr. Johannes Hansen, Brandhøjgaard, Reerslev, gdr. Niels Peter Hansen, Vester Såby, gdr. Frede Rasmussen, Østervang, St. Karleby, og udvalgets nuværende formand er gdr. Kr. Nielsen, Eghøjgaard, Torkildstrup, mens de øvrige medlemmer af økonomiudvalget, som det nu hedder, er gdr. Sv. Kofoed, Riisgaarden, Herslev, forpagter A. Nymann-Jørgensen, Sonnerupgaard, gdr. Erik Christiansen, Sortkildegaard, Ordrup, og gdr. Chr. Palle, Allerslev.

Regnskabsarbejdet har været vekslende i de forløbne år. De driftsmæssige problemer var i starten de væsentligste, i 30'erne blev de alvorlige økonomiske problemer de afgørende, under den 2. verdenskrig og ikke mindst i årene derefter var det de skattemæssige vanskeligheder, som lå i forgrunden, først i 50'erne kom regnskabspligten, som medførte en stærk forøgelse af arbejdets omfang, de næste år gav mange skattemæssige problemer på grund af mange ændringer i lovgivningen, landbrugets svigtende konjunkturer i slutningen af 50'erne medførte en øget interesse for de driftsøkonomiske spørgsmål, en interesse som blev fulgt op af et kursusarbejde, og i dag føres der mange bidragsregnskaber, ligesom der udføres specielle driftsmæssige undersøgelser.

60'erne har givet os momsen, og nu til sidst kildeskatteproblemer, ligesom vor beliggenhed i det storkøbenhavnske område har medført, at landmændene på talrige punkter har kollideret med det offentliges interesser, således at udpræ-

gede grundejerproblemer er blevet et væsentligt arbejdsfelt inden for virksomheden.

I årene fra 1933 havde vi kontor på Egegaarden i Torkildstrup, men fra den 1. december 1967 har vi kontor i Østergade 12 i Roskilde i landboforeningens eget hus.

Regnskabsarbejdet er præget af stor stabilitet. Vi har mange medlemmer, hvor vi er kommet gennem 3 generationer. Det har givet et tillidsforhold, som vi er meget glade for. I de første år cyklede min far rundt på gårdene, boede der om natten og startede næste dag til et nyt sted. Senere er det jo foregået pr. automobil, dog afbrudt af krigsperioden, hvor cyklen igen blev taget frem, og under de strenge snevintre foregik transporten med hest og kane.

Regnskabskonsulentens arbejde er afvekslende og interessant, men ofte præget af alvorlige økonomiske problemer, ligesom generationsskifte-spørgsmål ikke sjældent dukker op. Jeg tror desuden, at det er det faglige arbejde, hvori damerne har den største interesse. De fører mange steder regnskabet, og det er sjældent, at de ikke tager del i statusopgørelserne.

Landbrugets økonomiske vilkår har været udsat for store omskiftelser i de forløbne år.

Landbrugets pengeindkomster under den 1. verdenskrig var gode, men inflationstendenserne jobbede priserne på landbrugsejendomme stærkt i vejret, og da samtidig produktionsapparatet var stærkt forringet, var forholdene brogede ved krigens afslutning. De nærmest følgende år blev gode, og dansk landbrugs fremgangslinie kunne fortsætte. I midten af 20'erne var der voksende spændinger i det danske samfund, der blev foretaget forskellige transaktioner med den danske krone af de skiftende regeringer, og det medførte store vanskeligheder for de mange, som havde købt deres ejendom i krigstiden og årene derefter. I slutningen af tyverne blev situationen bedre, især for producenterne af husdyrprodukter. Dengang havde vi et frit marked, og der var frit slag for produktionsudvidelse. Særligt svineholdet blev udvidet på grundlag af importeret korn. Men i begyndelsen af 30'erne faldt priserne, og mange landmænd, som havde investeret hastigt, kom i store vanskeligheder. Det kan nævnes, at i regnskabsåret 1929—30 var landmandens gennemsnitsindkomst 8.000 kr., mens den i 1931—32 faldt til 3.000 kr. Krisen var desværre ikke blot et overgangsfænomen. Den blev langvarig og førte til mange tvangsauktioner og tvangssalg. Kun ved stor sparsommelighed såvel i driften som i det daglige, lykkedes det at klare situationen igennem, og det var i modsætning til i dag ikke muligt at supplere indkomsten ved virksomhed uden for landbruget.

I slutningen af 30'erne lettede situationen noget, langsomt rejste landbruget sig igen, der skete atter en smule investering, og forholdene blev tålelige.

Den 2. verdenskrig gav bedre indtjeningsmuligheder, og det lykkedes ved større teknisk dygtighed at opretholde produktionen nogenlunde, og krigens inflation rettede økonomien hos de gældstyngede væsentligt op.

I 1945 stod dansk landbrug således parat til at genopbygge de tabte markeder, men en dårlig handelsaftale med England og en meget ringe høst i 1947 svækkede fremgangslinien.

Imidlertid blev slutningen af 40'erne og begyndelsen af 50'erne betydeligt bedre. Landbruget opnåede i denne periode priser, som gav den højeste realløn til landbrugets udøvere, som de hidtil har opnået.

Men der er ingen træer, som vokser ind i himlen, og fra midten af 50'erne svækkedes landbrugets stilling. Den milde inflation fortsatte i andre erhverv, men landbruget kunne trods en voldsom rationalisering og en stor produktivitetsstigning ikke følge med.

I 1957—58 indtrådte kraftige prisfald på smør og flæsk, og da omkostningerne stadig var stigende, var situationen ikke gunstig.

De begyndende markedsdanneiser i Europa satte sit præg på afsætningsmulighederne.

I 1961 blev situationen tilspidset. De ydre og indre forhold, hvor den frie markedsmekanisme var sat ud af spillet medførte, at landbruget ikke længere kunne klare problemerne selv. Det blev nødvendigt, at staten ydede støtte. De gennemførte ordninger, som i store træk har været gældende siden, gav landbruget en forbedret indtjening.

1963 og 1964 blev relativt gode, og i de senere år har den stadigt større høst i forbindelse med afvandring fra landbruget medført, at der har været tålelige indkomster.

I 1968 indtrådte der et fald i kornprisen af et overraskende omfang. Pludselig var Danmark selvforsynende med korn, hvor vi i gennemsnit af tiåret 1957—67 havde importeret 850.000 tons årligt. Det må driftsmæssigt være en gevinst, at dette store kornindkøb kan spares, men vi må se med megen betænkelighed på udviklingen i svineproduktionen. Kornet har altid været landbrugets hårde valuta. Landbruget her på vor egn er mere følsomt over for en sådan afsvækkelse af kornprisen end andre egne af landet.

Produktionen må gerne udvides, men hvis det sker i voldsomme ryk, vil det medføre uro på vore afsætningssteder, og en lav kornpris vil altid føre til forringede forhold for det samlede landbrug.

Vi står i dag på tærkslen til 70'erne. Der kan være noget i situationen, som kan minde om situationen i begyndelsen af 30'erne, men vi må håbe, at vi er blevet så meget klogere, at historien ikke gentager sig.

